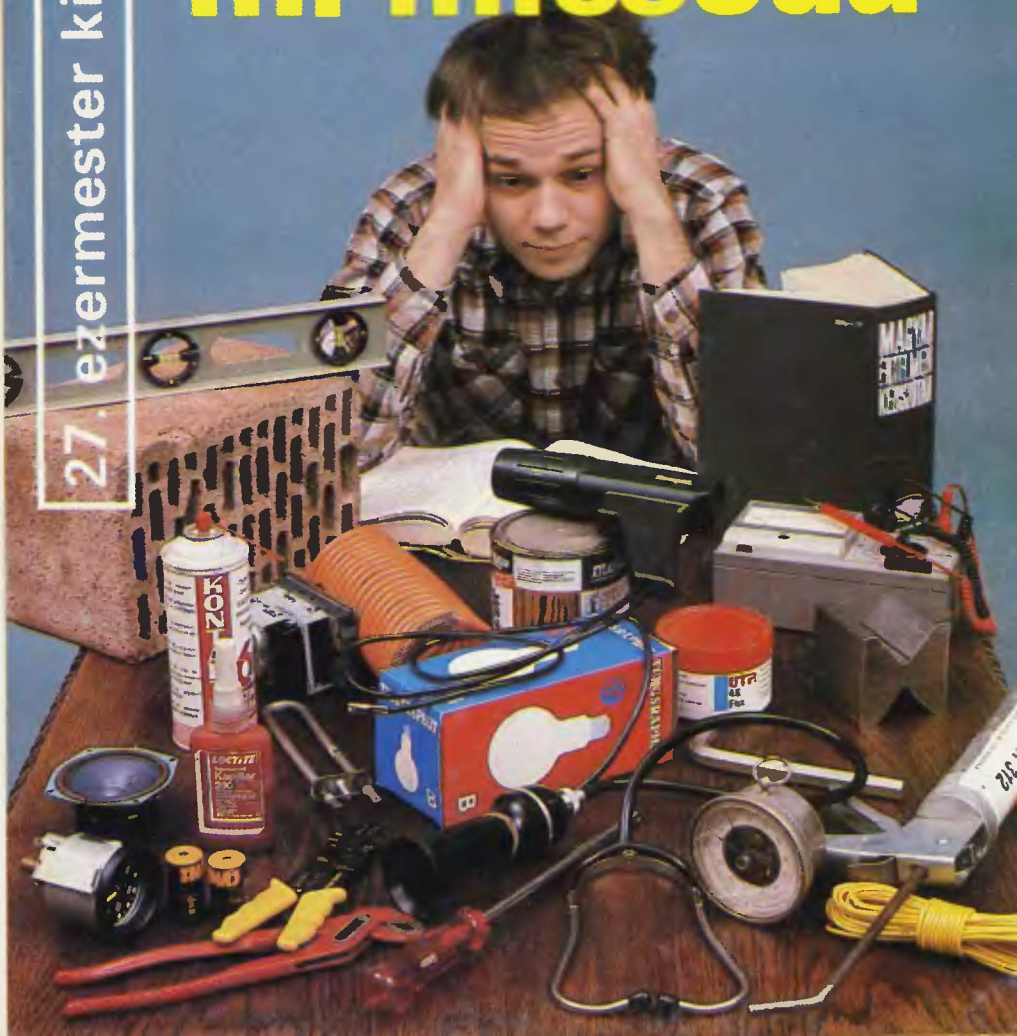


27. ezermester kiskönyvtár

27x
mi micsoda



Az

Ezermester
sk

KISKÖNYVTÁRA

eddig megjelent kötetei:

1. Háztartási javítások
2. Ezermesterkedés tranzistorokkal
3. A szép otthon
4. Csináld könnyebben
5. Családi ház – hétvégi ház
6. Újabb ezermesterkedés tranzistorokkal
7. Tranzisztor mindenütt
8. Ezermesterkedés vegyi és műanyagokkal
9. Tv-antennák házi készítése
10. Új készítmények, új módszerek, új anyagok
11. „Csináld magad” – autósoknak!
12. Lakásból otthon
13. Ötletparádé
14. Elektronikai újdonságok
15. DX antennák, erősítők
16. Kiskert, szobakert
17. Ügyes kézzel (Nemcsak nőknek)
18. Többet géppel...
19. Hi-Fi újdonságok sk.
20. Korszerűbb otthon sk.
21. Szabadidős eszközök sk.
22. Mesterek módjára
23. Mit, mivel?
24. PC-től a teletext-ig
25. 25 mesteri munka
26. 26 mesteri fogás

27 × mi micsoda

Az „ezermester kiskönyvtára” 27. kötete

A sorozatot szerkeszti

Szűcs József

E kötet készítésében közreműködtek

Hanula Barna

Schmidt Lászlóné

Simó Sarolta

Szűcs József

T.-né Erő Zsuzsanna

Kiadja az Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó Vállalat

Felelős kiadó: dr. Petrus György igazgató

87.1003/10 Zrínyi Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

AZ EZERMESTER KISKÖNYVTÁRA
27. KÖTET

A sorozatot szerkeszti:
SZÜCS JÓZSEF

IFJÚSÁGI LAP- ÉS KÖNYVKIADÓ VÁLLALAT
1987

Kedves Olvasónk!

Aligha állítunk szenzációs újdonságot, amikor kijelentjük, hogy ember legyen a talpán, aki a barkácsológ-építkezők-elektronikarajongók által használt sok ezer féle anyag, szer-szám és technológia elnevezés-dzsungelében eligazodik. A saját érdeklődési területén még csak-csak – ám a többin!? Pedig nap mint nap előfordul, hogy hol a Hall-effektusról, hol a Hardy-tárcsáról, hol a Hungarocell-ről, hol meg a héja-zatról kellene tudni – mi fán is terem.

Az eligazodásban sokat segítenek a különféle kislexikonok. Ám azok rendszerint csak egy-egy szakágazat fogalmain tar-talmazták.

Ezért vállalkoztunk arra, hogy az „ezermester-sk”-ban immár több mint évtizede folyamatosan megjelenő idegen szó és fogalomismertető cikkeink sikere alapján közreadjuk ezt a „Mi micsoda” című barkácsoló kislexikont.

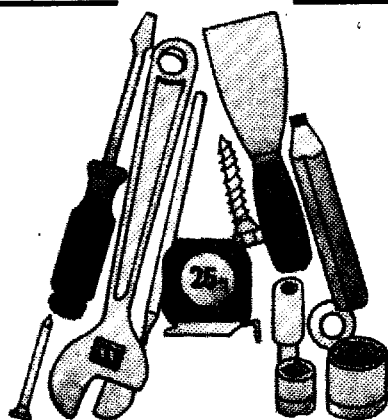
S mivel ez kiskönyvtár-sorozatunk immár 27. kötete, s mert a címszavakat a szűkebb magyar ábécé 27 betűje sorrendjé-ben csoportosítottuk, lett végül is a könyv címe:

„27 × mi micsoda”.

Reméljük, jó hasznát veszik majd, s ha csak három-négy is-meretlen fogalmat is tisztázhatnak a könyvből – úgy érzik: megérte az árát!

A kislexikon összeállítóját sok éves tapasztalatai is segítették, hogy a kevésbé ismert eljárásokról, összetéveszthető vagy nehezen megjegyezhető elnevezésekről írja meg Önöknek, hogy voltaképpen mi micsoda!

A szerkesztők és a Kiadó



ACÉLKEFE. Általában fémfelületek tisztítására, rozsdátlanítására használt szerszám. Szálai sima vagy hullámos acél kefehuzalból, esetleg drótkötél acélhuzalból vannak. A keményfa foglalatba, mechanikai úton rögzített szálak 0,31–0,34 mm átmérőjűek. Gyorsabban és kevesebb fáradsággal alaposabb munkát végezhetünk a fúrópisztoly tokmányába fogható acélhuzal körkefével vagy a fazékkefével. A körkefe szálai sugárirányban állnak, a fazékkefe csésze alakú és a sörték a peremén rögzítettek. A szerszám a csésze aljának közepébe szegecselt csapnál fogva rögzíthető a tokmányba. A jobb minőségű fazékkeféken feltüntetik, hogy mekkora fordulatszámig használhatók. Ugyanis a nem eléggé szilárdan és biztonságosan rögzített acélszálak túl nagy fordulatszám esetén megsérülhetnek, kilazulhatnak. A géppel forgatott acélkefék igen termelékenyek, de a bonyolult alakú munkadarabok nem hozzáférhető szegleteit utólag kes-

keny kézi acélhuzalkefével munkáljuk meg.

ACÉLOK HŐKEZELÉSE. A fúró, pontozó, lyukasztó, csavarhúzó stb. hegye, ill. éle a gyakori használat és élezés következtében lekopik, az edzett rész „elfogy”. Házilag is megkísérelhetjük az ilyen szerszámok hőkezelését. Az eljárás lényege, hogy a szerszámacélt egy megadott hőfokra felmelegítik, majd meghatározott sebességgel lehűtik. A szerszámélek keménységét edzéssel fokozzák, az a cél, hogy az acél szövetszerkezete martenzites (ez az egyik legkeményebb szövetszerkezet) legyen. A kisebb méretű szerszámokat alacsonyabb, a nagyobb méretű, egyszerű formájú, tömör darabokat magasabb hőmérsékleten edzik. A melegítést kezdetben lassan, később gyorsabban végzik, hogy a darab teljes keresztmetszetében, fokozatosan vegye fel a hőmérsékletet. A munkadarabokat általában a világosvörös szín eléréséig izzítják, és

olajba vagy vízbe mártással hűtik. (A hosszú egyenes darabokat függőlegesen, a kör alakúakat élrányban mártjuk a hűtőfolyadékba, hogy elkerüljük a felmelegített darab elhúzóását).

Az edzés következtében az anyag kemény, de rideg és törékeny lesz. Ezért az edzést a felület letisztítása után a megeresztés követi. Lényege, hogy az edzett acélt újra felhevítve hőn tartják, majd lehűtik. Mérőműszer hiányában az ún. futtatási színnek alapján közelítőleg megállapítható a tárgy hőmérséklete. Fúrót, jelöltűt világossárgára; pontozót, lyukasztót sárgásbarnára; famegmunkáló szerszámokat, csavarhúzókat vörösesbarna-sötétvörös; vágókat, vésőket sötétlilas szín eléréséig hevítünk. Ezután a felmelegített szerszámot vízben hűtsük le.

ACETÁT SZÁL. Acetonban oldódó cellulóz-acetátból száraz szálképzéssel előállított textilalapanyag. Az ebből a szálból készített textíliák nem gyűrődnek, tartós élűre vasalhatók. Az anyagot nyakkendők, esernyőszövetek, fehéreneműk gyártására használják. Gyapjúval kevert acetát szálból ruhaanyagot is szőnek.

AGYAGTAPASZTÁS. Pelyvával nedvesen kevert tiszta agyagból 5–10 cm vastagságban készül. Az izzadásig (amíg a felületen vízcseppek jelennek meg) döngölt agyagréteget homokkal szórják be és fával simítják el. Ez az eljárás jó hőszigetelő burkolatot eredményez. Mezőgazdasági épületeknél még ma is használt padlásburkolat.

AKROPOL B. Mosható felületet eredményező, belső térben használható falfesték. Előzőleg festett vagy glettelt, száraz, sima, tiszta, por- és zsírmentes falra hordjuk fel. Ahhoz, hogy jól takarjon, két réteg szükséges. Felhasználáskor a fehér színű, tejfölszerű folyadék 5 l-jéhez 2 l vizet keverjünk. A hígított anyag kis részében oldjuk fel a vizes-diszperziós színezőpasztát, s azt adjuk a többi festékhez. Kis felületen végezzünk színpróbát, mert száradás után a kikevert színárnyalat kissé sötétebb tónusú lesz. Korongecsettel, teddy-hengerrel vagy bármilyen rendszerű festékszóróval hordjuk fel a falra. (Festékszóró használatakor tanácsos megszűrni a festéket.) Rétegenként és négyzetméterenként 150–200 g anyagot használjunk, s minden további réteget csak 2–3 óra eltelte után terítsünk az előzőre. Az Akropol B egészségre nem ártalmas, de a szembe jutásától óvakodjunk, pl. védőszemüveg használatával. Az anyag a Tüzép-vállalatok üzleteiben, ill. telepein, a FÉSZEK-áruházakban, valamint a gyártó és forgalmazó Kemikál mintaboltjaiban vásárolható meg.

AKVABIT. Víz elleni szigetelésre használható lemezek márkanéve. A P-417-h és a P-500-h jelű változata papírbetétes, bitumenes fedéllemez. Kis lejtésű tetők csapadékvíz elleni szigetelésekor vízszigetelő rétegenként használják. De alkalmas a talajnedvesség, talajpára, használati és üzemi víz elleni szigetelések kialakítására is. A fedéllemez 2–8% lejtésű tetőkön forró bitumennel ragasztva, 8% lejtés felett szöggel is

rögzítve alkalmazzuk. A leterített lemezt közvetlen napsugárzástól pl. gyöngykavicstakarással óvjuk. Mélyépítési szigeteléskor minden esetben két réteg szilárd falazat vagy beton közé helyezzük, hogy megakadályozzuk a lemez korhadását. Fektetéskor 10–15 cm átfedéseket képezzünk ki, s csak +5 C-fok felett használjuk fel, mert hidegben az Akvabit lemez merev lesz, s könnyen megtörik. A felhasználandó mennyiség kiszámításakor vegyük figyelembe, hogy 1 m széles és 10 m hosszú tekercsekben árusítják.

Az anyag a Tüzép-vállalatok üzleteiben, ill. telepein, a FÉSZEK-áruházakban, valamint a gyártó és forgalmazó Kemikál mintaboltjaiban vásárolható meg.

ALBA BEVONATI RENDSZEREK.

Angol cég gyártási eljárása alapján készítik az F, T és V jelű bevonati rendszereket. A legszélesebb körben az F festékszerű bevonat alkalmazható. Ez a kétkomponensű festékanyag a felületeken időjárásálló, nagy mechanikai és vegyi ellenállóképességű fedőréteget alkot. Négy változatát (az F1 jelű alapozót, az F2 jelű fényes fedőbevonatot, az F3 matt fedőbevonatot és az F4 jelű, ún. antigraffiti fedőfestéket) gyártják. Mindegyik epoxi kötésű, kétkomponenses, oldószeres festék. Beton, betonyp, azbesztcement, téglá, vakolt fal, acél felületre hordhatók fel. A festékek tapadása többszöröse az előírásosnak, a bevonat tisztítható, mosható és fagyálló. A felsorolt F1, F2, F3 és F4 jelű festékek „A” komponensei különbözőek, a „B” komponensük a Tipox

1000B1 jelű anyag. Az ecsettel, hengerrel, levegős vagy levegő nélküli szóróeljárással felhordható festékeket 12 különböző színben gyártják. A megkötött bevonat Tip 67, Ultra, Bip mosószerekkel és 1%-os Hypo-oldattal tisztítható. A festékek „A” komponenseit 25 l-es ónozott kannákban, a B komponensüket 4 l-es ónozott dobozban árusítják.

A T 2 jelű tűzvédelmi bevonat tűzvédő, hőszigetelő és hanggátló tulajdonságú. Szilikátermékek és adalékanyagok felhasználásával (azbeszt nélkül) gyártott szárazhabarcs, amely bekeverés után fröcskölt, félig simított és simított felületi bevonatként használható fel. A tűzvédelmi bevonat beton, habarcs, téglá, acél, valamint cementkötésű faforgácslap felületre hordható fel. A bevonat alatt az acélfelületeket nem kell el látni korrózióvédelemmel. Az anyag hőszigetelő falazó-, ill. vakolóhabarcsként alkalmazható. A 30 kg-os papírszakban árusított szárazhabarcs a gyártástól számítva 3 hónapig száraz helyen tárolható. Felhasználáskor 6–10 mm vastag rétegben lehet felhordani, egy réteg kötési ideje 3–4 óra.

A V jelű vakolatszerű Alba bevonat nagy mechanikai ellenállóképességű, az alapfelület egyenetlenségeit jól takaró vakolat. Töltőanyaga ásványi őrlemény, kötőanyaga műanyag.

ALBA-FAL. Gipszperlitből, pernyegipszből gyártott válaszfallap márkanéve. Belső válaszfalak építésére, főfalak hőszigetelésére alkalmas. A lapokból rakott fal vakolást nem igényel, közvetlenül tapétázha-

tó, csempézhető, tehát kész felületű. Válaszfalak kialakításán kívül új épületek utólagos hőszigetelésére, hangszigetelő tulajdonságának javítására, vezetékek, berendezések számára tartó falként is alkalmazható. (Az ALBA válaszfallapokat teherhordó falazatként nem szabad beépíteni.)

A 666×500 mm-es, 100 és 80 mm vastagságú, valamint a $333 \times 500 \times 80$ mm-es méretű lapokból gyorsan és egyszerű módon építhető válaszfal. A szükséges tudnivalók néhány óra alatt elsajátíthatók. Az összéépítést a lapok célszerű kialakítása is megkönnyíti. Egyik hosszú és egyik rövidebb oldaluk csatlakozó felületén horony van, a szemközt levő oldalakon pedig ereszték. Felújításkor, átalakításkor az az előnye érvényesül, hogy termelékenyen, gyorsan, a vakolást megtakarítva építhető a lapokból válaszfal. A munkához fűrész, acélsimító, vakolókanál, saroksimító szükséges. Segédanyagként a lapok kötéséhez, az ablakok, ajtók rögzítéséhez ALBA szerelőgipsz használandó, a végső felületkialakításhoz pedig az ALBA hézagológipsz. Nedvességzáró sávként műanyag fóliát vagy 20 cm széles Akvabit csupasz fedéllemez csíkot használjunk.

ALBAPLAST. Műanyagbevonatos faablakok és erkélyajtók márkanéve. A gyártáskor profilra mart fenyőfa anyagú „magra” ütés- és időjárásálló pvc-bevonatot extrudálnak. A bevonat mázolás, karbantartást nem igényel. A nyílászárók üvegezése kétrétegű hőszigetelő üvegszerkezet, melyet a gyártó külön kíván-

ságra fényvédő vagy fényvisszaverő bevonattal ellátva szállít. Az Albaplast szerkezetek minden olyan helyre beépíthetők, ahova a hagyományos faanyagú nyílászárók. Az épület szerkezetéhez igazodva a nyílászárók fatiplikhez csavarozva, szögbelövással, kihagyott nyílásokba falkarmok segítségével rögzíthetők. Új épületeknél a műanyag bevonatú ajtók és ablakok előre beépített fogadószerkezetekhez is kapcsolhatók. Az ablakok nyíló, bukó és nyíló-bukó kivitelűek. A részletes szerelési és beépítési útmutató alapján a szerkezetek saját munkával beszerelhetők. Az Albaplast nyílászárók és a szükséges tartozékok (tokpótlóléc, műanyag takaróléc, könyöklők, ragasztó stb.) a többi Albaterméket is árusító székesfehérvári ALBA-boltban, valamint Budapesten a XI., Hunyadi J. u. 168. sz. alatt és egyes Tűzép-telepeken szerezhetők be.

ALBA-SADI. Gipsz anyagú betételemezből és fémszerkezetű tartó és függesztő elemekből álló álmennyezeti rendszer. A $600 \times 600 \times 30$ mm méretű betételemelek változatos és mutatós felületi mintákkal készülnek. Alkalmasak nagy belmagasságú helyiségek légterének csökkentésére (fűtési energiamegtakarítás céljából), valamint szerelvények, vezetékek eltakarására, esztétikus álmennyezetek kialakítására.

A gipsz anyagú betételemelek és a függőleges falak kapcsolását csatlakozó borda teszi lehetővé. A lapok függőleges falak díszítő borításaként is felhasználhatók. A betételemelekkel együtt árusítják, ill.

szállítják a függesztő rendszer elemeit is.

Az Alba-Sadi lapok fehér színűek, de beépítés után vizes diszperziós festékekkel tetszés szerinti színűre festhetők. Ez megkönnyíti a későbbi felújítást, karbantartást. A lapok anyaga fűrészelhető, fűrészható, azokon szerelvények számára áttörések, nyílások vághatóak.

ALBA SCBP. Betonragasztási eljárás megrepedt, illetve eltört beton vagy vasbeton szerkezeti javítására. Az eljárás szerinti betonragasztást kétkomponenses epoxigyantával végzik. A repedésekbe injektált gyanta rövid idő alatt kikeményedik és a repedés két oldalát úgy összeragasztja, hogy a ragasztás vonalán erősebb szerkezet alakul ki, mint az eredeti. A zsugorodás, bedolgozási hiányosságok, statikai hiba, tüzeset vagy földrengés okozta sérülések esetén, megrongálódott betonszerkezeteknél egyaránt alkalmazható. Az eljáráshoz jelenleg felhasznált epoxigyanta 105 MPa (1050 kp/cm²) nyomószilárdságú, 69 MPa (690 kp/cm²) hajlítószilárdságú, 49 MPa (490 kp/cm²) húzószilárdságú. Az ALBA SCBP betonragasztási eljárás előnye, hogy gyors, nedves és száraz betonnal egyaránt alkalmazható, és monolit vagy előre gyártott betonszerkezetekhez is használható.

ALBEDO. A gömb alakúnak feltételezett sötét égitest felületének fényvisszaverő képessége; az égitest felületére beeső párhuzamos sugárnyalázból visszavert energiahánya-

dot adja meg. Az abszolút fekete test albedója 0-val egyenlő. A Föld albedója a felhőzet függvénye, a kozmikus meteorológiai vizsgálatok fontos tényezője. Az albedo-fok fogalmát építőanyagokkal kapcsolatban is használják. A fogalom a fehérség mértékét jelzi. Például 100 albedofok a hófehér színű bárium-szulfát (baritfehér) fehérsége. Ezt az anyagot festék-, tapasz-, lakk- és papírgyártáshoz használják fel.

ALFA. Vázkerámia falazóblokk-elem, préselt, vékony falú, nagy üregtérfogatú. A hasonló falazóblokkoktól az üregek kiképzésében különbözik. Az Alfa üregeivel vízszintesen építendő. Alkalmazásával az építési költség kb. 28%-kal csökken. Kevesebb habarcs és cement szükséges a falazáshoz, amelynek ideje is harmadára csökken. Különféle tárgyak Alfa-falra történő felerősítéséhez nem alkalmazható normál szeg, tipli. A legfeljebb 4 kg súlyú tárgyak különleges, csavaranyás horogra akasztva függeszthetők a falra. A nagyobb terhet viselő falrészeket már az építéskor 2-3 sor hagyományos téglából falazzuk.

ALJZATBETON-KIEGYENLÍTŐ.

Por alakban árusított, vízzel keverve önterülő sajátosságú, szőnyegpadló és pvc-burkolat alá alkalmazható anyag. A PLANOROC márkanévű, szürke színű, homogén és csomómentes porkeverék 25 kg-jához 6-6,5 l vizet adagoljunk. Legalább 28 napos, B 200-as minőségű, zsír-, olaj- és pormentes aljzatbetonra hordható fel 2-15 mm vastagságban. Bedolgozáskor az aljzat hőmér-

séklete +15–+25 Celsius-fokos legyen. A keverék 10–30 percen belül használható fel. Az alaposan és egyenletesen megkevert anyagot a bejárattal szemközti faltól kiindulva, faltól-falig haladva, S-alakban ajánlatos kiönteni. A kiöntött mennyiséget úgy adagoljuk, hogy az összefolyás után a kívánt rétegvastagságú, sima felületet kapjuk. A frissen öntött PLANOROC szükség esetén a sarkoknál, éleknél glettvassal simítható el. (Egy négyzetméternyi, 1 mm rétegvastagságú kiegyenlítő maszszához 1,6 kg-nyi poranyag szükséges.) A felületen 48 óra múlva járhatunk. A környezet hőmérsékletétől függően 2–5 nap múlva diszperziós vagy oldószeres ragasztóval bekenhető a felület, s felragasztható a szőnyegpadló vagy a pvc-burkolat. A PLANOROC-ot a KEMIKÁL gyártja, s kívülre az ÉPTEK, a VEGYTEK és a TÜZÉP-telepek forgalmazza, árusítják.

ALOXIVAX. Timföldtartalmú csi-szoló- és polírviasz. A különböző timföldtartalmú viaszok megkülönböztetésére az Aloxivax szó után egy nagybetűből és ötjegyű számból álló jelzés szolgál. A nagybetű az adott szakterület igényeit kielégítő viaszkompozíciót jelöli, az első szám a termék halmazállapotát, a második, harmadik és negyedik a timföld szemcse nagyságára utal, az ötödik a timföld izzitottságának (keménységének) mértékét mutatja.

APERTURA. (latin: nyílás, rés). Televízió-vevőkészüléknél a képcsőben vagy a televízió kamera képfelvevő csövében az elektronsugár

tényleges mérete az ernyőn. Mikro-hullámú parabola-antennákon a forgási paraboloid nyílása a sugárzás irányában.

APPRETURÁK. A szőnyegek csúszásmentesítésére (esetleg tűzött szőnyegek tartóssá tételére) használt vegyi segédanyagok (pl. szintetikus kaucsuk, sztirol-butadién stb.). Erre a célra használnak még polietilén fóliákat, pvc- és laticel-habokat is. Az appretáló segédanyagot kenéssel, ragasztással, illetve habként viszik fel a szőnyeg hátoldalára.

ARRETÁLÁS. (francia: rögzítés). Műszer vagy készülék, esetleg gép mozgó részeinek megfogása üzemben kívüli állapotban. Számos szerkezeti megoldásnál a berendezés ki-, illetve bekapcsolásakor önműködően ki-be kapcsolódik.

AZBESZT. Ásványi szálanyag, amely igen magas hőmérséklet elviselésére képes. Két fajtája van: a szerpentin (vagy krizotil) és az amfibol-azbeszt. Az előbbi víztartalmú magnézium-metaszilikát, s csak kis mértékben tartalmaz károsító alkotórészeket. Az amfibol-azbesztben van több-kevesebb vasoxid is, valamint egyéb alkotórész. A természetben az azbeszt az előfordulási helyén lévő kőzetek hasadékait tölti ki. Kitermeléskor a kőzetet robbantják, s a törmelékből kiválogatják az azbesztet. Mechanikai és vegyi eljárásokkal tisztítják meg a szennyeződéstől. Tovább osztályozva, feltárva a rostszálakból nemezszerű anyagot, fonalat, ill. szövetet gyártanak.

Az

Alföldi



Vállalat

új szolgáltatása!

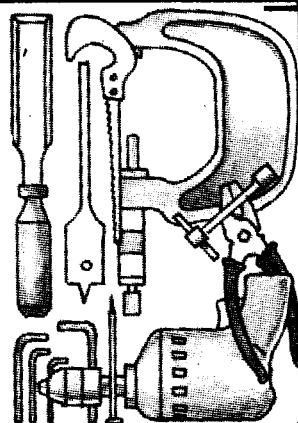
Közvetlenül a gyártóműtől megszervezzük az
égetett falazóanyagok, MÁTRA gázbeton,
ONGROPANORÁMA nyílászárók,
VÁÉV-BRAMAC betoncserepek, VB
betongerendák, födémpanelek és ALBAPLAST
hőszigetelő anyagok házhoz szállítását.

**Hívja az éjjel-nappal működő vevőszolgálati
telefonunkat!**

Telefonszám: (76) 21-421

Telex: 26-224

Levélcím: 6000 Kecskemét, Nagykőrösi u. 32.



BARKÁCSAPÉTA. Öntapadós, PVC-fólia anyagú tapéták elnevezése, melyet a Képzőművészeti Kiadó és a Kner Nyomda közösen állít elő. Alapanyagát, a papír helyett e célra alkalmasabb műanyag fóliát a nyomtatás után matt lakkal vonják be. A tapéta felülete víztaszító, gyengén nedves ruhával könnyen tisztítható. A lakkbevonat fokozza a dörzsállóságot, vagyis kopásnak ellenállóvá teszi. A különböző mintázatokkal nyomtatott barkács tapéta 45 cm széles és 15 m hosszú tekercsekben kapható. (A méret és a minőség az eddig importból származó tapétákéval azonos.) Készül skótkockás, virágmintás, téglához, vászonhoz hasonló nyomású, különféle árnyalatú fafajtákat utánzó és egyszínű barkácsapéta is. A színes vagy mintás tapéta hátoldalán hossz- és keresztirányban méretskálával ellátott hordozópapír van, melynek beosztása megkönnyíti a tapéta leszabását. A védőpapír eltávolítása után a ragasztós felület jól

tapad deszka, farostlemez, dekorit-lemez, bútorlap stb. felületére, valamint simára glettelt, gipszelt vagy korábban tapétázott falra is. Lealapozott fémfelületeket is bevonhatunk barkácsapétával, az ilyen anyagú tárgyak védő, díszítő bevonására alkalmas.

BARLIT. Diszperziós kötőanyagból és színes közetörleményből álló felületképző anyag. Külső és belső térben egyaránt használható. Jól tapad az építőiparban alkalmazott szilárd építőanyagokhoz, szilárd és pormentes mész-, cementhabarcs vakolathoz, betonhoz, azbesztcementhez stb. Fugázott téglafalak és falfelületek bevonására is alkalmas. (Túlzottan nedvszívó falfelületeket Vliesin fixatív alapozóval kezeljünk.) A Barlit bevonat hosszú élettartamú, rugalmas, jól tapadó, páraáteresztő, vízálló, lemosható felületet eredményez. Fontos tudni, hogy a Barlit alapjának ugyanazokat a feltételeket kell kielégítenie, melyeket a Barlittól

is megkívánunk, pl. fagyállónak kell lenni. A hét különböző színben (fehér, barna, mogoró, szürke, zöld, opál, fekete) kapható anyagot acéllemez glettvassal lehet a felületre simítani. A műveletet minden esetben felülről lefelé haladva végezzük. A felhordott réteget 5–10 percen belül simítsuk el, s a munkát lehetőleg csak egy teljes falszakasz elkészülte után hagyjuk abba. A félbehagyott felületen a munkahézagok később láthatóak lesznek. Elkerülhetjük a foltosságot, ha megvárjuk a teljes megszilárdulást (kb. 48 óra), s csak azután folytatjuk a munkát. A teljes megkötés 24–48 óra múlva következik be, de a bevont felület 4–5 óra múlva már csapódó esőnek ellenálló. A Barlit hígítás nélkül, 3–5 mm vastag rétegben alkalmazható, anyagszükséglete 5–7 kg négyzetméterenként.

BARRA 2000. Szürke színű, vízzel keverendő por, amely vízzáró habarcsként használható fel. Vakolatként víznyomás elleni szigetelésre való. Beton, vasbeton, téglaszervezetű medencék, víztárolók, aknák, alapfalak, támfalak, talajvíz, szivárgó víz, felszíni nedvesség stb. elleni védelmére alkalmas. Egy rétegben 1 bar alatti, két rétegben 1 bar feletti víz- és párányomás esetén hordjuk fel. A felület, melyre a Barra 2000 vakolat kerül, szilárd, egyenletes és szennyeződésektől mentes legyen. A nagyobb lyukakat, repedéseket előzőleg cementhabarccsal töltjük ki, s az éleket, sarkokat hajlatként képezzük ki. A habarcs keverésekor 5 térfogatrészt porhoz 2 térfogatrészt vizet adagoljunk. A csomómentesre

kevert masszát nedves alapra a szokásos kőművesszerszámokkal hordjuk fel. A második réteg vakolatot csak akkor terítsük a felületre, ha az első réteg már „meghúzott”. A friss vakolatot első nap finom permetezéssel, három napig locsolással nedvesítsük. Fontos tudni, hogy egy-szerre csak annyi vakolatot szabad megkeverni, amennyit háromnegyed óra alatt fel tudunk használni. A habarcs por viszont, bontatlan csomagolásban fél évig tárolható. Beszerzéskor azzal számoljunk, hogy egy réteghez (a vastagságtól függően) 3–6 kg porvakolat kell 1 m²-re.

Az anyag a Tüzép-vállalatok üzleteiben, ill. telepein, a FÉSZEK-áruházakban, valamint a gyártó és forgalmazó Kemikál mintaboltjaiban vásárolható meg.

BARRA-PLAST 75 L. Betonhoz, cementhabarcs-hoz adagolható képlékenyítő és légpórusképző, sötétbarna színű folyadék. Időjárásálló és vízzáró betonokhoz előnyösen használhatjuk fel. Javítja a beton bedolgozhatóságát, képlékenységét, tömörségét, ill. azonos bedolgozhatósághoz kevesebb keverővizet szükséges, így szilárdságnövelő hatású is. Az adalékszer a cement súlyára számított 0,3–0,5%-nyi mennyiségben a keverővízbe öntve használjuk. A 10 literes műanyagkannákban árusított folyadékot fagymentes helyen tároljuk, s ha mégis megfagyyna, felengedés után alaposan keverjük fel.

Az anyag a Tüzép-vállalatok üzleteiben, ill. telepein, a FÉSZEK-áruházakban, valamint a gyártó és forgalmazó

mazó Kemikál mintaboltjaiban vásárolható meg.

BARRA FLUID. A frissbetont folyósító hatású betonadalékszer. Összetétele (ligninszulfonátból és műgyanta-származékokból áll) következtében fokozza a friss beton szivattyúzhatóságát, és javítja homogenitását, valamint növeli a szilárdságát. Felhasználáskor a barna színű folyadékot a keverővízzel 1:5 arányban tanácsos hígítani. A cement m^3 -ére számított 0,5%-nyit, de legalább 1,5 kg-ot keverjünk egy köbméternyi betonhoz.

A Barra Fluid a cement kötését károsan nem befolyásolja és előnyös, hogy mindegyik Barra adalékkal kombinálva használható. Az eredeti csomagolású szer szavatossági ideje egy év, de gyakorlatilag korlátlan ideig eláll. Ha megfagyna, gondos olvasztás és alapos felkeverés után ismét használható. Az előírás szerint adagolva, ideális körülmények között 20%-kal is növelheti a beton szilárdságát.

BARRA-FROST. Fagyásgátló hatású betonadalékszer. A sárgás színű folyadék 450 pc, 350 kspc 20, 350 ppc-10 cementtel készült vasbetonokhoz, betonokhoz, cementhabarcsokhoz használható a kezdeti szilárdulás, a cement kötési idejének meggyorsítására. Az adalék hatására a kötés során fejlődő hő növekszik, az pedig azt eredményezi, hogy $-10\text{ }^\circ\text{C}$ -ig a beton, ill. a cementhabarcs minőségi károsodás nélkül köt meg. Bedolgozáskor a beton hőmérséklete legalább $+5\text{ }^\circ\text{C}$ -fokos legyen. A Barra-Frost-ot a cement-

súlyra számított 1%-nyi mennyiségben, de legfeljebb 3%-nyi súlyban adagoljuk. Fagyott alapra ne hordjuk fel a megkevert betont, ill. cementhabarcsot. Az esetleg megfagyott adalékanyagot szobahőmérsékleten hagyjuk felengedni, üledékét pedig alaposan keverjük fel. A Barra-Frost nem mérgező, nem gyúlékony, de fagyveszélyes.

Az anyag a Tüzép-vállalatok üzleteiben, ill. telepein, a FÉSZEK-áruházakban, valamint a gyártó és forgalmazó Kemikál mintaboltjaiban vásárolható meg.

BARRALENT. A Kemikálnál licenc alapján gyártott Barra betonadalék szerek közül a Barralent kötéskésleltető hatású. Kloridmentes szervesetlen anyagokból álló vegyület, amely jelentősen megnöveli a beton bedolgozhatóságának idejét. Adagolásával a kezdeti lassított szilárdságnövekedés után fokozott végszilárdság vagy azonos szilárdság esetén cementmegtakarítás érhető el. Az adalékot általában 3% alatti mennyiségben használják, a cement tömegére számítva a kötés 1 órás késleltetéséhez ($18\text{ }^\circ\text{C}$ -on) 0,1%-nyi szükséges. A Barralent nemcsak a bedolgozhatósági időt növeli, hanem hőfejlődést és zsugorodást csökkentő hatása is van.

BETONYP. Cementből és faforgácsból gyártott építőlemez, melyet a Nyugatmagyarországi Fagazdasági Kombinát készít. A „nem éghető” minősítésű építési anyagok közé sorolják. A gyártott lemezvastagságok 8–20 mm-ig 2 mm-enként változnak, ezeken kívül 24, 28 és 40 mm vastagok is kaphatók. A Betonyp

táblák hosszmérete 2600 és 3200 mm között 200 mm-es „lépcsőkkel” változik, míg szélességük 1250 mm-es. A cementkötésű faforgácslap válaszfal vagy főfal elemeként, álmennyezetek kialakítására és tetőpanelként használható fel. Kiválóan alkalmas vizes helyiségek utólagos kiépítésére, bármely technológiával épített lakásban, az ilyen munkáknál szükséges térelválasztásra. Felújításkor a cementkötésű faforgácslapokat a különböző rétegfelépítésű padlók aljzataként alkalmazhatjuk. A beépített Betonyp időjárásálló, fagyálló és anyaga révén a gombák, rovarok hosszabb idő után sem károsítják. A lapok egy vagy több rétegben, különböző hő- és hangszigetelő rétegekkel, légrésszel, párazáró fóliával stb. szerelhetők fel. A Betonyp kéziszerszámokkal, s hagyományos faipari gépekkel munkálható meg. Fára, saját anyagára, szigetelő anyagra diszperziós, fémre pedig epoxigyantás ragasztókkal ragasztható. Felületét a betonéhoz hasonlóan kezelhetjük. Vizes diszperziós festékekkel, oldószeres, műgyanta alapú, valamint egy- és kétkomponensű festékekkel festhető. Különböző összetételű vakolatokat hordhatunk fel rá, de csempével is boríthatjuk, s jól tapad rá a hagyományos papír, vagy műanyag tapéta is.

BISTABIL MULTIVIBRÁTOR.

Elektronikai cikkekben gyakran előforduló kifejezés – két stabil állapotú áramkört jelöl. A hagyományos tranzistorokból épül fel és kondenzátorokat is tartalmaz, az integrált áramkörü kivitele pedig kondenzátorok nélkül működik. Alapvetően két tí-

pusa terjedt el: az impulzussal vezérelt és az átmenetvezérelt bistabil multivibrátor. (A szintén gyakran alkalmazott astabil multivibrátornak nincs stabil áramköre.)

BITUGÉL. Bitumenes szigetelőhabarcs és csemperagasztó anyag. Talajpára, talajnedvesség elleni vízszigetelésként függőleges és vízszintes felületekre, lapburkolatok ragasztására pedig függőleges felületekre használják. Új épületeknél elsődleges szigetelésként vagy felújításkor utólagos, negatív oldalon is (nem a nedvesség felőli oldalon) alkalmazható. A Bitugéllal csempe vagy más burkolólap betonra, téglafalra vagy Bitugéllal leszigetelt felületre ragasztható. Alapozáskor az anyagot vízzel 1:1 arányban keverjük, s az előkészített aljzatra kéfével vagy ecsettel hordjuk fel. (Egy négyzetméterre kb. 1 kg anyag szükséges.) Ha a felület egyenetlen, és szintkülönbségei 2–3 mm-nél nagyobbak, de 2–3 cm-nél kisebbek, terítsünk a felületre kiegyenlítő masszát. Ekkor a Bitugélhez 20 súlyszázaléknyi cementet vagy 30%-nyi homokot adjunk, s a felületet alapozás után 2–4 órával ezzel a masszával egyenlítjük ki.

Az anyag a Tüzép-vállalatok üzleteiben, ill. telepein, a FÉSZEK-áruházakban, valamint a gyártó és forgalmazó Kemikál mintaboltjaiban vásárolható meg.

BITULAX. Tetőszigetelő és javító anyag. Három különböző összetételű és tulajdonságú vegyszerből áll, melyeket meghatározott sorrendben kell felhordani. Elsősorban tönkre-

ment lapostetők szigetelését javíthatjuk vele anélkül, hogy a régi szigetelést és a gyöngykavics réteget el kellene távolítani. Az első réteg anyagát, a fekete színű, vízszerű Bitulax alapozót a fellazult lemezszelektől megtisztított tetőre bitumenes kefével vagy korongecsettel hordjuk fel. Ennek száradása (2–6 óra) után következhet a középső réteg, a szigetelő massa. A fekete színű, habarcsszerű anyagot kőművesszerszámokkal, lehetőleg két rétegben terítsük a tetőre. Az egy-két napig száradó szigetelőből m^2 -enként kb. 1 kg szükséges. A legfelső réteg, az ezüstsínű Bitulax fedőemulzió. Szintén korongecsettel vagy bitumenes kefével terítsük szét.

BITURÁN. Bitumenes oldattal telített, habosított poliuretán tömítőanyag, melyet különböző keresztmetszettel, méretre szabott darabokban gyártanak. Homlokzati és egyéb falelemek illeszkedési hézagainak kitöltésére, tetőüvegezések, felülvilágítók szerelésekor a rések kitöltésére használják. Önállóan nem alkalmas réskitöltésre. A hézag hátoldali részébe fektetik, majd tapasszal takarják. A bitumenes tömítőszalag gyúlékony, tűzveszélyes, nehezen oltható és heves lánggal ég. Ezért tárolása és használata során a vonatkozó tűzrendészeti utasításokat szigorúan be kell tartani. Tároláskor légmentesen lezárt, beázás és párasodás ellen védelmet nyújtó vaslemez dobozát is óvni kell a közvetlen hőtől, napsugárzástól.

BIZTOSÍTÉKOK. Az áramköröket túlterhelés és zárlat ellen védő olva-

dóbiztosítók és kismegszakítók köznap elnevezése. Az elektromos hálózat hibáinak többsége túláramokból (túlterhelés és zárlat) ered. Amikor az olvadóbiztosító a csere után néhány perccel újra kiold, akkor az áramkör túlterhelésére következtethetünk. Ha visszakapcsolás után azonnal kiold a biztosító, valószínű, hogy zárlat van. A túlterhelést az egyszerre működtetett készülékek közül egynek vagy többnek a kikapcsolásával, nem pedig nagyobb biztosítóbétét beszerelésével szüntethetjük meg. Túlterheléskor általában csak kétszer-háromszor nagyobb a vezetékben folyó áram a megengedettnél, zárlat esetén viszont 100–200-szor. Az olvadóbiztosító porcelán hengerben elhelyezett olvadószál, amely a megengedettnél nagyobb átfolyó áram hatására elolvad. A jelenség rövid ideig tart, jellegzetes pukkanó hang és a betét végén levő színes jelzőkorong kiesése kíséri. Az olvadóbetétek különböző névleges áramerősségre méretezettek. A háztartásokban a Diazed-rendszerű olvadóbetétek használatosak. Az olvadóbetétek névleges árama a fémsapka feliratából, a porcelántesten lévő gyűrű és a jelzőkorong színéből is meghatározható. A rózsaszín 2 A-es, a barna 4 A-es, a zöld 6 A-es, a vörös 10 A-es, a szürke 15 A-es, a kék 20 A-es, a sárga 25 A-es névleges áramot jelöl. A kismegszakítóval megszakított (túlterhelt vagy zárlatos) áramkör a kiváltó ok megszűnése után visszakapcsolható. A kismegszakító működése túlterhelés elleni védelem esetén az áram hőhatásán alapul. Belsejében ikerfém (bime-

tall) érzékelő nyitja a túlmelegedett áramkört, zárlatkor pedig egy tekercs, ill. vasmag oldja a reteszelést, így nyitja a megszakító mozgóérintkezőjét.

BLANKBŐR. Ökör- vagy tehénbőrből gyártott növényi cserzésű bőrök egyik fajtája. Mechanikai kikészítés szerint ez a bőr sima és barkázott lehet. A fénybőrt hámszerszám készítésére, az övbőrt övek, szíjak és egyéb ruházati kellékek előállítására használják. A fénybőrnek (vagy blankbőrnek) és az övbőrnek hajlékonynak és rugalmasnak kell lennie. Ezeket a tulajdonságokat a bőrvastagság (könnyű bőrrőknél 3–4 mm, nehéz bőrrőknél 4–5 mm vagy még vastagabb) kétszeresének, ill. 4 mm felett háromszorosának megfelelő átmérőjű hengerre történő hajlításával vizsgálják.

BONOBIT H. Bitumen tartalmú, oldószeres, hig bevonóanyag. Elsősorban nedvesség elleni szigetelésre, korrózió elleni védelemre használják. Oszlopok, kerítések mázolására olyan helyeken alkalmazható, ahol fekete színe nem zavaró. Kis felületű, lejtésmentes, sík tetőszerkezetek nedvesség elleni szigetelésére elterjedten használják. Tartóoszlopok, medencék, aknák, alapozások nedvesség-felszívódását is meggátolja.

BONOBIT S. Oldószeres bitumenmáz. Fekete színű, jellemző oldószer szagú, sűrű folyadék. Elsősorban korrózió elleni védelemre használják, de nedvesség elleni szigetelőanyag is. Vasra és betonra egyaránt

felhordható, de elterjedten használják parketták ragasztására. Védőréteggént viszonylag vastagon, 200–500 mikronos rétegben tanácsos alkalmazni. Napsugárzás hatására a Bonobit S bevonat előregeedésre hajlamos, ezért a felület átvonását időszakonként meg kell ismételni. A használat során a tárolóedényt ne hagyjuk nyitva, s ha esetleg az elpárolgott oldószer miatt a bitumenmáz besűrűsödött, 5–10%-nyi lakkbenzinnel hígíthatjuk. Ha belső térben szigetelést készítünk vagy parkettát ragasztunk, az erős oldószer-párolgás miatt munka közben szellőztessünk. A 33–34%-nyi oldószert tartalmazó Bonobit S száradási ideje 20 °C-on kb. 6 óra. A felhasználási hőmérséklet határa – 5 °C és + 35 °C között van. A bevonat tartósságát legalább 10 évre tervezhetjük.

BÓRAX. Fehér színű, laza, kristályos anyag. Vizes oldata enyhén lúgos kémhatású. Portlandcementhez és gipszhez keverve már kis mennyisége is késlelteti a kötést. Önmagában ritkán adagolják, de több kötés-késleltető adalék hatóanyaga. A szervezetbe kerülve csak nagyobb mennyiségben (10–15 g felett) fejthet ki mérgező hatást.

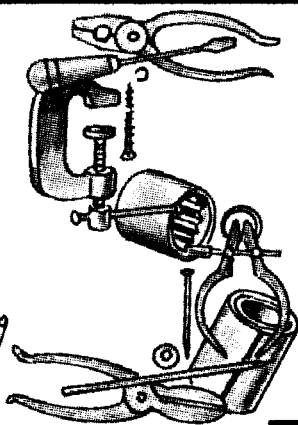
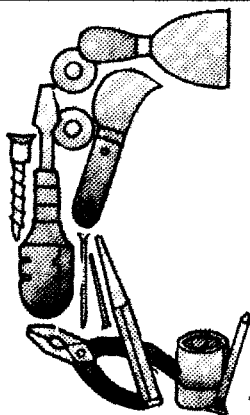
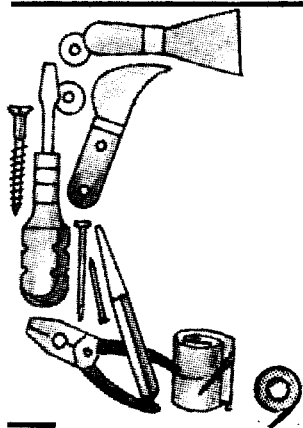
BUCKSKINBŐR. (Angol, buck = hím állat, skin = bőr kifejezésekből.) Vadbőrökből (őz, szarvas, antilop) és más laza szerkezetű bőrből halzsiros cserzéssel előállított kesztyűbőrök egyik fajtája. A hím kecske bőrből készült, csiszolt felületű, ún. bákszkin bőr kissé vastagabb a szokásos kesztyűbőrnél, de tartós és

bélelés nélkül is meleg. Nagy nedv-
szívóképességű, ezért kellemes vise-
letű bőr (a közhasználatú neve:
szarvasbőr).

BUNA. Műkaucsuk alapanyagú
műgumi. Butadién-sztirol vagy bu-
tadién-akril-nitril tartalma 25–60%
között változhat annak megfelelően,
hogy milyen célra használják fel.
Tömlők, keménygumi szállítószala-
gok, textilszövetek gumírozó anya-
ga.

BÚTORZÁR. A bútorok ajtóit a ru-
gós működtetésű golyós, lemezes,
valamint a mágneses csappantyúk –
mágneszárak – mellett kulccsal mű-
ködtethető zárrakkal szerelik fel. Az
ajtó vagy fiókszárak rászégező és be-
véső kivitelűek. A rászégező zárnál

az egész zárszerkezet egy fémszek-
rényben van, s az a fiók vagy az ajtó
belső lapjára közvetlenül felszerel-
hető. A beeresztőzárak ún. biztonsá-
gi sorozatban is készülnek, a bútor
belső lapjába teljesen besüllyeszti-
k és csavarokkal erősítik fel. A bevéső
zárak helyét az ajtótok vagy a fiókok
előlapjának éle felől vésik ki, a zá-
rat süllyesztettfejű csavarokkal
rögzítik. A felsorolt zárok jobbos
és balos kivitelűek lehetnek, jel-
lemző méretüket a kulcslyuk zárófe-
lülétől mért távolságával adják meg.
Nagyméretű bútorajtókra rászégező
vagy beeresztő rúdzárakat szerelnek
fel. A rúdzárak is lehetnek jobbosak
és balosak; jellemző méretüket a zár-
test mm-ben megadott hosszával
jelzik.



CB. Rádió adó-vevő rendszer, amelyet (megfelelő engedéllyel) bárki birtokolhat. A rövidítés betűi (CB) a Citizen Band (polgári sáv) vagy a Conversation Band (beszélő sáv) kifejezések kezdőbetűi. Különböző teljesítményű, rövidebb és nagyobb hatótávolságú, valamint gépkocsiba építhető változatai ismeretesek. A CB-állomások pontosan tartandó frekvencia sávja a 27,065–27,165 MHz-es (külön kérésre a 27,305–27,395 MHz-es). (Az engedélyek kiadásával kapcsolatos felvilágosításért a Magyar Postához kell fordulni.)

CEHALIN 66. Kaucukszerű műgyanta kötőanyagot, fényálló pigmenteket, töltőanyagot, valamint alifás szénhidrogén oldószert tartalmazó homlokzatfesték. A Budalakk termékét új, festetlen vagy régebben festett felület bevonására alkalmazhatjuk. Kül- és beltéren is felhasználható beton, azbesztcement, jó minőségű mészhabarcs festésére.

Kötőanyaga olyan, hogy a lúgos kémhatású beton és betonvakolatok tartós bevonására is megfelel. A Cehalin nem fagyveszélyes, ezért száraz felületre még fagypont alatti hőmérsékleten is felhordhatjuk. A bevonat élénk színű, jól takaró, tartós, időjárásálló, fényálló és jól tapadó tulajdonságú. A Cehalinnal festett felület légzőképes és páraáteresztő marad. A homogén, pépszerű szuszpenziót első réteggént lehetőleg hígítatlan állapotban hordjuk fel portalanított felületre. A második réteget 10%-nyi lakkbenzin adagolásával hígított festék alkothatja. A rétegek között 12 óra száradási időt hagyunk. A bevonandó felületre ecsettel, hengerrel és szórással is felvihetjük. Ha lemálló részek is találhatók a régi falon, azokat előbb kaparjuk le, a sérüléseket javítsuk ki, majd Falfixszel impregnáljuk a régi festékreteget.

CEKÁSZ. Elektromos ellenállások, fűtőspirálok anyaga. Az ötvözet 27%

vasat, 60% nikkelt, 2% mangánt és 11% rezet tartalmaz.

CELLOXIN. Fém- és fafelületek bevonására, külső és belső térben egyaránt használható nitrozománc festék. Anyagát tekintve műgyanta kombinációs festékfajta. Eredetileg autófényezésre készült, bevonata benzin- és ásványolajálló. Gyorsan száradó, kemény, fényálló, polírozás után tartós és tükörfényes felületet eredményező festékanyag. Nehezen ecsetelhető, mert gyorsan szárad, szórással és mártással tanácsos felhordani. Dekoratív célú festés esetén alapozás nélkül is alkalmazhatjuk. Ha két rétegben vonjuk be a felületet, a másodikat csak az első réteg porszáraz állapotában (kb. 2 óra múlva) hordjuk fel. A Celloxin kültéri alkalmazásakor korrózióvédő alapozásról kell gondoskodni. Az 1 és 5 l-es dobozokba csomagolt festék 12 féle színben kapható. Hígításra az ugyancsak Budalakk-gyártmányú Celloxin hígítót használjuk. Erősen tűz- és robbanásveszélyes anyag, a közvetlen hőszugárzástól óvni kell. Hosszabb ideig tartó vagy állandó munkavégzés esetén védőálc használata kötelező. Felhasználás közben állandó szellőzésről kell gondoskodni.

CEMENTA. Kitorések, repedések kijavítására, felületek elsimítására, kerámia burkolólapok ágyazására használható habarcs. A javítóhabarcs szürke színű, porszerű anyag, melyből 25 kg-ot 5 liter vízzel kell összekeverni. Ha finomvakolatként alkalmazzák, valamivel több víz szükséges a jól bedolgozható ha-

barcs keveréséhez. A megkevert massa alkalmas beton-, könnyűbeton, téglalapokra, olyan munkákhoz, ahol jó tapadás és a könnyű bedolgozhatóság a követelmény. Az anyagot legfeljebb 15 mm-es vastagságban hordjuk fel. Az alapra a vakolatot nedvesítés után kőműves kéziszerszámokkal vigyük fel és simítsuk el a felületen. Ha az előírt vízádagolást betartjuk, kötésekor a vakolat nem zsugorodik, ezért még nagy felületen sem lesz repedezett. A vakolatpor száraz, hűvös helyen, bontatlan csomagban (zsákban, ill. kartondobozban) fél évig eltartható. Vásárláskor vegyük figyelembe, hogy 1 mm rétegvastagság esetén az anyagszükséglet kb. 1,6 kg négyzetméterenként.

CHASSILITH 70. Korróziógátló, alvázvédő festék. Fekete színű, átlátszatlan, viszonylag híg anyag. Az NDK-gyártmányú alvázvédőt száraz, tiszta, zsír- és portmentes alapra kell felhordani. A műveletet ecseteléssel, szórással és merítő eljárással végezhethetjük. Az alkalmazott technológia a védendő tárgy méretétől, alakjától is függ. A Chassilith védőhatása akkor megfelelő, ha három rétegben alkalmazzuk. Szükség esetén nitrohígítóval hígíthatjuk, ill. maradékát, szétfröccsent foltjait ezzel távolíthatjuk el. Az egyes rétegek 24 óra múlva szárazak, de a teljes átkeményedéshez kb. 10 nap szükséges. A kész bevonat fényes, sima és egyenletes, ütésnek, olajnak, benzinnak, víznek, sós víznek ellenálló. A régi, megkötött Chassilith-rétegeket festéklemaróval távolíthatjuk el. Az anyag tűz- és robbanásveszélyes, felhasz-

náláskor hőszigeteléstől óvni kell, s munka közben a dohányzás, nyílt láng használata tilos. Egészségre ártalmas anyagtartalma miatt a helyiség megfelelő szellőzéséről gondoskodni kell. A munkát ajánlatos gumikesztyűben és védőszemüvegben végezni.

CIKLOPFAL. Nem réteges természetes falazat, amely szabálytalan öt- és hatszög alakú, kb. egyforma méretű, durván megmunkált síkokkal határolt kövekből áll.

Általában vastag faltestek (lábazatok, támfalak, kerítésfalak) építéséhez alkalmazzák.

CIZELLÁLÁS. Francia eredetű szó: finomvésést, faragást jelent. Cizellálás a neve annak a műveletnek is, amikor a lemezt poncolóacéllal és kalapáccsal domborítják. (A poncolóacél 100–200 mm hosszú, 3–6 mm vastag négyszögkeresztmetszetű szerszámacélból készül, amelyet a cizellőr rendszerint maga alakít ki.) A cizellálandó tárgyat szurokgolyóra fektetik. A szurkot a megfelelő keménység érdekében homokkal vagy gipsszel és faggyúval keverik. A szuroknak keménynek, de rugalmasnak kell lennie, hogy megszilárdult állapotban ne törjön. Cizelláláskor a lemezre felrajzolják a domborítandó mintát. A lemezt hátlapjával fölfelé „felszurkolják” a cizellőgolyóra, és kalapáccsal, poncolóacéllal a mintát a kívánt magasságúra kiütik.

CÖLÖPFA (pilótafa). Híd- és mélyépítésekhez használatos, fenyőfé-

lékből, valamint tölgy és akácfaából készült, legalább 6 m hosszú, kéreg nélküli és min. 20 cm középméretű faanyag.

C-SAND. Csiszolószivacs, anyaga tömör műanyagszivacshoz hasonló. Négy oldalán durva, közepes, illetve közepes és finom szemcsézetű csiszolóanyag-bevonat van. Sík, ívelt, alakra mart felületek simításához egyformán jól használható. A szivacs – a fára szorított csiszolóval szemben – nem tömődik el véglegesen, a vízcsap alá tartva a szemcséi közé tapadt port egyszerűen kimoshatjuk. Nedvességre nem érzékeny. A C-sand a mázolt felületek újramázolás előtti nedves csiszolásához (mélyedések, díszlécek, felületi egyenlőtlenségek) is kitűnően használható.

CUPROLIN ANTIFOULING.

Olaj és műgyanta kötőanyagú, antifouling (algák rátapadását megakadályozó) hatású adalékanyagot tartalmazó, barnásvörös színű festék. Utolsó réteggént (a rozsdagátló alapozórétegre, majd a két réteg olajfestékbevonatra) hordják fel a hajók vízvonala alatti részére. Hajókon kívül más, tartósan vízbe merülő tárgyak kezelésére is használható.

CSÁKOLÁS vagy STANCOLÁS.

(Német, Stanzen = préselni, kiszúrni, lyukasztatni). Papírból, gumilemezről, műanyagból stb. bármilyen – rendszerint szabálytalan – alakú idomdarabok kivágását jelenti. Az idomkéssel (az ún. csákolókéssel) például egy papírtömbből úgy vág-

ják ki a borítékok kiterített alakját, hogy az idomkést a tömbre helyezik, majd a kést a tömbön átsajtolják.

CSAP-HORONY KÖTÉS. Két vagy több deszkából lapokat, lécek-ből lambériát csap-hornyos illesztéssel képezhetünk. Deszkák szélesítő toldására, lapok előállítására egyenes élű és aljazott illesztéseket is alkalmaznak, az előbbi nem elég tartós, az utóbbi pedig nagyon pontos megmunkálást igényel. A csap-hornyos illesztést eresztvényes illesztésnek (nutfédernek) is nevezik. Ennél a deszka egyik élén árok van, a másikon csap. A csap vastagsága az anyag 1/3 része, az árok a csap szélességénél valamivel mélyebb, hogy a felfekvés tökéletes legyen. A színoldalon a csap-hornyos kötéssel illesztett darabokat a deszka-élek színoldalra kerülő leélezésével kialakított „árok” díszítheti. Idegen csappal is készül eresztékes illesztés. A csap anyaga falemez vagy az összekapcsolt darabok szálirányára merőleges szálirányú keményfa.

CSAVARLAZÍTÓ FOLYADÉK.

Régen felszerelt, nedves környezetben levő anyáscsavarok meglazítását segítő vegyi anyag. Aeroszolos palackban, különféle márkanevekkel hozzák forgalomba. A MEDIKÉMIA Szövetkezet SROFOL nevű csavar-lazítója, vagy a CRC-gyártmányú adalékot tartalmazó, 5-56 jelű univerzális szerelőspray szinte mind-egyik autóápolási szereket, alkatrészeket árusító szaküzletben kapható. A folyadékok feladata, hogy a csavarra juttatva a menetek közé szívárognak, s hogy oldják a rozsdát és

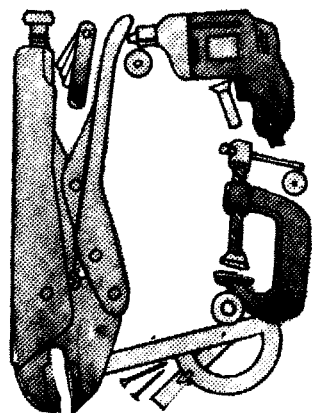
egyéb szennyeződést. A túlzottan régi csavarkötés vagy nagyon erősen korrodált kötőelemek esetén néhány perces várakozás után a kezelést meg kell ismételni. Beszórás után a csavar oda-vissza forgatással, ütögetéssel lazítható meg. A csavar-lazító szerek szerves oldószerek keverékéből, néhány százaléknyi adalékanyagból és ún. felületaktív anyagokból állnak. Az említett CRC 5-56 jelű univerzális autóápoló spray például nemcsak csavarok lazítására alkalmas, hanem az alkatrészek közül kiszorítja a nedvességet, keni a súrlódó felületeket, véd a korrózió ellen, a műanyag és gumi anyagú alkatrészeket pedig tisztítja és óvja.

CSÁVÁZÁS. A vetőmagokat fertőtlenítéssel, csávázással védik meg a gombakártevőktől. A műveletet a csávázógép végzi, amelyben nedvesen, vegyszerrel permetezve, ill. porcsávázással, valamint a két eljárással kombináltan végzik a vetőmagcsávázást.

CSŐHAJLÍTÁS. Célszerszám hiányában kis átmérőjű, vékony falú csöveket kézzel, satuba fogva is meghajlíthatunk. A cső befogása előtt a satupofákra helyezünk keményfa betéteket, hogy a cső ne sérüljön meg. Rézcsövek nagyobb hajlítási sugárral segédeszköz nélkül formálhatók. Kis sugarú hajlításhoz csőhajlítót használunk, mert a rézcsövön horpadások, esetleg repedések keletkezhetnek. Nehezebb feladat az acélcsövek hajlítása, kézi alakítása. A munka megkezdése előtt a csövet felhevítéssel, majd az

azt követő hűtéssel lágyítsuk ki. Ezután fűzzük a csőbe belső átmérőjénél néhány tized milliméterrel kisebb átmérőjű acélspirált, tekercsrugót. Csőbe helyezés előtt a rugót zsírozzuk be, majd a végét megfogva, jobbra csavarva fűzzük be. (A rugó balra forgatva szinte befeszül a cső belsejébe). A cső végébe illesztünk acélrúd darabot, annál fogva kisebb erő kifejtéssel végezhetjük a hajlítást. Műanyag csövek alakítását az anyag tulajdonságai nehezítik. A felmelegítve meghajlított cső kihűlés után „visszarugózik”, nem

tartja a kívánt alakot. A műanyag cső melegítése is bonyolult feladat. Egyenletesen, nem közvetlenül és nem nyílt lánggal végezhető. Megkísérélhetjük a következő módszert. Egy edényben kb. 130 C-fokra melegített homokban néhány percig állni hagyjuk a hajlítandó műanyag csövet, s ha átmelegedett, anyaga kissé meglágyult, a szükséges ívűre hajlítjuk. Célszerűbb, ha egyenes csőszakaszokat hajlítás helyett sarokidomokkal, elágazó idomokkal kapcsolunk össze, úgy alakítjuk ki a kívánt formát.



DARLINGTON-KAPCSOLÁS.

Kéttranzisztoros alapkapcsolás, melynél az első tranzisztor bázisát vezérlik, és annak emitterárama vezérli a második tranzisztor bázisát. A kapcsolás jellemzői igen kedvezőek; rendkívül nagy az áramerősítési tényezője és nagy a bemenő ellenállása. A kapcsolásban az eredő áramerősítési tényező az egyes áramerősítési tényezők szorzata. A kapcsolást gyakran már gyártáskor egyetlen tranzisztorban helyezik el, ezért az úgy használható, mint egyetlen, igen jó paraméterekkel jellemezhető tranzisztor.

DEFROSZTER. (angol = fagytalánító). A gépkocsik ablakán alkalmazott páramentesítő berendezés. Hűdeg időben a gépkocsi szélvédő üvege párasodik, ami zavarja a kilátást. A defroszter a meleg levegő szélvédőre fúvásával szünteti a párárt. A meleg levegőt a gépkocsi fűtő- vagy klímaberendezése szolgáltatja.

DEKO. Vizes műgyanta-diszperzió alapú, fényálló pigmenteket tartalmazó homlokzatalapozó. Épület-homlokzatok, falfelületek alapozója. Használatával beton, azbesztcement, gipsz stb. anyagú alapokon jól kötő réteget hozhatunk létre. A bevonat rugalmas, öregedésre nem hajlamos, növeli a felület időjárás-állóságát. Dekoval végzett alapozás előtt az erősen porózus felületeket mélyalapozóval impregnáljuk, tömítsük. A különböző nyírnáryalatokban gyártott Dekot szükség esetén színezőpasztával színezhethetjük, de az egyes színeket egymással is összekeverhetjük. A felületre két rétegben tanácsos felhordani az alapozót, a rétegek között 3-4 óra száradási időt kell hagyni. Korongecsettel dolgozzunk, melyet használat után bő vízzel mindig tisztítsunk meg. A munka során lehetőleg legyen árnyékban a fal, mert a tűző nap túl gyorsan szárítja a festéket, s az nem tud mélyen a falba szívódni. Szükség esetén az alapozót vízzel

hígíthatjuk, de a megkötött Deko már vízzel nem oldható.

DENIER. (Francia, ejtsd dönié). Régi súlymérték, 1 denier kb. 0,05 g-mal azonos. A selymek és mesterséges szálak finomságának mérésére használják. Eredetileg 450 méternyi szál denekben (ötszázad grammokban) kifejezett súlyát adták meg, a metrikus rendszerek bevezetése óta a den-szám 9000 méter fonal vagy szál grammokban kifejezett súlya. (A finomszálú női harisnyák pl. 20, esetleg 15 denesek, a gyermek harisnyanadrágok, a zoknik 50–100 denesek.)

DESZKÁK TOLDÁSA. Hosszabbító kötések alkalmazunk, ha a kapható méretű deszkák nem adják ki a szükséges hosszt, vagy anyagtakarékoság miatt kisebb darabokat is fel akarunk használni. A toldandó deszkák alá helyezett lécdarabbal (amelynek száliránya merőleges a deszkákéra) megerősítve készül a legegyszerűbb toldás, az egyenes bütüillesztés. Ennél a bütük enyvezésén kívül ragasztással és facsavarokkal a darabokra erősített alátét köti össze a két deszkát. A bütüillesztés ferdén, 45 fokban összegyalt deszkákból is kialakítható. Szilárdabb kötést eredményez az egyenes rálapolás egyenes bütüillesztéssel, melynél a toldandó anyagvastagságot felezzük, s a vastagság 5–6-szorosát kitevő hosszon, lapolással kötjük össze a darabokat. Az egyenes rálapolás ferde bütüillesztéssel is kialakítható. Húzásnak is jól ellenáll, de igen pontos megmunkálást igényel a horonyrovású illesztés.

A horonyrovás ferde illesztéssel még ragasztás nélkül is szilárd kötést eredményez. A hosszabbító toldások csapokkal is készülhetnek. Ezeknél az egyik darab csapja a másik darab részébe tolva képez kötést. A csapozás többféle lehet; egy csappal, kettős csappal. A darabok két-kúpos, esetleg különálló hengeres csapokkal is összeerősíthetők.

DRAGSZTER (angol). Formai előírásokhoz nem kötött, különleges versenyautó. Jellemzője az igen nagy teljesítményű (500–1000, esetleg 2000 LE-s) motor. A dragszter elől vékony, kicsi, hátul nagy és széles kerekekkel ellátott. Motorja burkolatlan és hűtő nélküli. Főként Amerikában rendeznek versenyeket e furcsa autókkal. Mindössze negyed mérföldes (kb 400 m-es) távon 250–380 km/óra sebességre gyorsulnak fel 6–9 mp alatt, ezután a dragsztert fékernyővel állítják meg. Üzemanyaguk 130 (!) oktánszámú benzin vagy nitrometán-metanol keverék. Műanyag testre szerelt hatalmas motor és ülés alkotja a vízre „átültetett” dragsztert, a drag boat racing-ot.

DULUX. A márkanév alapozó- és zománccfestéket jelöl. A műgyanta alapú, fehér színű alapozófesték fa, farostlemez anyagú bútorok, ablakok, ajtók alapozó festésére, ill. korrozógátlóval előzetesen bevont fémfelületre alkalmazható. Ülepedésre nem hajlamos, könnyen ecsetelhető, függőleges felületre hordva nem folyik meg. Az alap kisebb mélyedéseit kitölti. Ecseteléssel, szórással és hengerléssel egyaránt fel-

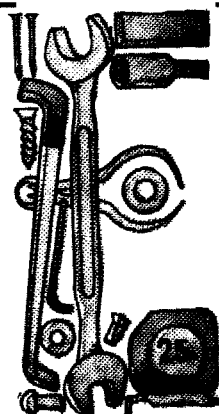
hordható. A Duluxszal egy rétegben elegendő alapozni, gyorsan szárad, 8-16 óra múlva átfesthető. Új felületet alapozás előtt ajánlatos faimpregnáló szerrel (Xyladecorral) vagy Lenalkyd higítóval kezelni. Ha a Duluxot fal alapozására használjuk, előtte a felületet Cehalinnal tömítjük.

A Dulux zománcfesték Dulux alapozóra hordható fel. Bútorok, ajtók, ablakok, korlátok, kerti bútorok átvonó festésére alkalmas. Magas fényű, hófehér színű, jó fedőképességű, rugalmas bevonatot ad. A Dulux alapozó és zománc a Budalakk terméke, a gyártó mintaboltjában, valamint festékszaküzletekben kapható.

DUROL. Zománcalapozó és zománcfesték márkanéve. Az alapozó lenstandolaj kötőanyagú, műgyanta-tartalmú. Külső térben elhelyezett acél- és vastárgyak, kerítések, rácsok stb. festésére alkalmas. Fából készült bútorok alapozására is használható. A szükséges mértékben Durol higítóval hígíthatjuk, s ecsettel vagy szóróberendezéssel hordhatjuk fel. Az elkészült bevonatot 24 óra múlva festhetjük át a zománcfestékkel. A megszáradt alapot ajánlatos finomszemcsés csiszolópapírral átdörzsölni.

A zománc kötőanyaga megegyezik az alapozóéval. A színtől függően szerves vagy szervetlen pigmentekkel színezik. Összetételénél fogva a Durol zománc elsősorban szabadban levő tárgyak átvonó festésére alkalmas. Jól ecsetelhető, jó fedőképességű. A megszáradt bevonat rugalmas, az időjárás káros hatásainak viszonylag jól ellenáll. Sem a Durol alapozó, sem a zománc nem tartalmaz az egészségre káros anyagokat, de a felhasználás során figyelembe kell venni, hogy tűzveszélyes anyagok, munka közben a dohányzás és nyílt láng használata tilos!

DUROL szigetelőlakk. Világosszürke, átlátszatlan tekercsszigetelő zománc. Villamos motorok, transzformátorok tekerceinek, indukciós tekerceknek impregnálás utáni felületvédelmére, valamint fémalkatrészek bevonására alkalmas. Kötőanyaga levegőn száradó, szénhidrogénekben oldott alkidgyanta, szervetlen pigmenteket, töltőanyagot is tartalmaz. Szintetikus higítóval és lakkbenzinnel hígítható, 1 és 4, valamint 20 literes műanyag edényben árusítják. A Tiszai Vegyi Kombinát mintaboltjában, festék- és vegyi cikket árusító boltokban kapható.



ÉGÉSGÁTLÓ ANYAGOK. A faiparban azok az impregnálószerek, ill. felületbevonó anyagok, amelyek csökkentik a fa éghetőségét. Ezek többnyire nitrogén, foszfor, bór, kén és antimon tartalmú szerves, ill. szervetlen, ill. szerves vegyületek, esetleg műgyanták. Faipari ragasztókba, gombaölő szerekbe keverve is forgalomba hozzák. Égésgátló anyagokat keverhetnek a különféle műanyagokba, kaucsukszármazékokba is. A bekevert anyagok részben megnyújtják a műanyagok hő hatására bekövetkező káros szerkezetváltozásának kezdetét, részben kértet képeznek az éghető műanyag felületén, ezzel gátolva az égés továbbterjedését.

EGRENÁLÁS (francia). A természetes textilipari alapanyagok, pl. a gyapot magoktól való megtisztítását jelenti.

ELASTOLEN. Kétkomponensű zománccfesték, melynek egyik alkotója epoxi műgyanta-oldat, a másik

a térhálósító adalék. Az „A” komponens, a műgyanta-oldat színezett. Az Elastolen rozsdásodásnak, erősen korrozív körülményeknek kitett fémszerkezetek és fémfelületek védelmére alkalmas. Tartályok, betonkádak, vasbeton tetőszerkezetek bevonására, szigetelésére is használható. Kopásálló, rugalmas, a mechanikai hatásoknak jól ellenálló bevonatot alkot. Csak jól előkészített (rozsdá-, por- és nedvességmentes) felületre hordható fel.

Az Elastolen zománccréteg alá célszerű két réteg Elastolen miniumos alapozót alkalmazni. Ha előzőleg már festett volt a felület, a régi rétegeket el kell távolítani, s a festéshez újra előkészíteni. A két komponenst 25 : 1 arányban kell összekeverni (25 súlyrész „A” komponenshez 1 súlyrész „B” alkotó keverendő). A megkevert mennyiséget 24 órán belül használjuk fel, mert hosszabb tárolás esetén a zománc már térhálósodik. A felület bevonásához ecsetet, szórópisztolyt vagy teddy-

hengert használhatunk. Attól függően, hogy milyen igénybevételnek van kitéve a felület, azt két vagy három festékréteggel kell bevonni. Az előzőre két óra múlva hordható fel az újabb réteg. A megkevert zománchoz Elastolen hígítót adagolhatunk, de figyelembe kell venni, hogy a túlzott hígítás jelentősen rontja a zománc védőhatását. Az Elastolen egészségre káros anyagokat jelentős mennyiségben tartalmaz, ezért hosszabb ideig tartó munkavégzés esetén védőálarcot és gumikesztyűt kell használni. Zárt térben a megfelelő szellőzésről is gondoskodjunk.

ELEKTRET. Dielektromos anyag, amelyet előállítás folyamán polarizáltak. Tulajdonképpen az állandó mágnes (vagyis a felmágnesezett keménymágnes anyagok) elektromos analógja. Műanyag elektretnek vékony fólia formában készülnek, ilyenből van pl. az elektret mikrofon membránja. Ennek a kondenzátor mikrofonnak az az előnye a hagyományosakhoz képest, hogy nem szükséges külső tápfeszültség bevezetésével a membrán helyzetét meghatározó polarizáló feszültséget alkalmazni.

ELEKTROERÓZIÓ (görög-latin). A villamos áram hatására keletkező kimaródás, oxidáció. A különböző anyagú fémek érintkezési pontjain áthaladó áram hatása hozza létre a felületek találkozását.

ELLENÁLLÁSHEGESZTÉS.

Olyan hegesztési eljárás, mely hő- és erőhatás együttes alkalmazásán

alapul. A munkadarabokon átfolyó elektromos áram felmelegíti az anyagot. (A fejlődő hő egyenesen arányos az áram átfolyási idejével, a darab keresztmetszetével és az áramerősséggel négyzetével.) Az ellenállás-hegesztésnek háromféle módszere ismeretes: a tompa-, a pont- és a vonalhegesztés. A munkadarabhoz réz anyagú befogófejek vezetnek az elektromos áramot. A felmelegedés az érintkezés helyén a legnagyobb mértékű. Az áram bekapcsolásakor az összekötendő darabok mozgatásával állandó szikrázás váltakozhat ki. Ez a szakasz az előmelegítés. Ezután következik a leolvasztás, amelynek során a darabok felülete egymáshoz közeledve megolvad. A következő fázisban ütéssel vagy nyomással a darabok összekapcsolása is létrejön. Vékony lemezek ellenálláshegesztése a ponthegesztés. A vonalhegesztés alapelve azonos a ponthegesztésével, de az elektróda ennél réz anyagú tárcsa. A tárcsák közrefogják és összeszorítják a lemezeket, s szakaszosan mozognak. Áram akkor folyik át rajtuk, amikor állnak.

EMAIL (francia = zománc). Általában a fényes, kopásálló tartós bevonat, a zománc megnevezése. A kerámiakészítésben a nem átlátszó zománccok egyik fajtája. Fém tárgyak bevonására is alkalmazzák.

EMULZIÓ (latin). Egy folyékony közegben egyébként nem oldódó másik folyadékot egy harmadik anyag segítségével oszlatnak el. Ez a művelet az emulgeálás. (Pl. szappanoldat a vízben szétoszlatja az

olajat.) Általánosabban az emulzió folyadéknek és a benne finom eloszlásban lebegő olaj, gyanta, zsír stb. szemcséknek szabad szemmel egy-neműnek látszó elegye. A fényképészetben az emulzió a fényérzékeny anyagot tartalmazó zselatinszerű réteget jelöli, amelyet lemezre, ill. filmszalagra hordanak fel.

ENYV. Állati eredetű ragasztóanyag. A faiparban használatos glutinenyveket gyártási alapanyaguk szerint csoportosítják. Van csont-, bőr-, króm-, valamint kevert enyv. A csontenyvet tisztított, zúzott marha- és lócsontból; a bőrenyvet állati bőrből, inakból; a krómenyvet krómcserezsű bőrök hulladékából; a kevert enyvet különféle enyvalapanyagok keverékéből készítik. Az enyvtáblákat főzés előtt fél-egy napig (az őrlött enyvet rövidebb ideig) áztatni kell. Áztatás után a felesleges vizet leöntik, majd vízfürdőben vagy kettősfalú edényben, állandóan kevergetve melegítik (ömlesztik). Melegítéskor az enyv hőmérséklete ne emelkedjen 70 °C fölé. Az 50–60 fokos hőmérséklet azért fontos, mert túlhevítve az enyv bomlik, szilárdsági, ragasztási tulajdonságai erősen leromlanak. Használatkor a már megfőzött enyvet 50 fokos vízzel (a ragasztási célnak megfelelően) hígíthatjuk. Az állati enyvek 4% marónátron és 40% vízüveg adagolásával nedvességállóvá tehetők. Az enyv vízállósága formalin adagolásával is növelhető. A formalinnal kevert enyvet azonnal fel kell használni, mert kihűlés után már nem oldódik. Vékony furnérok ragasztására az enyvhez 2%-nyi glicerint adjunk. Így a

ragasztó „lágyabb” lesz, száradás után kevésbé hajlamos a repedésre.

ENYVEK. Az állati eredetű ragasztóanyagok gyűjtőneve. (Van glutin-, kazein-, valamint véralbumin enyv.) Az enyvek közül a glutinenyvek használatosak a legszélesebb körben. Egyik csoportjukba a melegenyvek (csontenyv, bőrenyv, keverékenyv) tartoznak, másikba a hidegenyvek (kazeinenyv, vegyszerrel hidegen folyóssá tett bőr-, ill. csontenyv). A glutinenyveket nem szabad huzamosabb ideig túlságosan melegíteni, mert kötőképességük csökken. A kötőképesség a hígítás mértékének növelésével eleinte lassan, majd fokozatosan csökken. Gyakorlatilag 50% víz és 50% enyv kötőképessége vehető 100%-osnak. Illesztéseknél, csapozásoknál a 30–40%-os enyv a legmegfelelőbb. Bütüenyvezéshez 40–45%-os enyvet használunk. Általános szabály, hogy a puhafák ragasztásához hígabb, a keményfákhoz sűrűbb enyvet keverjünk. Vízálló glutinenyv a következő recept alapján készíthető: 100 súlyrész enyv, 225 sr. víz, 10 sr. paraformaldehid, 5,5 sr. oxálsav. A 40–50 °C-ra felmelegített enyvoldatba keverjük bele az oxálsav és a paraformaldehid por alakú elegyét, majd hagyjuk teljesen feloldódni az enyvben. Ezt a vízálló ragasztót 45 °C-nál magasabb hőfokra nem szabad felmelegíteni.

EPAMIN ZOMÁNC. Fém, fa, préselt műanyag és különféle építőanyagok festésére alkalmas zománc. A pigmentet is tartalmazó „A” kom-

ponensből és az ahhoz keverendő „B” alkotóból áll. Az epoxi műgyanta alapú „A” alkotóból 2 részt, a „B” jelűből 1 részt kell összekeverni. A fehérrel együtt nyolc színben gyártott Epamin fényes, kemény, rugalmas, víznek, vegyszereknek (különösen a lúgoknak) jól ellenálló bevonatot alkot. Az Epamin előnyösen használható a fokozottabb követelményeket kielégítő beégető bevonat helyettesítésére, olyankor, amikor a festendő tárgy mérete, anyaga vagy más körülmény miatt a beégetés nem alkalmazható. A megkevert festéket 24 órán belül használjuk fel. Ha szükséges, Epamin hígítóval hígítsuk. A közvetlen hőszugárzástól óvjuk, felhasználáskor ne dohányozzunk. Egészségre káros anyagot a „B” komponens tartalmaz, az arra érzékenyeknél a bőrre kerülve ekcémát okozhat, ezért gumikesztyűben dolgozzunk.

EPOKOLL. Epoxigyanta alapú ragasztó- és fugázóhabarcs. A Kemiál gyártja és forgalmazza a két alkotóból álló anyagot. Az „A” és „B” komponenst 1 : 1 arányban, nagyon alaposan (pl. fúrópisztolyba fogott keverőszámmal) össze kell keverni. Az Epokoll megszilárdulása után világosszürke, vízálló és vízzáró, időjárás- és fagyásálló, a szokásos tisztítószereknek ellenálló anyag. Csempe, kerámialap, klinkertégla, metlachi, mozaik, márvány stb. ragasztására és fugázására alkalmas.

Különösen ott ajánlatos a burkolatot Epokoll-lal ragasztani, ill. fugázni, ahol az igénybevétel nagy, a cementhabarcs nem eléggé ellenálló.

Az anyagfelhasználás ragasztáskor kb. 2,5–4 kg/m², gletteléskor 1,5–2 kg/m², fugázáskor (a fugaszélességtől és a lapok méretétől függően) 0,7–1,6 kg/m². Az Epokoll használatában közben feltétlenül viseljük gumikesztyűt, a bőrre került anyagot azonnal mossuk le. Az „A” komponens denaturált szesszel vagy szemcsés csiszoló-súrolóporral távolítható el. A „B” alkotó vizes diszperziós anyag, vízzel mosható le.

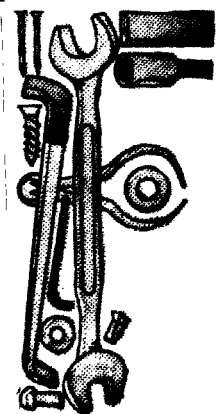
ÉSZTERES HÍGÍTÓ. Többféle, különböző összetételű festék, alapozó, illetve lakk oldószere. Oldószerek és észterek elegye, hígítja a Nitrapid és a Radiátor zománcot, a Gemini, a Pilvax PVC-lakkokat, a Tivelint stb. Az Észter 2 és 5 dl-es, valamint egyliteres üvegekben kapható. Erősen tűz- és robbanásveszélyes anyag, a közvetlen hőszugárzástól óvni kell. Egészségre káros anyagokat is tartalmaz, használatkor alaposan szellőztessünk.

ETTRINGIT. A közhasználatban cementbacilus néven ismeretes. Szulfittartalmú kalcium-aluminátszilikát vegyület. Ha a talajvíz keserűsítő-tartalmú, a betonban levő mészesfelesleggel reakcióba lép a víz ásványtartalma. Így gipsz keletkezik, amely a beton alumíniumsóival ettringitet alkot. A létrejött anyag vékony, tű alakú kristályai a betont elrepszthetik, teherbírását nagymértékben csökkenthetik.

EUPLASZT. Két komponensből álló, műgyanta alapú késtapas. Az Euplaszt L 20 jelű „A” alkotóhoz (vajszerű paszta) keverendő a Cik-

lohexanonperoxid 300 elnevezésű „B” alkotó (fekete színű paszta). Az anyagokat 100 : 2 arányban adagolva keverjük össze. A gyorsan kötő tapasz (szobahőmérsékleten 15 perc alatt megköt) mélyedések, hibahelyek, hegesztési varratok, csavarfej-mélyedések kitöltésére alkalmas. Csiszolt acélfelületen is jól ta-

pad, de ajánlatos alapozóval bevont acél- és fémfelületeken alkalmazni. A réteg 3 órán belül teljesen átkeményedik, és csiszolhatóvá válik. Felhasználáskor a jobb kenhetőség érdekében 1–2%-nyi Eupol M hígítót adagolhatunk a kikevert mennyiséghez.



FABETON. Fa adalékanyagú könnyűbeton-féleség. A fát fűrészpor, faforgács, farost formájában adagolják a betonhoz.

FAHRENHEIT-FÉLE HŐMÉR-SÉKLETI SKÁLA. Fahrenheit német fizikusról elnevezett, 1709-ben bevezetett hőmérsékleti skála. Ő alkalmazott elsőként higanyhőmérőt. Alappontként a konyhasó és jég keverékének egyensúlyi hőmérsékletét és az emberi test hőmérsékletét választotta. A közbeeső skálaszakaszt 100 részre osztotta fel. Így adódott, hogy a jég olvadáspontja ezen a skálán 32 fok, a víz forráspontja pedig 212 fok. A Celsius-féle skála és a Fahrenheit-skála között az átszámítást a következő képlettel végezhetjük: $F = 1,8 \cdot C + 32$. (Például, ha $25\text{ }^{\circ}\text{C}$ meleg van, az Fahrenheit-fokban $1,8 \cdot 25 + 32 = 77\text{ }^{\circ}\text{F}$.)

FAMEGMUNKÁLÓ SZERSZÁMOK ÉLEZÉSE. Asztalosmunkák során a leggyakrabban használt

szerszámokat, a fűrész, a gyalukést vagy a színlőpengét gyakran kell élezni. A fűrészek élezése két műveletből áll. A fűrészfog terpesztéséből és a fogak reszeléséből (köszörülésből). Puha, viszonylag magas nedvességtartalmú faanyag fűrészeléséhez nagyobb, száraz és keményebb fához kisebb terpesztésű fűrészlap szükséges. A maximális terpesztés jobbra-balra a fűrészlap fogvastagsága, azaz pl. 1 mm-es lapvastagságnál 0,5–0,5 mm. A foghajtogatáshoz terpesztőfogót vagy foghajtogató acélt használnak. A hajtogatást a tőlünk távolabbi fűrészvégtől kezdjük és a fog felső harmadában végezzük (többen hajtogatott fogak letörhetnek). A hajtogatás utáni élezéshez egyenlő oldalú háromszög keresztmetszetű reszelő szükséges. A reszelés iránya a fűrészlap síkjára merőleges irányú (kivétel a lyukfűrész, amelynek élezésekor a lap síkjához képest 70 fokos szög alatt, váltakozó irányban kell reszelni a fogakat). A gyalukés éle kicsorbul-

hat vagy hosszabb használat után eltompul. Az élesítés köszörülésből és fenésből áll. Forgó köszörűkorong használatakor a gyalukést a koronghoz szorítjuk. A forgás helyes irányára ügyeljünk, a korongnak felénk kell forognia. A munkához védőkesztyűt, szemüveget használjunk. Az új gyalukések élszöge 25 fokos, élesítéskor ezt a szöget alátét alkalmazásával tarthatjuk. Keményfához 30 fokos élszöget ajánlatos kialakítani, ezzel a gyaluvas gyors kopását akadályozhatjuk meg. Az él a gyalukés oldalával 90 fokos szöget zárjon be, s a sarkokon enyhén kerekítsük le. A köszörülést akkor fejezzük be, amikor az él már nem csillog, és a kés mellső lapján sorja képződik. A keletkező sorját a lehúzókövön távolítjuk el. Lehúzáskor a köszörült hátlapot fektessük a lehúzóköre, és gyengén nyomva, körkörös mozgattal dörzsöljük.

Színlőpengét a gyalukéshez használt köszörűkövön különös gonddal élezzünk. Az acéllap élét a laphoz képest pontosan derékszögűre kell kialakítani. Vezetőként téglalap alakú keményfa hasábot foghatunk a színlőpenge mellé. A keletkező sorját a penge felületének köszörülésével távolíthatjuk el, tehát felváltva köszörüljük a lapokat és az éleket.

FELSŐMARÓK. Magas fordulatszámú motorral felszerelt, különféle profilú marók befogására alkalmas gépek, amelyek főként faanyagok megmunkálására valók. A párhuzamvezetővel, marásmélység-állítóval, ívmaró kiegészítőkkel ellátott felsőmarók olyan feladatok elvégzésére alkalmasak, melyeket e gépek

nélkül csak fáradságos kézi munkával végezhetnénk el. Például különleges lécpofilok, szegélyek megmunkálására, a különféle profilgyaluk felváltására, változatos keresztmetszetű hornyok, valamint bútorgyártások helyének kimarására, igényes kivitelű fakötések kialakítására használhatjuk a felsőmarókat. De a marószerszám alakjától függően üvegtáblák befogadására való keskeny, illetve félkör, trapéz, háromszög stb. keresztmetszetű hornyokat is készíthetünk a faanyagba. (Fán kívül pozdorjalemez, alumínium, keményfémlapkás marófej befogása esetén pedig más fémek is megmunkálhatók.)

A sokoldalúan használható, jó minőségű felsőmarók általában legalább 400 W teljesítményűek, motorjuk fordulatszáma minimum 20–25 ezer percenként. A gépek kialakítása akkor előnyös, ha a kapcsoló „kézre esik”, s a fogantyúk olyanok, hogy huzamosabb használat közben is biztonságosan, kezünk elfáradása nélkül tudjuk fogni, tartani, illetve mozgatni a gépet. Fontos jellemző a marásmélység, amely 40–50 mm közötti értékű. A rugók ellenében viszonylag könnyedén lefelé elmozdítható felsőmarót a beállított helyzetben rögzíthetjük is. Akkor olyan mértékben süllyeszthetjük le a szerszámot, amilyen marásmélységet beállítottunk. A 6, 8 vagy 10 mm átmérőjű szárral gyártott befogópatronban rögzíthető marófejek legnagyobb átmérője géptípusonként változó, de általában 30 mm körüli érték. Például az EVIG-gyártmányú, FEM 10 típusú kézi felsőmarógép 650 W teljesítményű, 25 000/

perc fordulatszámú és 6, 8, valamint 10 mm szarátmérőjű marószerszámok befogására alkalmas.

A felsőmaró használatakor alapvető követelmény, hogy vagy a gép, vagy a munkadarab biztonságosan és szilárdan rögzített legyen. (Némelyik felsőmaró „fejfelé” is rögzíthető a munkaasztalon, akkor a munkadarabot mozgatva marhatunk a szerkezettel). A megmunkálás minősége szempontjából fontos, hogy a felület, amelyen a géptalp felfekszik, sík legyen.

A magas fordulatszámmal „dolgozó” maró szinte sorjátlan, tiszta felületet eredményez, de éppen a gyors fordulat miatt munka közben ajánlatos védőszemüveget használni. Elősegíti a biztonságos munkavégzést, hogy a gép használatakor mindkét kézre szükség van.

FÉNYKIBOCSÁTÓ DIÓDA

(LED, angol = light emitting diode = fénykibocsátó dióda). Fényemittáló, világító, lumineszcens stb. néven is ismert. A különféle elnevezésű LED-ek olyan félvezető diódák, melyek nyitóirányban előfeszítve elektromágneses sugárzást (látható vagy infravörös fényt) bocsátanak ki. A kibocsátott sugárzás aránylag keskeny hullámhossztartományra korlátozódik, hősugárzása csekély („hideg fény”). A LED működésének fizikai alapja: a nyitóirányban betáplált elektromos energia a LED-ek elektronjait magasabb energiaállapotba juttatja, ahonnan azok alapállapotba térnek vissza. Eközben a LED a két energia különbségének megfelelő hullámhosszúságú sugárzást bocsát ki. A LED-ek anyaga kü-

lönféle félvezető vegyület. A vegyület összetételétől függően a szín zöld-vörös spektrumtartományban változtatható.

FERRITUTOR TS. Rozsdaeltávolító szer, amely tannin (csersav) alapú speciális katalizátorokat, nedvesítő szert, stabilizáló adalékokat tartalmaz. Jellemző tulajdonsága, hogy jó rozsdaátalakító és stabilizáló. Passzíváló képessége kiváló, a vastagabb rozsdarétegeket is átalakítja. Felhasználható rozsdás alváz és karosszérialemezek felületének bevonás előtti kezelésére, előkezelésként, ha a felület rozsdátlanítása vagy passzíválása más módszerrel nem oldható meg. A Ferritutor alkalmazása előtt a laza, nem tapadó rozsdát el kell távolítani. A rozsdaréteg vastagságától függően célszerű a felületet csiszolóvászonnal vagy csiszológéppel is megtisztítani. Fontos, hogy a felületet alaposan zsírtalanítsuk. Az egy és öt literes üvegekben árusított rozsdaeltávolító szert kemény szálú ecsettel, kefével vagy rongydarab segítségével dörzsöljük a felületre. A kezelést követően 1–2 óra száradási idő szükséges, a festést csak egy nap múlva végezzük. Az anyag kezelésekor a savakra vonatkozó óvórendszabályokat tartuk be.

FERROPASSIT. Foszforsav alapú, világos színű, zsírtalanító adalékot, fehér üledéket tartalmazó folyadék. A rozsdát és a vízkövet is oldja, az oldás sebessége a hőmérséklet emelésével nő. Vas- és acélfelületeken Ferropassittal végzett kezelés után további korrózió ellen átmene-

tileg védelmet nyújtó réteg marad vissza. A kezelés után a felesleges rozsdáátalakító szert le kell törölni, majd megszáritani. Mivel a Ferro-passit erősen savas készítmény, felhasználáskor a savakra vonatkozó óvórendszabályokat tartsuk be. Tanácsos védőöltözetet; gumikesztyűt, védőszemüveget használni.

FERT FÖDÉMSZERKEZET. Papucsidosokból és előregyártott acél rácsszerkezetekből álló „félkész” földémszerkezet. A „FERT” gerenda végeit a falon körbefutó koszorúba kötik. A végleges helyükre beemelt gerendák alá, a vázkerámia bélés-estek elhelyezése előtt közbenső átfogó állványzatot készítenek. Az egymástól 60 cm-re behelyezett gerendák közeit méterenként öt darab vázkerámia földémbéléssel rakják ki. Ezután a földémet kibetonozzák. A Budai Téglá és Cserépipari Vállalat olasz licenc alapján gyártja a 300–660 cm-es falközpök áthidalására alkalmas FERT-gerendákat. (Méretük 300 cm-től 60 cm-enként növekszik.) A gerendákat a gyártómű és a Tűzép-telepek forgalmaz-
zák.

FLAT SPOTTING (angol = „gumilapulás”). Gépkocsik műanyag (poliamid, poliészter) kordszállal gyártott gumiabroncsainál fellépő jelenség. A hideg gumiköpeny „ütését” jelenti. Ugyanis a hőre lágyuló műanyag betétszállú köpeny hosszabb ideig tartó állás, ill. hideg következtében lehűl. Az abroncs talajjal érintkező részein a kordszállak kisebb feszültség alatt hűlnek le, mint a köpeny többi részén, emiatt job-

ban összezsugorodnak. Az ilyen köpeny anyagában (újra felmelegedve) a belső nyomás hatására a zsugorodás megszűnik, a felmelegedett köpeny már nem „üt”.

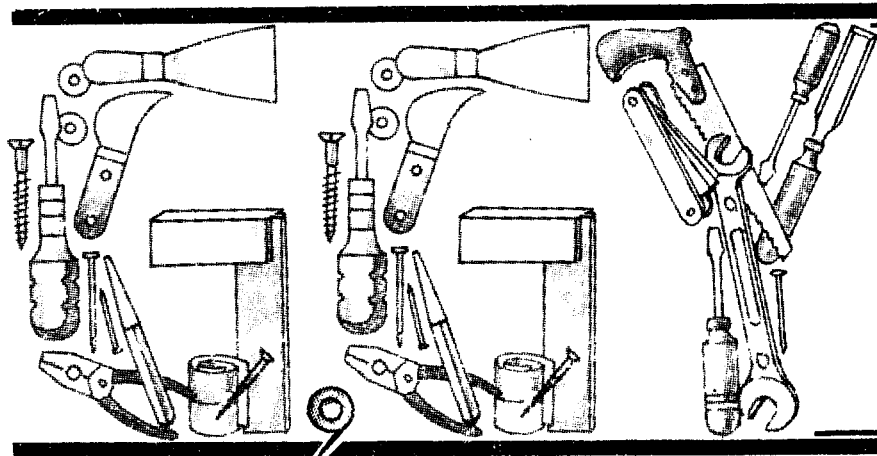
FLUÁTOK. Az e csoportba tartozó vegyületek elsősorban a kovafoly-sav sói. Ezek az anyagok a vakolat, a beton vagy a műkő, a cementhabarcsaktív, ún. cementásvány alkotórészeivel vegyi reakcióba lépnek. Azáltal, hogy vízben oldhatatlan, további átalakulásra nem hajlamos vegyületek keletkeznek, a betont, a vakolatot stb. stabilizálják, szilárdságát növelik. A fluátvegyületek további előnye, hogy a felület pórusaiba beszívódva csökkentik annak porozitását. Ezen kívül gombaölő hatásúak, csökkentik a beton, habarcs, műkő sókivirágzását. Fluátzott felületen a korom, kátrány, rozsdá átütések, kifoltosodások nem hatolnak át, így módon ezek a szerek szigetelnek is. Az építési munkákkal összefüggő területeken többféle fluátzott szert használnak. Ilyen pl. a sziliko-fluor-sav, az ammónium-szilikofluorid, valamint a nátrium, a magnézium, az ólom, a cink, az alumínium fluátjai. A különböző összetételű, fantázianevekkel jelölt fluátzott szerek im-
port anyagok.

FORGÁCSOLÓ SPRAY. Menetvágás, fúrás, esztérgálás, marás, üregelés során használható vegyszer. Rozsdamentes acélok, nagy keménységű és edzett ötvözetek forgácsolását könnyíti meg. A felületre szórva (a megmunkálás ideje alatt a munkadarabot többször is beszórhatjuk) növeli a megmunkáló szer-

szám éltartósságát, javítja a felület minőségét. Alkalmazásával nagyobb lehet a forgácsolási sebesség. A kb. 360 g-os szórófejes flakonban kapható anyagot használat előtt alaposan fel kell rázni. Az anyagnak külön márkanéve nincs, flakonján a „vágó-, fúró- és üregelő spray” feliraton kívül az Nr. 9107 H jelölés olvasható. A barkácsolás során menetvágáshoz, menetfúráshoz, esztergáláshoz stb. használható vegyszert a Budalakk licenc alapján gyártja. A vegyicikket árusító szaküzletekben, barkácsáruházakban kapható.

FUNGICID ANYAGOK. Megakadályozzák a penészgombák, algák és hasonló képződmények keletkezését a szerkezeti anyagok, épületelemek felületén. Felhasználásuk során az egészségvédelmi előírásokat szigorúan be kell tartani. A mérgező hatású „tisza” vegyületek (pl. fenol) helyett ezek kevésbé

veszélyes származékait használják. Ilyen hatóanyagokat tartalmaz pl. a Preventol. Vizes oldata mázolásra nem kerülő faszerkezetek gombásodás elleni védelmére hatásos. Olajokban és lakkbenzinben is oldódik, ezért közvetlenül a lenolajkencéhez adagolható. Hasonló hatású a Mikrozo B, amely ugyancsak nyers fafelületek kezelésére alkalmas. A vele kezelt felület nem festhető be, mert a festékrétegen élénksárga foltokban „átüt”. Elsősorban faszerkezetek védelmére használható a Xylamon, amely a fa pórusaiba mélyen beszívódva fejti ki hatását. A kezelt felület lakkozható és festhető. Fungicid hatású szer a réznaftenát, amelyet beeresztő olajokhoz, műgyantaoldatokhoz is kevernek. A gombaölőszerek az emberi szervezetre is veszélyesek lehetnek, különösen ha pl. a bőrre jutott anyagot rövid időn belül nem mossuk le. Feltétlenül tartsuk be a használati utasítást!



GATTER (német = rács, ill. keretes fűrész). Gépi erővel, függőleges vagy vízszintes irányban mozgatott, több fűrészlapot magában foglaló keret. A faiparban rönkök felfűrészelésére használják. Az építőiparban gatterrel a keményebb köveket, márványt stb. darabolják kisebb tömbökre, illetve lapokra. A kövek darabolását fog nélküli acél fűrészlappal végzik. A fűrészlapot vízzel permetezik, éle alá pedig homokot szórnak. Ha a kő keményebb, homok helyett karborundum-szemcséket alkalmaznak. Míg fa darabolásakor a fűrészfogak vágnak, a kő megmunkálása során a fűrészlemez éle alá juttatott homok, ill. karborundum-szemcsék.

GÉGECSŐ MŰANYAGBÓL. Polipropilén anyagú, hullámos profilú, hajlékony, vékonyfalú gégecső, melyet a Tiszai Vegyi Kombinát gyárt. A gégecsővek 16, 23 és 29 mm névleges átmérőjűek, 4–4,5 bar belső nyomást viselnek el. Érdekes adat a

csövek szilárdságára, teherbírására utaló összeroppantási erő nagysága: a 16 mm átmérőjű csőnél 520 N (kb. 52 kp), a 29 mm-esnél 940 N.

A gégecső a villamosszerelő munkák során a vezetékek külső behatás és érintés elleni védelmére használható fel. Helyettesíti a hagyományos kivitelű, nehezen hajlítható védőcsöveket, a falon kívüli és süllyesztett szerelésnél egyaránt alkalmazható. A gégecső öntözőcsőként a gyümölcs-, szőlő- és zöldségtermesztésben, kisnyomású vízelosztó rendszerekhez, ideiglenes vízvezetéként a kertes házak, nyaralók vízellátásában hasznos. A csövet műanyagszaküzletekben, a gyártó minitablójában, kertészeti berendezéseket és szerszámokat árusító üzletekben vásárolhatjuk meg.

GEL-TYP. Savas ólomakkumulátor, amelyben az elektrolit zselé formában van jelen. Emiatt – eltérően a hagyományos savas akkumulátoroktól – bármilyen helyzetben üze-

meltethető a sav kifolyásának veszélye nélkül. Kis mérete és súlya miatt ez a viszonylag nagy teljesítményű áramforrás ideális CB-rádiók, fotóvakuk, rádiók, magnetofonok stb. üzemeltetéséhez. A Gel-typ (más néven Dryfit) akkumulátor könnyen kezelhető, megbízható és sokoldalúan felhasználható. A teljesen légmentesen lezárt akkumulátorban a cellákhoz üres kamrák csatlakoznak, melyeknek az a feladatuk, hogy töltéskor, kisütéskor befogadják a lejátszódo kémiai folyamatok következtében keletkező gázokat. Éppen a felépítése az oka, hogy a Gel-typ akku nem tölthető a hagyományos töltőkkel.

GÉRBEVÁGÁS. Képeretek, állványok és egyéb fa anyagú szerkezetek sarkain a darabok többnyire derékszögben, esetleg tompa- vagy hegyesszögben csatlakoznak egymáshoz. Ha a lécek végeit pontosan azonos szögben, a felületre merőleges vágási felülettel kell lefűrészelni, fűrészládát (gérládát) használunk. A gérláda két oldala keményfából, alja fenyődeszkából készül. Nagyobb igénybevétel esetére a két oldalnak a fűrész megvezetésére szolgáló bevágásait kopásálló műanyaggal vagy fémllemezzel bélelik. A fűrészládába fektetett lécdarabot, deszkát a megfelelő réseken átvezetett fűrészlappal azonos szögben, a felületre merőlegesen vághatjuk le. Az általában 45 fokos szögben lefűrészelt darabokat legegyszerűbben a két felület összeragasztásával, egy-egy ferdén beütött szeggel is megerősítve kapcsolhatjuk össze. Tartósabb és szilárdabb a kötés, ha a gér-

bevágott lécvégekbe hornyot marunk (erre a célra fűrésztrácsát használhatunk), s a hornyokba háromszögletű vagy téglalap alakú rétegelt lemezdarabot ragasztunk. Így nemcsak a pontosan összeillesztett felületek, hanem a lemezdarab is összeragasztott falemezdarabkák anyagának vastagsága ne legyen több, mint a lécvastagság harmadrésze.) Ily módon képeretek vagy ajtólapok keretei alakíthatók ki.

GERINCFÜRÉSZ. Faanyag toldásakor, hevederkötés készítésekor használt szerszám. Hevederfűrésznek is nevezik, s a hevederárkok oldalfalainak befűrészelésére szolgál. Pengéjén a fogak fordított kiképzésűek, amiatt jól igazodik a húzással történő fűrészelés követelményeihez. A pengéjét szarv alakú fogantyú tartja. A bevágás mélysége és iránya a szerszámon ütközőkkel állítható.

GILUZZÁLÁS. Ötvösmunkák gépi vésési módja. A szabályos vonalú díszítőelemeket kézi meghajtású giluzzáló géppel vésik a dísztárgyak felületére. (Az elnevezés eredete a „guilloche” francia szó = kacskarिंगós, görbe vonalakból álló díszítmény.)

GIPSZ. Szervetlen kötőanyag, amelynek vegyi átalakulása megszilárdulással jár együtt. A természetben található gipsz kristályvizet is tartalmaz. A kénsav semlegesítésekor számos esetben a gipsz melléktermékként keletkezik. A mesterségesen előállított gipsz az annalin, amely vízben alig oldódik. Ezt az

anyagot 110–170 fokra hevítik, s a hevítés után keletkezett égetett gipszet használjuk fel. Az égetett gipsz fele rész vízzel, melegfejlődés közben szilárd tömeggé keményedik. E tulajdonságán alapul építészeti, szobrászati, fogászati, orvosi stb. felhasználása. Gipszpép keverését gumitálban vagy más, nem merev falú edényben végezzük. Keveréskor tartsuk be az alapszabályt: az edénybe előbb öntsük a vizet, s abba szórjuk a gipszet. Általában annyi por állapotú gipszet szórjunk a vízbe, hogy a gipszkupac csúcsa éppen kiálljon a víz felszínéből. A pépet lassan, a massa átlapátolgatásával keverjük. Felhasználásig 5–10 percet várjunk. Az anyag ezután már gyorsan köt, ezért csak akkora mennyiséget keverjünk, amekkorát néhány perc alatt felhasználunk.

GIPSZESZTRICH. A linóleum és a műanyag lágypadló burkolatok közvetlen aljzataként használják fel. A 2,5–3 cm vastag, kemény, ún. esztrich gipszből készített anyagot kb. 2 cm vastag aljzatbetonra terítik. A gipszesztrich kielégítően ellenáll a kopásnak, de tartós nedvesség hatására tönkremegy. Használatos aljzat-anyag a magnézitesztrich is, amely magnézium-oxid, magnézium-klorid, fűrészpor és talkum keveréke.

GLICERIN. Növényi olajok, állati zsírok fő alkotórésze. Kémiailag háromvegyértékű alkohol. A nyers glicerin barna színű, erősen vízzívó, édes ízű folyadék. A tiszta glicerin szintelen, a kereskedelemben kapható azonban mindig tartalmaz kü-

lönböző mennyiségű vizet is. Fontos tulajdonsága, hogy nedvszívó. Az anyag vízben és alkoholban egyaránt oldódik, vízhez adagolva leszállítja annak fagyáspontját. Ez utóbbi jellemzőjéből adódóan gépkocsimotorok hűtővizéhez adagolják, a keverék a glicerintartalomtól függően – 36 °C-ig fagyálló. Nedvszívó tulajdonságát a kozmetikai szerek, nehezen beszáradó festékek (pl. bélyegzőfestékek), sav- és lúgálló kittek, apretúraanyag stb. gyártásakor használják fel. Például a kozmetikai szerekbe (fogkrémbe, arc- és kézkrémekbe) keverve megakadályozza idő előtti beszáradásukat.

GÖMBCSAP. (golyócsap). Olyan csap, amelynél a záróelem alapformája gömb, s az arra erősített műanyag gyűrű tömíti. A golyócsap előnye, hogy nyitása-zárása gyors. Nyitott állapotban a csap átáramlási szelvénye azonos a csatlakozó cső belső keresztmetszetével. A golyócsapok gázvezetékre is szerelhetők, mert zárásuk gáz esetén is tömör.

GRABOPLAST MŰBŐRÖK.

A Győri Pamutszövő és Műbörgyár termékeinek közhasználatú gyűjtőneve. Ruházati műbőrök pl. a Grabothan, a Grabomat bőrszerű kivitelű, lágy műbőrök, a Cyklon nevű vékony, selyemfényű, vízhatlan sportruha alapanyag, a Grabothan Liviano-család lágy, gyöngyházfényű esőkabát anyagai, továbbá védőruházi anyagok, cipőipari felsőrész és bélés műbőrök, bórdíszműipari anyagok stb. A járműipar különleges

tulajdonságú (pl. szagtalan, hideg-álló, csökkentett égéssebességű) szövött, ill. hurkolt pamuthordozós műbőröket használ. A bútoriparban a lap- és élfóliák ismertek. Széles körben használatosak a könyvkötő anyagok (Graboplex, Grabiol, Grabokod), valamint a különféle padlóburkolók (Graboflex, Terrana, Grabetta). A Graboplast termékeket a textilértékesítő vállalatok, a Bétex, a MÜART, a Bőr- és Cipőkellék Kereskedelmi Vállalat forgalmazza, a műbőrök a gyár mintaboltjában is megvásárolhatók.

GRANULÁTUM (latin = szemcsézet). Apró, további feldolgozásra alkalmas méretű és alakú (néhány mm élhosszúságú, ill. átmérőjű téglatest, henger) szemcsék formájában forgalomba hozott műanyag. A granulátumot kalapácsmalomban vagy ún. granuláló extruderen állítják elő. Granulált (szemcsézett) formában élelmiszerek és gyógyszer-alapanyagok is készülnek. A szemcsés állapotú anyag előnye, hogy nem tapad össze, mint a por. Így feldolgozás, felhasználás során könnyebben adagolható, tárolható. Granulált takarmánynak nevezik a gőzzel vagy vízzel kezelt, sajtolt (brikettált), 3–8 mm szemcsenagyságú takarmányt.

GUILLOCHE (francia, kiejtve: gillo-s). A nyomdaiparban előforduló fogalom, elnevezés. Vésőgépen készült, szabályos rajzolatot, mintázatot jelent. Különböző nyomtatott eljárások során alkalmazzák. (Így „rajzolja” pl. a bankjegyek ismétlődő vonalas rajzolatát is.)

GUMIABRONCSFESTÉK. Gumi anyagú szerkezeti elemek, gumiabroncsok védelmére, ápolására szolgáló, műkaucsuk alapú bevonóanyag. Az „Aurefa” néven kapható festék vékony rétegben is jól véd a napsütés, a hideg, a jég stb. roncsoló hatása ellen. A vele kezelt tárgyak hajszálrepedéseit kitölti, csökkenti az öregedési hajlamot. A 0,5 és 1 literes üvegekben kapható, matt fekete színű bevonatot adó festék (a TVK gyártmánya) hígítás nélkül használható. A munkaeszközöket szintetikus hígítóval vagy benzinnel moshatjuk, tisztíthatjuk.

GUZOLÁS. A megtisztított, lesepert és benedvesített falfelületet híg habarccsal csapják be. A vékony (1–2 mm-es átlagos vastagságú) réteg felhordása után következhet a vakolás.

GVAJAKFA (indián, spanyol). Amerika forró égővi tájain honos fajta neve. Kemény, jó minőségű fáját bútorok gyártására használják fel. A fa gyantájából (gvajakgyanta) gyógyszert készítenek.

GYÁMFAL. Az építészetben a boltzatot tartó fal, vagy a támfal neve. A gyámgerenda általában az alátámasztásra szolgáló gerenda elnevezése. A gyámkő a párkányt, erkélyt stb. alátámasztó, a falból előreugró (esetleg faragott) építőelem.

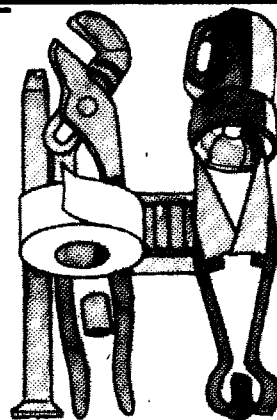
GYORSSZORÍTÓ. A munkadaráb egy mozdulattal történő gyors lefogására szolgáló készülék, illetve készülékelem. Részai általában a szorítóvas, az excenter, a lefogócsa-

var a lencsés alátéttel és a fellazító-
rugó. (A készülék nem azonos a
közismert pillanatszorítóval.)

GYÖKÉRTERPENTIN. Külön
megjelölés nélkül a terpentinolaj el-
nevezés alatt a tűlevelű fák balzsa-
mának vízgőz-desztilláció útján elő-
állított termékét értjük. Ha nemcsak
a fa balzsamát, hanem a fenyőfa hul-
ladékát is használják terpentinolaj

lepárlására, a keletkező termék kü-
lön nevet visel, az a gyökérterpen-
tin.

GYŰRŰS KENÉS. Siklócsapá-
gyaknál alkalmazott kenési mód.
A kenőolaj a csapágy aljáról a forgó
csapon levő kenőgyűrű segítségével
kerül a tengely felső felületére. Két-
féle megoldásút alkalmaznak: a laza
és a merev kenőgyűrűt.



HELIPOT. A híradástechnikában használatos, változtatható ellenállás egyik kiviteli formája. Egy műanyag szigetelő dob belső palástján csavarmenet alakú ellenálláspályát képeznek ki. Az ellenálláspályát szigetelt hordozóhuzalból és az arra szorosan felcsévélte ellenálláshuzalból készítik. A hosszú pálya viszonylag nagy pontossággal beállítást tesz lehetővé.

HESSZIÁN (angol, német). A textiliparban használatos elnevezés. A viszonylag durva fonalszálakból, ún. vászonkötéssel szőtt jutaszövet neve. Főként bútorok kárpitozása során használják a kárpitosiparban. Bálák borítására, csomagolására is alkalmazzák.

HIDROFOR. Nyomással vezérelt vízellátó berendezéseknél a víztorony (ill. egy magasan elhelyezett tartály) szerepét zárt nyomólégüstök (hidroforok) töltik be. A hidrofor zárt tartályból (légüstnek vagy szél-

kazánnak is nevezik), a tartályra szerelt nyomáskapcsolóból, a tartállyal összekapcsolt szivattyúegységből, légkompresszorból, csővezetékekből és szerelvényekből áll. A hidrofor kézi kapcsolással is működtethető. A szivattyúktól kiinduló nyomóvezeték leágazással csatlakozik a légüst alsó részéhez. A légüst alsó része víztér, a felsőben összenyomott levegő van. Vízvételnél a levegő nyomása a vizet kiszorítja a légüstből. A víztérfogat csökkenése folytán a levegőtérfogat nő, a légüstben a nyomás meghatározott értékig csökken. Ekkor egy kapcsoló (melyet a vízhálózatban uralkodó nyomás vezérel) önműködően megindítja a szivattyút. Az mindaddig működik, amíg a hálózatba táplált víz nyomása ismét eléri a kezdeti legnagyobb értéket. A meghatározott nyomáson az önműködő nyomáskapcsoló kikapcsol, a szivattyú leáll. A tárolótartályos rendszerekkel szemben a hidroforos vízellátás előnye a kisebb létesítési költség és a

kisebb helyszükséglet. Hátránya, hogy viszonylag kis vízmennyiség tartálékolható, s hogy áramszolgáltatási zavar esetén a vízszolgáltatás is szünetel.

HOLOGRÁFIA. Olyan fényképfelvétel-készítési eljárás, melynek eredményeképpen a tárgyak térbeli képét teszik szemlélhetővé. Az eljárással a párhuzamos lézersugarak visszaverődésének az elsődleges sugarakkal való interferenciáját rögzítik. Feltalálója: Gábor Dénes.

HÓNOLÁS (angol = honing = dörzsköszörülés). Nagyobb átmérőjű furatok finomfelületi megmunkálása. A megmunkáló szerszám köszörűhasábokból áll, s egyidejűleg forgó és haladó mozgást végez. Bronzhoz, alumíniumhoz, öntöttvashoz szilícium-karbid, acél megmunkálásához korund dörzstesteket használnak.

HŐSTOP. Hőszigetelő vakolatrendszer. A vaskúti „Bácska” Mgtsz terméke. A HŐSTOP hőszigetelő száraz habarcs és kiegyenlítő vakolat a falak utólagos hőszigetelésére használható. A por alakú, könnyű, száraz vakolatpor kis fajsúlyú szerzetlen kötőanyagot, duzzasztott stíporpor gyöngyöcskéket és speciális adalékokat tartalmaz. Hőszigetelő képességén kívül előnye, hogy fokozza a vakolat időállóságát, tartósságát, csökkenti a karbantartási költségeket. Víztaszító, de amellet páraáteresztő tulajdonságú. Hőszigetelő vagy kiegyenlítő vakolatként 5 cm-es maximális vastagságban hordható fel nem málló, szilárd alap-

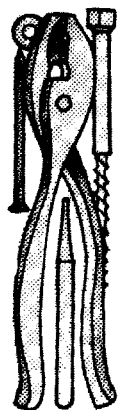
ra. A nem eléggé szilárd alapot cementes habarccsal tehetjük alkalmassá a HŐstop felhordására. A megkötött alapra 12 kg-nyi porvakolat és 8,5 l víz keverékéből előállított habarcsot terítsünk. A munkához kőműveskanalat használjunk, s az anyagot erőteljes mozdulattal „csapjuk” a felületre, majd léccel simítsuk el. Az időjárástól függően 1–3 nap múlva hordjuk fel a kiegyenlítő hőszigetelő vakolatréteget. Ennek keverésekor egy zsáknyi (12 kg, kb. 50 l) porvakolathoz 12–13 liternyi vizet adagoljunk. A védő, szigetelő, színező festékréteget csak 4–5 hét múlva, a fal alapos száradása után tanácsos felhordani.

HUNGAROPAN. Két (vagy több) párhuzamosan elhelyezett üvegtáblából álló hőszigetelő üvegszerkezet. A beépítési méretre vágott (ill. úgy árusított) üvegtáblák között ólomszalag távolságtartó szegély van, amely légmentesen lezárja a táblák közötti teret. A beépített üvegtábla vastagsága 3–10 mm lehet. A legkisebb gyártási méret 40 × 40, a legnagyobb 300 × 400 cm. Ragasztásos eljárással is készül a hő- és hangszigetelő üvegszerkezet. Ennél gyártáskor az üvegtáblák közé alumínumból készült távtartót helyeznek, az üveglapokat és a távtartót butillal kötik össze, a széleket tioplasztal hermetikusan tömítik. Háziilagos beépítéskor általában fa anyagú keretet és kitt ágyazást alkalmaznak. A HUNGAROPAN szerkezet beépítéséhez tartósan plasztikus, nem keményedő, az üvegen és a horonyban is jól tapadó kitt (Egozit,

Terostat VII) használható. Az üveg-szerkezetet az Orosházi Üvegyár gyártja, a Tűzép-vállalatok forgalmazza. Megrendelés előtt részletes információ a gyártó vevőszolgálati csoportjánál kérhető.

HUZALFORRASZTÁS. Elektromos vezetékek, huzalok, kábelek forrasztásakor a csatlakozó darabokat zsírtalanítás, majd lekaparás vagy fémesre csiszolás után vonjuk be folyasztószerrel. Ezt követően a forrasztandó részeket ónozzuk elő, majd a csatlakozási helyeket illesztjük össze. A két összekötendő vezetékét átlapolással, összesodrással,

esetleg egyszerűen összeérintve kapcsoljuk össze. Egy vezetékszállhoz egy elágazó másik vezeték rövid szakaszon párhuzamosan vezetve, vagy menettel áthurkolva csatlakoztatható. Mechanikus rögzítés, ill. összeillesztés után a vezetékeket a forrasztandó helyeken pákával hevítjük fel. A melegítést addig folytatassuk, amíg az előónozás során a felületre hordott ónréteg megolvad, megfolyik. Végül a felhevített helyre adagoljunk forrasztóónt. Ha a kötés már szilárd, s az ón kihűlt, a felesleges forrasztanyagot és folyasztószert távolítsuk el. A forrasztott kötést lakkkal is bevonhatjuk.



IGNIS FKI. Égéskésleltető hatású favédő szer. Szervetlen sók keveréke, amely beszívódik a faanyagba. Faház, parketta, falburkolat, fa tető-szerkezet, földemgerenda stb. kezelhető az anyaggal. Az átitatott faanyag égését késlelteti, így esetleges tűz esetén több idő marad az oltásra. A tűzforrás megszűnése után a kezelt fa égése is megszűnik. Minden száraz faanyagra használható, a tiszta felületre mázolóssal, permetezéssel vagy átitatással, bemártással hordhatjuk fel. Két-három réteg IGNIS FKI (az egyes rétegek között 8-12 óra száradási időt tartva) hatásos védelmet nyújt. A folyadék egészségre ártalmatlan, 10 l-es kannákban kerül kiskereskedelmi forgalomba. Az Építő- és Vegyi-anyagokat Gyártó Vállalat terméke, a KEMIKÁL és a TÜZÉP forgalmazza.

IKERFÉM. Két különböző hőtágulási együtthatójú fémből összehen-

gerelt vagy hegesztett lemez, szalag, amely melegítve a kisebb hőtágulási fém oldala felé görbül. Késleltetett működésű kapcsolók, jelfogók, hőkioldók alkatrésze. Ilyenek pl. a mágneskapcsolók hőkioldói, melegedő gépek és hőtechnikai eszközök védőkapcsolói, termosztátok hőszabályozói stb. Számos háztartási készülékben található ikerfém (bimetall) működtetésű hőmérséklet-szabályozó. Például egy vasalóba épített kapcsoló működése a következő. A kapcsoló alapállapotában, lehűlt vasaló esetén a kapcsoló zárja a vele sorba kapcsolt fűtőtest áramkörét. Ekkor a vasalótalp hőmérséklete emelkedni kezd. A nagyobb hőmérséklet hatására a szigetelővel elválasztott ikerfém fokozatosan meghajlik, és megfeszíti az érintkező rugót. A meghajlás határhelyzetében az ikerfém átbillenti a pillanatkapcsoló laprugóját, amely ekkor megszakítja az eddig zárt érintkezőket és vele a fűtőtest áramkörét.

IKOZAÉDER (görög). Húszoldalú, szabályos háromszögekkel határolt mértani test.

IMPRESSZUM. A nyomdaiparban a közforgalomba kerülő nyomtatványok belső címlapjának hátoldalán vagy az utolsó oldalon, ill. egyéb szembeutó helyen feltüntetik az előállító nyomda nevét, a kiadót, a megjelenés helyét stb. Ha pl. egy könyv egyéb adatai is szerepelnek a feliraton (példányszám, terjedelem stb.), azt kolofonnak nevezik.

INTEGRÁLT ÁRAMKÖRÖK. Az elektronika korszerű építő egységei, amelyekben nem a szerkezeti elemeket (ellenállásokat, tranzisztorokat) kapcsoljuk össze, hanem egyetlen szilícium- vagy germániumkristályba egyidejűleg sok, elektromosan aktív elektronikus elemet (pl. több erősítőt) építünk be. Az alapanyagban a különféle funkciókat (tranzisztor, ellenállás, dióda, kondenzátor stb.) kombinált eljárással (ötvö-zéssel, párologtatással, diffúzióval, merítéssel) hozzák létre. Az integrált áramkörök rendkívül kis méretűek, s mert bennük az áramvezetők igen kicsik, gyorsan működnek. Forrasztások sincsenek bennük, ezért a kontaktusok megbízhatósága nagyságrendekkel felülmúlja a tranzisztoros vagy csöves kapcsolásokét.

INVARACÉL. Olyan vas-nikkel-ötvözet, melynek összetétele következtében (35–52% Ni-t tartalmaz) a hőtágulása egytizede az acélénak. Mérőszalagok, mérődrótok készítésére használják. Invarbetétes dugattyúkat kisteljesítményű, főleg

kétütemű, szikragyújtású motoroknál alkalmaznak. A dugattyú dugattyúgyűrűket hordozó részét és palástját a beöntött betét tartja össze. A betét hőtágulása (terjeszkedése) a könnyűfémének 10%-a, így a dugattyú hézagolása szorosabb lehet.

IONCSERÉLŐ MŰGYANTA.

Térhálós szerkezetű műgyanta, mely disszociációra (részeire való szétbomlásra) képes atomcsoportokat tartalmaz. A gyantarészecskéket körülvevő oldat ionjait a saját ionjaira cseréli. Ezt a tulajdonságát pl. vízlágyításra használják fel. A víz keménységét okozó kalcium- és magnéziumionok megkötődnek a műgyanta anyagán, helyettük olyan ionok kerülnek a vízbe, amelyek már nem okoznak keménységet. A köznap életben pl. a gőzölős villanyvasalók vízenék lágyítására használják. A vízvezetéki vizet a gyantaszemcséket tartalmazó (kb. 200-szor használható, ill. feltölthető) flakonba öntik.

Néhány percnyi rázogatós után a víz lágy lesz, a vasalóban nem rakódik le vízkő.

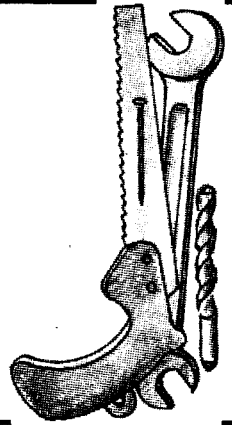
IPARI FREKVENCIA. Az áramszolgáltató hálózatban folyó áram frekvenciája. A villamos energiát termelő turbina a tengelyén forgó szinkron generátor kivezetéseinek 50 Hz frekvenciájú váltakozó áramot állít elő. Az 50 Hz azt jelenti, hogy egy másodperc alatt a váltakozó áram iránya 50-szer változik az ellenkezőjére. Az Egyesült Államokban és néhány tengerentúli országban a váltakozó áram 60 Hz-es.

IREZÉS. A textiliparban a fonalak szövésre való előkészítésének művelete. A láncfonalakat sima és szívos védőréteggel látják el, hogy ellenálljanak a szövéskor fellépő kopatató, húzó és hajlító erőnek, a fonal belső szerkezete ne károsodjon. Irezéshez keményítőt, enyvet, polietilén származékokat stb. használnak. Az irezőanyagot vizes oldatba merítéssel (majd nyomással és szárítással) viszik fel a szál felületére. A kész szövetről eltávolítják az iranyagot.

ISOLYTH. Kőzetgyapotból gyártott hő- és hangszigetelő anyag márkaneve. A szigetelőanyag-„család” többi tagja (Isopanel, Isolyth L, N, M, Cs stb.) ugyancsak kőzetgyapotból készül. A bazaltból, mészkőből, dolomitból olvasztás, szálképzés és ülepítés során készülő könnyű, éghetetlen gyapot kiváló hő- és hangszigetelő tulajdonságú. A felhasználási igényektől függően a legcélszerűbb formában készítik. Például a kőzetgyapot filc csövek, tüzeléstechnikai berendezések, tetők, födémelek, tartályok szigetelésére, az Isopanel márkanevű, két oldalán fedőlemezre kasírozott kőzetgyapot lemez sík felületek építészeti hőszigetelésére alkalmas. De gyártnak drótfonatra, alufóliára, nátronpapírra kasírozott, steppelt kivitelűt is. Különleges kialakításúak a 2–12 cm átmérőjű csövekre illeszthető

kőzetgyapot csőhéjak. Csövek betekerésére valók a zsinórok, melyek textil-, üvegszál- vagy fémhálóbba kötöttek lehetnek. Az egyes gyártmánycsoportokon belül is több változat lehetséges. A kőzetgyapot lemez lehet járható felületű, egyik oldalon nátronpapírral, papírral erősített alufóliával, üvegfatyollal, üvegszövettel vagy ezek kombinációjával borított. A matracok fémhuzal hálóbba tömtek, fémhuzal és alufólia borításúak, 3–12 cm vastagságúak lehetnek.

Külső falak hőszigetelésére pl. az ISOLYTH L 110 jelű lemez használható, közvetlenül terhelt meleg tetőkhöz az ISOPANEL LAM 140, nem járható hideg tetőkhöz az ISOLYTH N 50 jelű nemez stb. A változatos kivitel következtében sokrétűen használhatók fel pl. a csupasz, az egy oldalon, ill. kétoldalt papírral borított lemezek, a 4–10 cm vastag, 100 cm széles lemezek, a fémhálóbba tömött, esetleg alufólia borítású, 3–12 cm vastag matracok is. Készül ISOLYTH márkanevvel hőszigetelő zsinór is, amely textil, üvegszál, ill. fémháló borítású lehet, s csövek hőszigetelésére használatos. Ugyancsak csövek (főleg nagy átmérőjűek) borítására jók a kőzetgyapot paplanok, valamint 2–12 cm átmérőjű, egyenes csövekre a 3–5 cm falvastagságú, 100 cm hosszúságú darabokban gyártott csőhéjak.



JACK-CSATLAKOZÓ. Általában Amerikából, Japánból származó híradástechnikai csatlakozók neve. Ezek az európai DIN-szabványnak nem megfelelő dugaszok, csatlakozóhüvelyek. Különböző méretűek, a felhasználási körüket szabványok határozzák meg. (Pl. a 2,5 mm átmérőjű fülhallgatókhoz és zsebdiktáfonokhoz; a 3,5 mm-es orsós és kazettás magnetofonokhoz; a 6,3 mm-es fejhallgatókhoz, hi-fi erősítőkhöz, sztereó fejhallgatókhoz használatos.)

JAEGER-FÉLE BETONKEVERŐGÉP. A legelterjedtebben használt, körte alakú billenődobos betonkeverőgép-típus. Nevét a szabadalmaztatójától kapta. Ez az elnevezése a jogvédelem lejártával feledésbe merült. Ezt az egyszerű és olcsó gépet ma már az egész világon gyártják. A billenődobos keverőt gyorskeverőnek is nevezik, mert ürítési ideje rövid. Minőségi beton készítéséhez nem használják.

JANCSI-BAK. Az asztalos szakmában a padszolgát Jancsi-baknak is nevezik. Segítségével a gyalupad elülső facsavarával (a mellcsavarral) rögzített munkadarabot, deszkát támasztják alá. A padszolga talpzata lekerekített sarkú, állványa egyágú. Az állványon (oszlopon) kimunkált fogszerű hornyok segítségével tetszőleges magasságba állítható alátámasztó nyerge a kengyelnek nevezett alkatrészével rögzíthető. A padszolga anyaga nyers, csiszolt felületű bükkfa.

JAPÁNÉR (japánkocsi). Kétkerekű, építkezéseken használt szállítóeszköz. Tartályába kb. 200 liternyi anyag fér. Az edény a súlypontja közelében van felfüggesztve, s a kb. 1 m átmérőjű kerekein rossz terepen is viszonylag könnyen mozgatható. A kocsi előre buktatva üríthető.

JAPÁNPAPÍR. Az eperfakéreg-háncs és egyéb, Japánban termő növény rostjaiból készített papír.

A lágy, selyemszerű papírt nagyrészt még ma is kézi merítéssel állítják elő. Jó minőségű szalvéták, stencil alap-papír készül belőle. A vastagabb minőségű papírlapokat művészi rajz-papírként hozzák forgalomba.

JAVÍTÓKITTEK. A könnyen csiszolható fatapasztól kezdve a nagyon keményre száradó késtapaszig igen sokféle van forgalomban. Az olajos faátvonó tapasz pl. előkezelt fa- és falfelületek pórusainak, kisebb egyenetlenségeinek kitöltésére alkalmas. A mélyedéstapas az alapozott fémfelületek nagyfokú egyenetlenségeinek kitöltésére (hegesztési varratok, csavarfej-mélyedések) használható. Gyorsan szárad és kemény, jól csiszolható felületet ad a Neoflex késtapas, amely fémre és fára is alkalmazható. A szintetikus késtapas ugyancsak fém és fa anyagú tárgyak kisebb hibahelyeinek kitöltésére való. A Wallkyd kitt, az Uniflex késtapas, a vizes diszperziós, műanyag alapú Budakitt és a Tive késkitt ugyancsak javító, kitöltő tapasz. A javítótapasokat általában max. 0,5 mm vastag rétegben hordjuk a felületre, s újabb réteget csak az előző száradása után simítsunk rá. A tapasszal javított felületet csak az utolsó réteg teljes száradása után csiszoljuk le.

JELGENERÁTOR. Olyan elektronikus mérőkészülék, amely kisfeszültségű modulálatlan vagy különböző modulációkkal befolyásolható (széles határok között változtatható frekvenciájú) nagyfrekvenciás jelet hoz létre. A jelgenerátor (vagy

szignálgenerátor) legfontosabb felhasználási területe a rádió- és tv-vevőkészülékek különböző köreinek beállítása és ellenőrzése.

JK FLIP-FLOP. A híradástechnikában a digitális áramkörökben alkalmazott billenőkör, amelynek két bemenete és két kimenete van. Az egyik bemenetre vezetett bemenő jel hatására a JK flip-flop „1” állapotba, a másik bemenetre vezetett jel hatására pedig „0” állapotba billen. Ha mindkét bemenetre adnak jelet, a kör ellenkező állapotba billen át.

JUSZTIROZÁS. A műszerek, mérőeszközök pl. ellenállások beszállítása az előírt értékre, a hibahatáron belül.

JUTA. (Bengáli, angol). A pamut után a világon a legnagyobb mennyiségben termelt textilszálasanyag. A rostot adó növénynek 3–6 m-re megnövő erős szára van és tojás alakú levelei. A kereskedelemben egyéb hasonló minőségű, de más rostos növényből előállított anyagot (pl. a kenafot) is jutának nevezik. A jutarostot áztatás után kézi lehántással, majd mosással tártják fel. A fonallá feldolgozott rostokból durvaszövésű zsákvásznat készítenek, amely pamut, kávé, tea, rizs, gabona; só stb. csomagolására alkalmas zsákok alapanyaga. A jutából Indiában ruhaanyagot is szőnek, de világszerte felhasználják csőszigetelésre, kátránylemezek előállítására, gyengébb minőségű zsinórok, kötelek készítésére is.

Keresse fel

az



mintaboltját

Boltunk választékából:

- **elektromotorok (4 kW teljesítményig)** • **szivattyúk**
- **ventillátorok** • **szellőző berendezések** • **fűnyírók**
- **betonkeverők** • **kézszáritók**

Szakszerű kiszolgálás és tanácsadás.

Mintabolt:

1085 Bp. József krt. 67. Tel.: 142-263

1051 Bp. V., Mérleg u. 10. Tel.: 175-363, 173-495

Márkaszervíz:

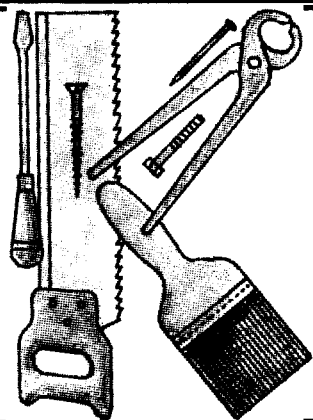
1096 Bp. Hámán Kató u. 84-86. Tel.: 342-981

IMI

Ipari Műszergyár Iklad

2170 Aszód, Pf. 2. Tel.: Aszód 60. Tx.: 25255





KALCIDUR. Betonszilárdulást gyorsító és fagyásgátló adalék. Az átlátszó, kékes színű folyadék legalább B-100-as minőségű betonhoz használható, amely 250, 350 vagy 450-es portlandcementtel készült. A Kalcidur 2-6%-ban adagolható, mennyisége a hőmérséklettől is függ. Hatására az egynapos beton szilárdsága csaknem a fele a vegyszer nélküli beton végleges szilárdságának. Lehetővé teszi -10°C -on is a betonozási munkák végzését. A beton keverővizéhez, vagy legalább háromszoros mennyiségű vízzel hígítva a száraz betonkeverékhez adagolható. A Kalcidurral készült betonok utókezelését (fagypontra fellet) gondosan kell végezni, gyakrabban kell locsolni. Használatakor a mérgező anyagokra vonatkozó előírásokat be kell tartani. Ugyanis a gyomorba jutva vagy nyílt sebbel érintkezve mérgező hatású. A Kalcidurt a KEMIKÁL, az ÉPTEK, a VEGYTEK és építési segédanyagok

Kat árusító Tüzép-telepek forgalmazták.

KALIKÓ. (Francia, az indiai Calicut város nevéből.) Vásznonkötéssel (a legegyszerűbb és legerősebb szövési mód) előállított finomabb szálú, de erős és merev, fényesre appetált pamut, lenvászon neve. Könyvkötő vászonként, védőkötények anyagaként használják fel. A kalikó felülete borszerűen sima, ill. nyomott mintás is lehet.

KANTFAL. (Német, Kante = él, szegély, perem.) Az élükre állított téglákból falazott válaszfal vagy védőfal elnevezésére használt idegen eredetű szó, kifejezés.

KARDÁN. Gépkecsiknek az a csuklós hajtószerkezete, amelynek segítségével egymással szöget bezáró tengelyeket kapcsolnak össze, ill. hajtanak meg. A kardáncsukló egy tengely forgását viszi át egy má-

sik tengelyre. Gépkocsiknál a keresztirányú kardáncsuklókat alkalmazták. A hajtást az olasz Cardano-ról nevezték el, aki ezenkívül a hajókon használatos tájolók, barométerek, órák stb. szerkezetében alkalmazott rezgésmentes, minden irányban elfordulni képes műszerelem felfüggesztési módot is feltalálta.

KARTER. (Angol, carter = forgattyúház, motorteknő.) Belső égésű motorok forgattyúházának gyakran használt elnevezése. A dugattyús gépeknek a forgattyús főtengelyt és hajtókarokat magába foglaló részét is karternek nevezik.

KATASZTRÁLIS HOLD. Földterület mérésére használt mértékegység. Néhány más területmértékkel kifejezve: 1 kat. hold = 1600 □-öl, = 0,5755 ha = 5755 m². (1 hektár = 2780 □-öl, 1 □-öl = 3,6 m².)

KÉZIFŰRÉSZEK. Famegmunkáláshoz, asztalosmunkákhoz a legelterjedtebben használt kéziszerszámok. A keretes fűrészek lapját két, gyertyánfából készült kar és az azokat kitámasztó, fenyőfa anyagú heveder alkotta, I alakú keret tartja. A karok furatába két fogantyú illeszkedik, azok bevágásában szeggel rögzítik a fűrészlapot. A kívánt mértékben a feszítőék megcsavarásával „rövidített” kenderzsineg feszíti meg a fűrészlapot. A keretes fűrésznek is több változatát használják: pl. keresztirányú vágásra a darabolófűrész; szerkezeti részek megmunkálására a finomabb fogosztású csapvállak nyakalására, harántirányú vágásra a finomfoga-

zású, széleslapú nyakalófűrész. Különleges kialakítású lapja van a csaprések és fecskefark alakú csapfészek kivágására való sarokkivágófűrésznek. A fonalfűrész vagy lombfűrész is keretes fűrész, egészen finom, rövid és vékony pengéjű; vékony lemezek, intarziák darabolására való.

KIRNEREZÉS. (Német, Körner = pontozó, csúcságy, lyukjelző.) A fúrandó lyuk helyének megjelölését jelenti, amelyet a pontozószerszám beütésével végeznek.

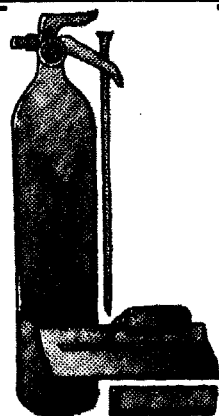
KONTÉNER. (Angol, container = szállítótartály, tartályláda.) Az egy-ségrakományos anyagmozgatásnak a rakodólapon kívül a legfontosabb eszköze. Felül nyitott vagy teljesen zárt tartályt jelent, amelynek kialakítása szakmánként változó. A gép-iparban konténernek nevezik a különféle egységládákat, az építőiparban az ömlesztett anyagok szállítására szolgáló edényeket, az élelmiszer- és vegyiparban a merev vagy rugalmas falú tartályokat stb. Az utóbbi években inkább a különböző közlekedési eszközökre gyorsan felrakható, ill. leemelhető, kocsiszerény méretű, fém falú, 6–12 m hosszú, zárt tartályok, „szekrények” a konténerek.

KŐLAPBURKOLAT. Természetes kőből (gránitból, mészkőből, homokkőből) vagy betonból készíthető kerti utak burkolata. Ha a lapokat füves területre fektetjük, a talajt a fűvel együtt (kissé mélyebben, mint a lerakandó lapok vastagsága) emeljük ki. A kőlapok alá 2 cm-nyi

vastagságban terítsünk finom homokréteget. A homokaljzatra helyezzük a megnedvesített kőlapokat. A közöttük kialakuló réseket termőfölddel töltjük ki, és vessük be fűmaggal. Ha nem füvesített a környező kertfelület, a fugákat homokkal töltjük ki. Teherbíróbb útburkolat (pl. garázsból kivezető útszakasz) alapozással készülhet. Betonlapokkal vagy téglával burkolható a kb. 30 cm mélyen kiásott alapú út. A kifeosztott zsineggel megjelölt nyomvonalon a földet 30 cm mélyen ássuk ki, az alapot döngöljük le. A ledöngölt talajra 10 cm vastag durva kavicsréteget terítsünk. Arra homok-, majd agyag-, ill. földréteg kerüljön. Olyan vastagságban, hogy a lerakandó burkolólapok felső síkja a tervezett magasságban legyen, és 3 cm-es fugákat hagyva rakjuk az agyagrétegre. A lapok közötti távolságot a közéjük illesztett lécdarabkákkal tarthatjuk. A lefektetett lapok közét ekkor is töltjük ki termőfölddel, majd alaposan locsoljuk meg a burkolatot. Gépkocsival csak akkor hajtsunk rá, ha már kissé átnedvesedett az egész aljzat.

KÖZETGYAPOT. Bazaltból, mészkőből, dolomitból olvasztás, szálképzés és ülepítés során készülő

könnyű, éghetetlen gyapot. Sokféle, hő- és hangszigetelésre alkalmas anyaggá dolgozzák fel. Ilyen pl. a kőzetgyapot filc, amely csövek, tüzeléstechnikai és klímaberendezések, tetők, födémelek, tartályok stb. hőszigetelésére használható. Az ISOPANEL márkanévű, két oldalán fedőlemezre kasírozott kőzetgyapot lemez sík felületek építészeti hőszigetelésére alkalmas. A kőzetgyapot paplan egyik oldalról drótfonatra, alufóliára, nátronpapírra, vagy alufóliára és drótfonatra steppelt kivitelben készül. A normál kőzetgyapot filcet csupasz, egyoldalt nátronpapírral vagy alufóliával kasírozott kivitelben gyártják. Ugyancsak hőszigetelésre alkalmasak a kőzetgyapot lemezek, a különböző vastagságú és ívű csőhéjak, valamint a duzzasztott perlit is. Ez utóbbiból külső és belső perlitvakolat készül. Nem teherhordó padozatok hőszigetelésére alkalmas a perlitpaplan, amely polietilén-fólia-huzatba töltött duzzasztott perlit. Padlásterek, lakóházak padló alatti hő- és hangszigetelésére használják. A kőzetgyapotból előállított hőszigetelő anyagokat KÖSZIG (Könnyűbeton- és Szigetelőanyagipari Vállalat) gyártja, a TÜZÉP-vállalatok forgalmazzák.



LAMBÉRIA (olasz, francia). Az idegen eredetű elnevezés a fából, márványból, műanyagból készülő belső falburkolatokat jelöli. Nálunk általában a falak díszítésére, burkolására alkalmas, fából, ill. műanyagból gyártott (többnyire hornyos-csapos szélekkel kapcsolódó) keskeny léceket, csíkokat nevezik lam-bériának.

LAMETTA (francia). A kohászatban a 99% rézet és 1% ezüstöt tartalmazó ötvözet neve. Közismertebbek a vékony lemezekből, keskeny fém-szalakból vagy fonatra fűzött fémfólia darabokból készített karácsony-fadíszek, melyeket szintén lamettá-nak neveznek.

LAMPART. E névvel többek között lakások, nyaralók fűtésére alkalmas, városi-, pb- és földgázzal működő gázfűtő készülékeken, gáztűzhelyeken találkozhatunk. Lakásfelújítás, építkezés során a gyár termékei közül zománcozott falburkoló eleme-

ket, zuhanytálcákat, mosogatókat stb. használunk fel. Természetesen a gyár termékeinek nagyobb részét nem a háztartásokban, hanem a vegyi-, a gyógyszer- és az élelmiszeriparban hasznosítják. Az említett anyagokat, szerelvényeket, berendezési tárgyakat magánosok számára a VASÉRT, a Vas- és Edénybolt Vállalat, az ÉPTEK, valamint a gyártó is forgalmazza.

LÁNGMENTESÍTŐ SZER. Textilanyagok, továbbá függönyök, díszletek, kész ruhaneműk lángmentesítésére (esetleg tűz esetén az égés lassítására) különféle, vízben oldható sókat használnak. Ilyenek pl. a mosáskor a textíliából eltávolodó ammóniumfoszfát és -szulfát, a bó-rax, a karbamid és sói stb. A lángmentesítő vegyületek úgy fejtik ki hatásukat, hogy egyes alkotói (pl. a bó-rax) hő hatására megolvadnak, bevonják a szálakat és így az oxigént elzárják az égési helytől. Vannak olyan sók is, melyek olvadáskor a

tüzet nem tápláló gázokat fejlesztenek (pl. ammóniumsók, karbamid). Házilag legegyszerűbben a következő szer alkalmazható: a kezelendő textília súlyához viszonyítva 20%-nyi ammóniumsulfátból és 3% bórxból kézmeleg vízben oldatot készítünk. A textíliát 8–10 órán át áztatjuk benne. Ezután gyengén kicsavarva, hajtogatás nélkül szárítjuk.

LÁGYFORRASZTÁS: Az a forrasztó eljárás, melynél a felhasznált forrasztóanyagok olvadáspontja viszonylag alacsony, általában 450 C fok alatti. Lényeges, hogy a két összekötendő darab anyaga forrasztható legyen. A kötés erőssége a forrasztási felület nagyságától is függ. Annak területe lereszeléssel, átlapolással és hevederes kötéssel nagyobbítható. Tompaforrasztást csak 3 mm-nél vastagabb lemezek összekapcsolásakor alkalmazzunk. Lágyforrasztáshoz különféle forrasztóanyagokat használhatunk. Például a különleges vagy gyorsforrasztót (olvadáspontja 60–90 C fok), könnyen folyó, szivárgó forrasztóanyagot (100–200 C fok között olvad), ón alapú és ónszegény anyagot. Ez utóbbi csoportba tartozóak 225–430 C fok közötti hőmérsékleten olvadnak meg. A forrasztást forrasztópákával vagy lángforrasztóval végezhetjük. A munkához különféle segédanyagok is szükségesek: pl. forrasztóvíz, forrasztózsír (gyanta, faggyú, olaj, szalmiák 5 : 3 : 3 : 1 arányú keveréke), sztearin, bórx stb.

LAPOSMENET. Főként mozgató csavarokon kialakított menetféle. Alapszelvénye négyzet, amelynek

két oldala a forgástengellyel párhuzamos. Súrlódási ellenállása kisebb, mint a más menetszelvényű csavaroké. Ha kikopik, a méret változása utánállítással nem küszöbölhető ki.

LÉGPÁRNÁS FÓLIA. Az elnevezés a közismert csomagolóanyagot jelöli. A két (vagy több) réteg poli- etilén fóliából vákuumformázással és az azt követő kasírozással előállított anyagban szabályos elrendezésű, henger alakú cellák (buborékok) sorakoznak. (A levegővel „töltött” fólia jól hegeszthető, hajlékony, párárt és levegőt nem ereszt át, vegyszerekkel szemben ellenálló, és kialakítása következtében mechanikai védelmet is nyújt.) A kis súlyú (90–220 g/m²) és – 40 foktól + 60 fokig használható fóliát a csomagolóipar használja a legnagyobb mennyiségben. Motorok, írógépek, műszerek, órák, rádiók stb. csomagolására különösen elterjedten alkalmazzák. De alkalmas törékeny burkolólapok, valamint bútorok védőcsomagolására is. Kisméretű háztáji hajtatóházak éjszakai takarásakor a fólia megakadályozza az alatta levő légtér lehűlését. A TVK-termék a mintaboltban, valamint a műanyag-szaküzletekben kapható.

LENOLAJKENCE. A lenmagból sajtolással (esetleg egyéb módon) előállított sárga-sárgásbarna olaj. Ezt lenolajnak nevezik, s a festő-mázoló ipar „klasszikus” kötőanyaga. Ha a lenolajat 180–200 C-fokon főzik, majd 0,1–5% mennyiségű szárítót adagolnak hozzá, az így nyert anyagot lenolajkencének (firnisznek) nevezik. Festetlen, nyers fafe-

lültek kezelésére, alapozás és tapasztolás előtti beeresztésére használják. Felületkezeléskor a kencével dúsan beecsetelt felületet 24 óráig állni hagyják, hogy a kence a fába szívódjon. A felesleget letörlik, s csak azután alapozzák, tapasztolják a fát.

LÉGMAGOS TEKERCs. A híradástechnikában olyan indukciós tekercs megnevezése, amely nem tartalmaz ferromágneses magot. A légmagos tekercsrel csak kis induktivitások valósíthatók meg. Előnye, hogy az induktivitás nem függ az átfolyó áramtól.

LEMEZLYUKASZTÓ. Vékony lemezek lyukasztására használják. A szárhoz csatlakozó, egyenletesen vékonyodó, kúpos lyukasztórészen levő vágóél homloklapja egyenes. A vágóél kialakítása kerek, háromszögű, négyszögű és téglalap alakú lehet. Lemezlyukasztásnál minden esetben ólom vagy fa alátétet, vagy ha van, megfelelő lyukas alátétet használunk. A kerek lemezlyukasztók 1–10 mm átmérőjű lyukak kialakítására alkalmasak.

LIBELLA. Egyszerű mérőeszköz a sík felületű munkadarabok, szerkezetek, falak stb. vízszintes helyzetének beállítására. A köznapi nyelvben helytelenül nevezzük vízmértéknek. Lényegében egy folyadékkal nem teljesen megtöltött üvegcső, melynek keresztmetszete többnyire kör alakú. A jobb minőségűek töltőfolyadékra nem víz, hanem alkohol és éter keveréke. A libella tengelyének vízszintes helyzetekor a buborék a

cső közepén, szimmetrikus helyzetben található. Ha méréskor az ellenőrzött sík eltér a vízszintestől, a kisebb szögeltéréseket a mérőeszközön levő osztásról olvashatjuk le.

LIGNOSZTON. Nagy nyomással tömörített bükkfa elnevezése, melyet holland szabadalom alapján gyártottak. Gőzzel fűtött, hidraulikus hőprésben, 300–350 kp/cm² nyomással állítják elő. A faanyag térfogata a művelet közben eredeti térfogatának 50–70%-ára csökken. Tömörítés után a fát parafinnal telítik. A normál fához képest nyomószilárdsága a rostokkal párhuzamosan kétszeresére, a rostokra merőlegesen pedig 6-szorosára nő. (Tömörített bükkfát magyar szabadalom alapján is előállítanak, a termék neve Lignovit.) A textiliparban a tömörített bükkfát vetélők, vetélőfák készítésére, más iparágakban kerek, csúszópofák, csapágycsészék stb. anyagaként, valamint fakalapácsok, keretfűrész-vezetékek gyártására használják.

LINOCOLOR: Száradó növényolaj alapú színezőpaszta. Fehér színű olajfestékek, belső zománcok, alkidműgyanta alapú és egyéb, levegőn száradó zománcfestékek színezésére szolgál. De önmagában is felhasználható pl. dekorációs célokra. A különböző színű Linocolor paszták egymással is keverhetők. A színezőpasztát egyenletesen adagoljuk a kikeverendő festék kis mennyiségébe, majd az így előkészített színezéket folytonos keverés közben öntjük az alapfestékhez. Önálló festékként alkalmazva a Linocolorhoz ke-

verjünk fél-kettő százaléknyi szárítást gyorsító adalékot. Fehér és tíz különböző színben kapható; tubusban, valamint egy és öt kilogrammos dobozokban.

LINÓLEUM. Száradó olajokból, töltő, lágyító és színezőanyagok hozzáadásával készített természetes alapú műanyag. Felhasználják kopásálló, rugalmas, mosható padlóburkolatok, hézagmentes bevonatok készítésére. A linóleummetszés (magasnyomó nyomóforma készítő eljárás) során a linóleumból préselt lemezbe vésik a mintát, amelyből a nem nyomó elemek helyét eltávolítják. A megmunkált lemezről készített nyomat a linómetszet.

LITOPON. Jól takaró, szervetlen fehér pigment. Festégyártáskor, fastékek keverésekor használják az alapréteg jobb takarása céljából. Fehérebb színt ad, mint az egyéb, pl. a fehér kréta, a cinkfehér stb. adalékok. Bár a fedőképessége kiváló, nem eléggé fény- és viharálló. Ezért csak belső festésekhez alkalmazzák, külső munkákhoz nem megfelelő. Olaj, lakk és cement kötőanyaghoz egyaránt keverhető. Értékes alkatrésze a cinkszulfid, amelytől a fedőképessége is függ. Az ún. „lakkminőségű” litopon cinkoxidmentes, így szesz- és nitrolakkokhoz a besűrűsödés veszélye nélkül adagolható.

LOCTITE. A Loctite-Technik részvénytársaság (a cég nevével azonos) ragasztó-gyártmánycsaládjának neve. Számtalan, különféle célra alkalmas ragasztóanyagot gyártanak, többek között az IS 495 jelűt,

amely gumi, fém, műanyag ragasztására, az IS 496-ost, amely fémnek fémhez, műanyagnak műanyaghoz való ragasztására, valamint az IS 415 jelűt, amely kerámia és fa ragasztására alkalmas. A cég műgyanta alapú, egyalkotós vagy katalizátor hatására keményedő fémragasztói különleges követelményeket is kielégítenek. Például csavarok biztosítására, gördülő- és siklócsapágyak, tömítőgyűrűk rögzítésére, hő- és vegyi hatásoknak kitett csőcsatlakozások kötésére használhatók. A Loctite fémragasztókkal igen nagy szilárdságú kötések is létrehozhatók, pl. lágyforrasztás, sőt hegesztés is „kiváltható” az alkalmazásával. A Loctite ragasztók oldószermენტek, viszonylag hosszú ideig (12 hónap) károsodás nélkül tárolhatók. A sokoldalúan felhasználható ragasztófélék ára kilogrammonként néhány száz forinttól több ezer forintig terjed. A ragasztókat a VEGYTEK, az általánosabb célra alkalmassakat pedig (kisebb mennyiséget tartalmazó tubusokba csomagolva) a Vegyianyag Kereskedelmi Vállalat forgalmazza, s a háztartási boltokban, festékszaküzletekben, autófelszerelési cikkeket árusító üzletekben, barkácsboltokban vásárolhatjuk meg.

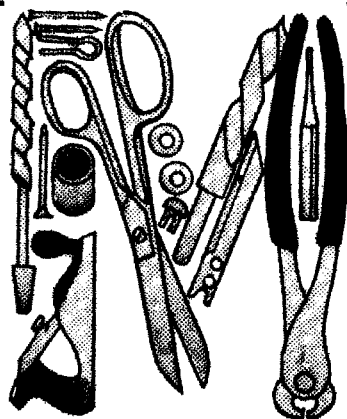
LOGATOM. Távbeszélő berendezésekben az érthetőség vizsgálatakor használt egyszerűtagú, mássalhangzó-magánhangzó-mássalhangzó összetételű műszókat jelent. A távbeszélőn hallott logatomokat a megfigyelő személyek fonetikus leírják, majd összevetik a bemondott szavakkal. Az eredményből a távbe-

szélő berendezés szótagérthetőségére következtetnek.

LOGIKAI ÁRAMKÖRÖK. Valamely függvényt általában integrált áramkörökkel megvalósító kapcsolások. A kimeneten (esetleg több kimeneten) fellépő jelszint a bemenetekre adott szinttel meghatározottan logikai függvénye. A logikai áramkörök a digitális berendezések alapvető építőelemei, kapuáramkörökből épülnek fel. Az általában alkalmazott alapfunkciók: az invertált **ÉS** kapuáramkör (**NAND** kapu), amely olyan függvényt valósít meg, melynél a kimeneten logikai **IGEN** szint van, ha legalább egyetlen bemenetén **NEM** szint van; valamint az invertált **VAGY** kapuáramkör (**NOR**), amely a változóknak olyan logikai funkcióját valósítja meg, melynél a kimeneten logikai **IGEN** szint csak akkor van, ha valamennyi bemenete logikai **NEM** szintű. Több ilyen kapuáramkörrel összetettebb logikai funkciók valósíthatók meg.

LOMBIK ÜVEGIPARI SZÖVETKEZET. Hőmérőkészítéssel, üvegtechnikával, sűrűségmérők, műszaki üvegcsövek gyártásával foglalkoznak. Különböző igényeknek és követelményeknek megfelelő hőmérők (ipari, laboratóriumi, mezőgazdasági stb.) mellett laboratóriumi üvegeszközöket, sűrűségmérőket (**Baumé-fokoló**, **mustfokoló** stb.), valamint hőálló üvegcsöveket gyártanak. A szövetkezet termékei a **MI-GÉRT**, az **OMKER** és az **OFOTÉRT** üzleteiben kaphatók.

LUMEN. A fényáram egysége. Meghatározása a következő: egy lumen = egy méter sugarú gömb középpontjába helyezett egy candela (a fényerősség mértéke az SI rendszerben: 60 gyertyafény erőssége négyzetméterenként) fényerősségű, pontszerű fényforrásnak a gömbfelület egy négyzetméterére sugárzott fényáramával.



MAKULATÚRA (latin). A selejtpapírt, a csomagolásra használt vagy zúzdába kerülő papírt nevezik így. De makulatúra a tapétázás során felhasznált, a tapétaréteg alá kerülő aljzat neve is. A tapéta alá kerülő makulatúra lehet szilárd és folyékony. A leggyakrabban használt szilárd aljzat az újságpapír (minél nagyobb és minél régebbi, annál megfelelőbb), valamint a tekercsmakulatúra (nyomás nélküli, általában fél méter széles, fehér vagy gyengén színezett, ún. géppapír). Folyékony makulatúrákat (ezeket ki-egyenlítő, ill. spachtel-tapétának is nevezik) rendszerint vízben duzzadó kötőanyagból (cellulózenyvek, gipsz, fehércement stb.) és töltőanyagokból (papírzúzalék, faliszt, kréta, talkum stb.) álló, por alakban kapható anyagok. A makulatúraport vízzel keverve tapaszthoz hasonló állapotú anyag lesz, amelyet simítóvassal hordanak fel a falra.

MACSEKŐ. A hibás, kicsorbult kő-szerkezetek javítására használják,

kötőanyagból és kőőrleményből áll. Kötőanyagként különleges cementet (magnézium-oxid és magnéziumklorid keveréket) használnak. A javítóanyag közömbös, világos színe és kedvező, a kőéhez hasonló fizikai tulajdonságai miatt alkalmas a kő „foltozására”. Világos színt ólomzselé és glicerín hozzáadásával, sötétebb árnyalatot denaturált szeszből oldott sellak adalékkal érnek el.

MASERDRUCK ROSTLEMEZ.

Gépi erezetnyomású falemez, hőálló és víztaszító tulajdonságú, az asztalosiparban használják fel. Alapanyaga nyers farostlemez (egyik felülete sem kikészített). Kézi munkával főként diófafurnért utánzó flóderozott (erezett) felületeket lehet előállítani, gépi erezetnyomással viszont az összes ismert faféleség erezete utánosztható. Az eljárás során a rostlemez felületét alapozzák, majd az alapot színezik. Ezt követi az erezéseket adó színezés, végül a fedőlakkozás. (A felület mattfényes és tükörsima.)

Az ily módon kezelt lemezeket védőpapírral borítják, s egymásra fektetve tárolják. Az így előállított erezetnyomású falemez modern bútorok, beépített szekrények, áruházi és éttermi berendezések stb. alapanyaga. Ugyanúgy munkálható meg, mint a lakkozással felületkezelt farostlemez.

MATERIAL. Vegyipari termékeket gyártó szövetkezet. Vegyi, textilipari alap-, ill. segédanyagokat állít elő. A világon elsőként itt készült az állati takarmányokhoz adagolható anti-oxidáns. Ezenkívül a bőr-, textil-, a papíriparban alkalmazott kötőanyagokon keresztül a szilikongumi gyártmányokig sokféle vegyianyag előállítója a Material. Ismertek és széles körben használatosak az egykomponensű, tömítőanyagként használható szilikongumik (FUGASZIL, GUMIÁM), és a kétkomponensű MATERISIL HVÖ szilikongumi. Gyártmányuk az AKRIMAT H csemperagasztó, a papír és üveg összeragasztására való RAPID ragasztó is. A felsorolt anyagokat a gyártó, a VEGYTEK és a METAL-LOGLOBUS forgalmazza, a szaküzletek árúsítják.

MATRING. (A köznyelvben motoringnak mondják.) Egyfajta fonalkiszerelési forma. A kézimunkázás (kötés, horgolás stb.) alapanyagául szolgáló műszálas- vagy gyapjúfonalat tekercsekben is árúsítják. A többnyire 10 vagy 50 dkg-os tekercseket két-három helyen összekötözik, de kibontva olyanok, mint amikor a motolláról levették.

MEDIKÉMIA. Vegyi, gumi- és műanyagipari termékeket gyártó szövetkezet. A Szegeden működő részlegeikben gyártják (Magyarországon a legnagyobb mennyiségben és legszélesebb választékban) az autóápoláshoz, karbantartáshoz szükséges vegyszereket. Előállítanak még számtalan különböző, a háztartásban használt vegyszert, vegyianyagot is, valamint gumiárut és műanyag cikkeket. A legismertebb termékeik közé tartoznak a Glykol-stop hidraulikusfék-folyadékok, az Autoglykol fagyálló folyadék, az ARKTIKA hidegindító, a zárolajozójegoldó, az AUTÓ-MISTEX páramentesítő, az ANTIFROST szélvédőmosó, az OLVIKOR alvázvédő stb. Szereléskor, karbantartási munkák során használható a Srofol csavarlazító, a CRC-3-36 korróziógátló, a CRC automotive Silicone gumi és műanyag ápolószer. A háztartásban a textíliák víztasztító kikészítésére való impregnálószerre, a Handy Rapid száraz kéztisztítóra, az aerosolos üvegtisztító szerre, az Anomars szúnyog- és kullancsriasztóra, a Niagara velúrbőrápoló szerre lehet szükségünk még a MEDIKÉMIA termékei közül. A szövetkezetben a vegyszereken kívül futball- és röplabdabelső, bútorgörgők, ruhacsipeszek, műanyag kupakok is készülnek. A termékek a MOBIL-nál, a KE-RAVILL-nál, a háztartási boltokban, az AUTÓKER üzleteiben és az ÁFOR-nál vásárolhatók meg.

MÉLYREFLEX DOBOZ. Merev falú, két nyílással ellátott hangszóró doboz. Az egyik nyílást a hangszóró membránja zárja le. A másikhoz a

dobozban rövid csatorna csatlakozik. A doboz, valamint a második nyílástól a dobozba vezető csatorna méreteit úgy választják meg, hogy a hangszóró egyenletes átviteli frekvenciatartománya a mély hangok irányába terjedjen.

METILALKOHOL. Régebben a fa száraz desztillációjával állították elő, ma főként szintetikus eljárással készítik. Jól oldja a természetes gyan-
tákat és a nem száradó olajokat. Gyorsan párolog, jobb oldóhatású, mint az etil-alkohol. Ennek ellenére még oldószer-keverékekhez se adagoljuk, mert rendkívül veszélyes mér-
reg. (Helyette tiszta etil-alkoholt alkalmazhatunk, ha a denaturált szeszben mindig megtalálható víz-
tartalom károsan hatna pl. a festés minőségére.) Vigyázzunk, metil-
alkohol ne kerüljön a szervezetbe, mert vakságot, súlyosabb esetben esetleg halált is okozhat.

MERCEREZÉS. A textiliparban alkalmazott fonalkikészítési eljárás. A szálát hideg nátronlúggal kezelik, majd megfeszítik. A művelet eredményeképpen a pamutfonal lágyabb, tömöttebb, selymes fényű lesz. A pamutfonal színfelnevőképessége (festhetősége) és szakítószilárdsága jelentősen megnő. A varrócérnák csomagolásán gyakran találkozhatunk a „mercerezett varrócérna” kifejezéssel.

MESTERGERENDA. A bordás födémszerkezetek tartóeleme. A terhelést a rátámaszkodó födémgerendáról kapja, s azt közvetlenül az oszlopokra vagy a főfalakra viszi át.

MÉSZ. Levegőn szilárduló, szerves-
len kötőanyag. Az építőiparban égetett és porrá oltott mész formájában használják. Az 1000–1150 C-fokon boksa-, akna-, forgó-, ill. Lepolkemencében égetett mészkőből nyerik. A mész tartalmazhat az égetés során túléggett szemcséket is, azok csak hetek múlva oltódnak meg. Ezért a falazóhabarcsokhoz használt meszet legalább két hétig, a vakolóhabarcsokhoz valót hat hétig tanácsos tárolni az oltás után. A túlságosan „friss” mész oltatlan szemcséi a vakolatban oltódnak, a szemcsék duzzadása következtében a vakolatszemcsék lepattogoznak (azokat nevezik mészkukacnak). Az égetett mész az oltódáshoz szükséges, elméletileg kiszámított 32%-nyi vízzel keverve porrá esik szét. Azt nevezik porrá oltott mésznek. A jóval több víz hozzáadásával oltott a mészpép, ill. a mésztej. Van fehér, szürke és karbidmész. A mész a vakolatban szilárdul meg (karbonizálódik), miközben széndioxidot vesz fel. A kötés a helyiségben kokszkosárban égetett faszénnel gyorsítható. Érdekesség, hogy a több méter vastag, középkori, mészkötésű falak belsejében a mész még ma sem szilárdult meg teljesen.

METTLACHI LAP. Főként padlóburkoló lapként használt durvakérmia gyártmány. Különböző színű lapokat gyártanak a teljes tömegében egynemű anyagból. Száraz sajtolással formázzák, majd tömörségig égetik. Általánosan elterjedt a 10×10 cm-es lapméretű négyzet, valamint ismert a hatszög alakú lap is. A mettlachi burkolólap fagyálló,

felületét sósav, nátronlúg vagy ammónia 10%-os oldata sem támadja meg.

METRIKUS FINOMSÁGI

SZÁM. A textíliák gyártására használt fonalakat finomsági számokkal is jellemzik. Minél vékonyabb a fonal, annál finomabbnak tekintik. Mivel a szálak keresztmetszete nem kör alakú (mint pl. egy huzalé), célszerűen a finomságot a fonalhossz és a súly viszonyszámával jellemzik. Nálunk a pamutfonalak jellemzésére főként a metrikus finomsági számot alkalmazzák (jele: Nm), értéke megmutatja, hogy 1 g súlyú anyagban hány méter, vagy 1 kg-ban hány km-nyi fonal van. (Elterjedt még a denier számozás – főként ún. végtelen szálak, műszálak jellemzésére – ennél a hosszegység egy 9000 méteres motring, a súlyegység 1 g. A Tex-finomsági szám pedig azt fejezi ki, hogy 1000 m hosszú fonal hány gramm súlyú.)

MONITOR (latin, ill. angol). A híradástechnikában a televízióadások műszaki ellenőrzésére szolgáló, a szükséges műszerekkel is felszerelt készülék. A tudományos kutatásokban a korlátok között tartandó fizikai mennyiségek, különösen pl. a radioaktivitás folyamatos mérését, ill. a korlát túllépését jelző berendezést nevezik monitornak. Monitor a kis merülésű páncélozott hadihajó is.

MOPED. Az elterjedten használt elnevezés a segédmotoros kerékpárt jelöli. A szó rövidítése a „motorvelocipéde” francia szóból keletkezett. (Bár a velocipéde az aránytalanul

magas első kerekű, korai kerékpárt jelöli, ebben az elnevezésben a motorral meghajtott, kerékpárhoz hasonló kis járművet jelenti.)

MURVA. Helytelenül nevezik „söder”-nak a borsókavics néven is ismert 2–20 mm nagyságú szemcséből álló építési anyagot. Utak és sétányok burkolására is használják.

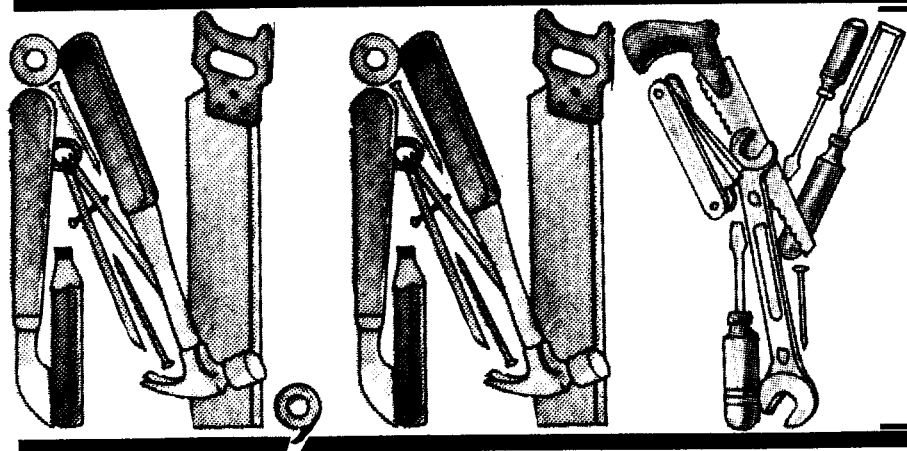
MUSZLINÜVEG. Finoman maratott vagy festett mintázatú táblaüveg, főleg az ablakon való belátás meggátolására használják.

MŰBŐR. Szintetikus úton előállított, bőr külsejű, a bőr egyes tulajdonságait hordozó anyag. Főként a bőr helyettesítésére használják. Van textilalapú, szálas és fólia műbőr. A textilalapú műbőr gyártásakor a textíliát vizet át nem eresztő felülettel látják el (kasírozzák, gyantákat, pasztákat, diszperziókat kennek a felületére). A bevonat műanyag, pvc, vinil-acetát, aminoplasztok és egyéb anyagok pasztázott keveréke lehet. A szálas műbőr többé-kevésbé rendezett, és kötőanyaggal rögzített műszálakból felépülő anyag, melyet esetleg még fedőréteggel is ellátnak. A fóliaműbőr homogén anyag, melyet hengerléssel, sajtolással, esetleg öntéssel gyártanak. Anyaga pvc, poliamid, polietilén stb.

MYKOTOX B. Faanyagvédő szer, amely faanyagok gombásodását, algasodását, rovarkártevők megtapadását akadályozza, ill. előzi meg. Mindenfajta száraz faanyag kezelhető az anyag oldatával, ha lakk-, olaj- vagy festékszennyeződés nem

gátolja a felszívódását. Parketták hátlapja, párnafái, falburkolatok hátlapja, faházak, földékek, lécek, kerítések, ajtók, ablakok anyagának kezelésére használható fel. Ha a faanyag élelmiszerrel érintkezhet, a Mykotox használata tilos, mert erősen mérgező! Vásárlása méregengedélyhez kötött (az engedély a helyi tanácsoknál szerezhető be). A narancssárga színű porból felhasználásakor 5%-os oldatot kell készíteni, 1 l oldathoz 5 dkg Mykotox B és 9,5 dl víz szükséges. Tíz négyzetméterre átlagosan 5 l oldat elegendő.

Mártással, ecseteléssel, fűrésztéssel hordható fel. Használatakor védőfelszerelés szükséges, az anyagot szórni nem szabad! A kezelés után hat héttel a védőanyag a fából kioldhatatlanná válik. A munka befejeztével különös gondot kell fordítani a kézmosásra. A fel nem használt maradékot ne öntsük olyan helyre, ahonnan bármilyen úton vízgyűjtőbe, ivóvízbe kerülhet. A Mykotox B 1 kg-os csomagolásban kerül a kereskedelembe. Az anyagot a KE-MIKÁL forgalmazza, s a mintaboltjában vásárolható meg.



NÁTRIUM HIPOKLORIT. Fehérítésre, mosó-, súroló- és fertőtlenítőszerként használt vegyület. Az iparban pamutot, papírt, szappant, szalmát, kosárárut, keféket, ecseteket stb. fehérítenek vele a gyártás során. A háztartásban Hypo néven ismert. Gyártásakor az oldatát állítják elő, konyhasóoldat elektrolízisével.

NEMESFÉMEK ÖTVÖZÉSE.

A nemesfémek ötvözésének az a célja, hogy a színfémek kedvezőtlen tulajdonságait, a kedvezőek megtartása mellett megjavítsuk. Például: a nemesfémek nagyon lágyak, ezért a használat során gyorsan kopnak. Az ötvözés keményebbé, kopásállóbbá teszi a nemesfémeket. Ötvözéssel nő a szilárdságuk, ám csökken a nyújthatóságuk.

A színesfémek öntése igen nehézkes, mert megszilárdulásakor erősen zsugorodnak. A színezüst például azért sem önthető, mert megömlesztve nagy mennyiségű oxigént nyel el, ami a kihűléskor fröccsenve

távozik. Az ötvözéssel ezek a tulajdonságok is kiküszöbölhetők, az önthetőség javítható. Az ötvözés leszállítja a nemesfém olvadáspontját, gyakran a legalacsonyabb hőmérsékleten olvadó ötvöző féménél is kisebb hőfokra. Az ötvözéssel megváltozik a nemesfém színe is. Pl. az arany sárga színe – az ötvöző anyagtól függően – vörösre, zöldegre, fehérésre változik.

Az ötvözetek tömegtérfogatát (fajsúlyát) nem lehet az alkotórészekéből átlagolva kiszámítani, mert ötvözéskor az ötvözet térfogata megnő. Különösen az aranyötvözetek esetében nagy a különbség az átlagolva számított és a tényleges fajsúly között. Pl. a 18 karátos vörösarany (750 súlyrész arany, 250 súlyrész réz) számított fajsúlya 16,7, a tényleges fajsúly 14,77 g/cm³.

Az ötvözetek villamos- és hővezető képessége rosszabb, mint a színfémeké. Ezért pl. a villamosiparban a különböző érintkezőkhöz az ezüstöt színállapotban használják.

A nemesfémek ötvözésével felhasználásra megfelelőbb fémeket lehet előállítani. A célszerű ötvözési arányok már régebbi gyakorlati tapasztalatok alapján kialakultak. A metallográfia (a fémek ötvözésével foglalkozó tudomány) azonban mind újabb és újabb, különleges célokra is használható ötvözeteket kísérletez ki.

NITROKÉMIA. A több mint hatvan éve alapított vállalat sokféle terméke közül barkácsoláshoz, házépítéshez a gyár üvegszálerősítésű, poliészter anyagú sík- és hullámlemezeit, tetőfedő elemeit, valamint a NIKECELL márkanévű, habosított polisztirol tábláit használjuk fel. Zöldség- és gyümölcstermesztéssel foglalkozók a Nitrokémia Ipartelepek vegyi készítményei közül a különféle gomba- és rovarölő szereket, gyomirtókat ismerik. Készítenek még olajadalékokat, növényvédő szereket, vadász- és ipari lőporokat, lőszereket, pirotechnikai készítményeket, különféle műanyagokat és vegyszereket. A gyár termékeit többek között az Agrotröszt, a Vegytek és a Tüzép, valamint a műanyag-szaküzletek forgalmazzák.

NITT (német, Niete = szegecs, csapszeg). A szegecs a munkadarab két része közötti oldhatatlan kötés kialakítására alkalmas. Az összeerősítendő alkatrészeknek és a szegecsnek azonos anyagból kell lenniük, hogy a kötés a levegő és a nedvesség hatásának ellenálló legyen. A levegőben mindig jelen levő savak hatására a szegecs és az összeerősített anyagok között elektromos fo-

lyamat indul meg, amely a két fém korrózióját okozza. Egyes alkatrészek mozgatható összeerősítését is szegeccseléssel végzik, ekkor azonban a szegeccselés során a szegecs szárát nem duzzasztják meg (nem tömörítik, nem zömítik).

NÓNIUSZ (P. Nonius portugál matematikus nevéből). Olyan segédskála, amelynek segítségével mérőműszeres méréskor az egyenletes osztású főskála közbenső tört értékeit olvashatjuk le. A segédbeosztás úgy keletkezik, hogy a főbeosztás legkisebb osztásrészeinek „n” egész számú többszörösét jelentő távolságot $n-1$ vagy $n+1$ részre osztják. A nóniusz hossz-skálákon és körosztásokon egyaránt alkalmazható.

NOVA PADLÓBURKOLAT. Harmad- vagy negyedosztályú, valamint gyártáskor, szállításkor eltört, sérült kőagyag, mozaik vagy keramitlapokból készülő törtlapburkolat. A nova burkolat nem a törmelék, ill. a selejt felhasználási lehetősége, hanem esztétikus, nemes padlófajta, amely gondosan fektetve vetekszik a többi burkolatfélével. Kevésbé csúszós, mint az egész lapos burkolatok. Egyszínű alapon elszórt, keres, figurális mintás kivitelű lehet. A felhasználásra kerülő lapok ne legyenek kagylósan csorbultak, recézett élűek, hajszáleresen repedezettek. Felületi nagyságuk nem haladhatja meg az egész lap egyharmadát. A legszebb felületet 10–20 négyzetcentiméteres darabok eredményezik. Lerakáskor ügyeljünk a darabok egyenletes eloszlására, valamint ar-

ra, hogy az egy egyenesbe vagy ívbe eső hézagok ne legyenek 25 cm-nél hosszabbak. A nova burkolatot ugyanúgy földnedves cementhabarcsba fektetjük, mint az egész lapos burkolatokat. A léccel tömörített, majd érdesre lehúzott ágyazóhabarcs felületét cementtejjel nedvesítsük meg. Egyszerre csak kb. 2 m²-nyi felületre terítsünk ágyazóhabarcsot, hogy a kötés kezdetéig az adott területen befejezhessük a lapok fektetését.

NOVEPOX. Kétalkotós, műgyanta alapú ragasztók, kittek, habarcsok közös márkanéve. A KEMIKÁL gyártja és forgalmazza a NOVEPOX VD-31 jelű műgyanta habarcsot, az R-51 jelű ragasztóhabarcsot és a NOVEPOX kittet. A VD-31-es vizes műgyanta habarcs két alkotóját 3:1 arányban keverik össze, és felhasználáskor egy vagy több réteget hordják fel a falfelületre. A habarccsal (a többi, általánosan használt ilyen anyagtól eltérően) nedves falfelületet is bevonhatunk. A habarcs vízzáró, hézagmentes, mosható falburkolatok, vízzáró burkolórétegek kialakítására alkalmas. A NOVEPOX R-51 ragasztóhabarcsot 5:1 arányban kell összekeverni, tehát ugyan csak két alkotóból álló anyag. Beton, azbesztcement, fém, fa, műanyaghab ragasztására, ill. azok közül bármelyik kettő összeragasztására alkalmazható. A ragasztóréteg keményedés után nem hajlítható, így az anyaggal csak merev kötések hozhatók létre. A ragasztóhabarcsot minden olyan területen felhasználhatjuk, ahol széles hőmérsékleti határok között, gyorsan kötő, évekig

igénybe vehető, vízzáró ragasztás szükséges. A NOVEPOX kitt két, 1:1 arányban összekeverhető alkotóból álló tömítőanyag és ragasztó. Beton, azbesztcement, üveg, fém, fa, műanyaghab és kemény pvc ragasztására, tapasztolására alkalmas. A NOVEPOX kittel az említett anyagok üregei, repedései is kitölthetők. Egyszerre csak annyi kittet keverjünk ki, amennyit fél órán belül felhasználunk. A NOVEPOX műgyanta habarcs, a ragasztó és a kitt egyaránt tartalmaz a szervezetre káros anyagokat. Munka közben tanácsos védőkesztyűt használni, illetve a bőrre jutott anyagot nedves ronggyal vagy denaturált szesszel azonnal letörölni. A munka befejeztével a szerszámok vízzel vagy denaturált szesszel tisztíthatók.

NULLÁZÁS. Az üzemi nullavezető használatát jelenti érintésvédelemre, vagyis a zárlati áram visszavezetésére. Ha pl. egy motor fémtestét az üzemi nullavezetővel kötjük össze, a zárlati áramnak egy megbízható és főként kis ellenállású útja lesz. A nullázást csak igen szigorú feltételek esetén szabad megvalósítani. Elengedhetetlen feltétel, hogy biztosítva legyen az igen gyors önműködő kapcsoláshoz szükséges nagy zárlati áramerősségek létrejötte. Követelmény az is, hogy a nullavezető és a környezet talaja (valamint a környezetben levő földelt fémrészek) között soha, még hiba esetén se léphessen fel tartósan veszélyes feszültségkülönbség. A feltételek eléggé sokrétűek, csak az áramszolgáltató tudja biztosan, hogy fennállnak-e, ezért a nullázáshoz az áram-

szolgáltató engedélye szükséges. Nem elegendő, hogy van földelt, hibamentes állapotú, földpotenciálón levő nullavezető. A szerelések során gondosan ügyelni kell arra, hogy nullázás esetén a nullavezetőbe ne kerüljön semmilyen megszakítási lehetőség (kapcsoló, olvadóbiztosító, kismegszakító). Akkor ugyanis a megszakadt nullavezetőn nem tud visszafolyni az egyfázisú fogyasztó árama, de ugyanakkor a nullavezető és a vele összekötött védett berendezés teljes fázisfeszültségre kerül, így a veszély még kiterjedtebb. Nullázásos érintésvédelemhez lakóházakban a házi csatlakozószekrény után (ha nincs, közvetlenül a fogyasztásmérő után) a védővezetőt (a nullázóvezetőt) közvetlenül kell leágasztani, és ötödik szálként mindehova elvezetni.

NÜT (német, Nut = horony). A gépiparban a tengelyen vagy az agyban kialakított hosszabb, szabályos mélyedés. Feladata az, hogy a tengely és az agy kapcsolatát forgatónyomaték átvitelére alkalmassá tegye. A faiparban a kapcsolódó alkatrészek, elemek egyik oldalán kialakított mélyedés, vályú, amelybe a kapcsoló alkatrész csappal csatlakoztatható. Falburkoló lambérialecek, parketták, bútorelemek kötéséhez, továbbá fiókok, tolóajtók mozgathatósága érdekében alakítanak ki hornyokat.

NÜRNBERGI OLLÓ. Ollószerű kiképzésű, karos mechanizmus. Egyszerűbb műszerek, gépek, szerszámok megvezetésére alkalmazzák. Segítségével egyenes vonalú moz-

gatást, egyenesbe vezetést hozhatnak létre. Orvosi berendezések, lámpák, szerszámok, telefonállvány stb. alkatrészeként használják fel. Alap-elemei rombusz alakban, csapokkal, szegecsekkel összeerősített lemezdarabok. A karos mechanizmus eseténként rugó segítségével vagy rugó ellenében mozgatható.

NYÁVOGÁS. Az akusztikában hangrögzítő és hangvisszaadó készülékek hibájából adódó hangmárgasság-ingadozás. Akkor észlelhető, ha pl. a hanglemez forgatási szögsebessége vagy egy hangszalag továbbítási sebessége a felvételekor, illetve a lejátszáskor nem pontosan állandó, hanem rövid időn belül is ingadozik.

NYOMDAI ÍV. A könyvek szövegét nagy méretű papírlapokra nyomtatják, az egyes lapokat megfelelően összehajtogatva, majd vágva és fűzve alakul ki a könyv végleges terjedelme. A könyv alakjára összehajtogatott, 16 oldalas nyomott papírlívet nevezik nyomdai ívnek. (Az ún. szerzői ív ettől eltérő, az egy számítási egység. Általában 40 000 „n”-t, azaz írógépleütést tartalmaz.)

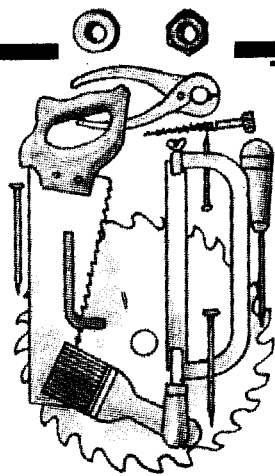
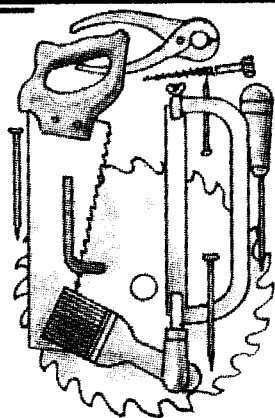
NYOMÓLAP. Kéziszerszámok alkalmazása esetén a fa felületének megmunkálásakor a felület finomsága a szerszám metszőszögének növelésével javul. Kis metszőszögű szerszámmal megmunkált felület akkor lesz sima, ha a forgács még a felület berepedése előtt eltörik. Ezt a szerszámmal elé helyezett nyomólap segítségével érhetjük el. A nyomólap a szerszám éléhez közel támaszt-

ja meg a tárgy megmunkálendő részét. Gyaluknál a nyomólap szerepét a gyalu talpa látja el.

NYUGALMI ÉRINTKEZŐ.

Olyan elektromos érintkező, amely alaphelyzetében egy áramkört zárt állapotban tart, működtetett munkahelyzetében pedig az áramkört bontja, ezért bontóérintkezőnek is nevezik.

NYÜST. A textiliparban, a szövőszéknek vagy a szövőgépnek a láncfonalak között szádát (a vetélő számára nyílást) nyitó alkatrésze. Keret-hoz hasonló, az alul-felül elhelyezett nyüstlécek között zsinórból vagy fémszálból készült nyüstsálak vannak. A nyüstsálak középső nyílásán fűzik át a láncfonalakat. Valamely szövet szövéséhez annyi nyüst szükséges, ahány különbözően kötő láncfonal van a mintaelemben, és még kettő, a szövetszél eldolgozásához.



OFSZETNYOMÁS

(angol).

Nyomdai eljárás, alapelve azonos a könyomáséval. A vízzel nedvesített nyomóforma oleofil („zsírszerető”) helyei az olajos festéket felveszik és átadják, a hidrofil („vízszerető”) felületek a festéket nem veszik fel. A nyomóforma a festéket nem közvetlenül a papírra nyomja, a formáról a festéket előbb egy gumikendő emeli le és viszi át a papírra. Az egész folyamat forgó hengereken játszódik le: a formahengeren, a gumiborítású közvetítő és az ellennyomó hengeren.

OKKER. Természetes eredetű földfesték. Színezőanyaga a vasoxid-hidroxid, hordozóanyaga agyag, földpát, mészkő stb. Fényálló színezék, más pigmentekkel és a legtöbb, használatos kötőanyaggal összefér. A jó minőségű okker sok vasoxidot (min. 15%-nyit) és kevés kalcium-karbonátot tartalmaz. Színe élénk, szemcséi finomak. (Érdekesség, hogy az okkerből a természetben le-

játszódó kalcinálási folyamatok következtében a vörösbólusz nevű földfesték keletkezik.) Az okker földfesték különböző festékanyagok gyártásakor, illetve fehér festékekhez adagolva tört fehér és elefántcsont színárnyalat elérése érdekében használható fel.

OKTÁLIS. Jelentése: nyolcas számrendszerbeli. A számok ebben az alakjukban a 8 hatványai szerint szerepelnek, ami azért előnyös, mert ez az alak könnyen képezhető a bináris számrendszerből. A nyolcas számrendszert gyakran használják a számítógépek utasítás-rendszerében. Három bináris jeggyel gazdaságosan kódolható.

OKTÁNSZÁM (latin). Az oktán 8 szénatomot és 18 hidrogénatomot tartalmazó szénhidrogén. Gyúlékony folyadék, a benzinben és a kőolajban fordul elő. Az oktánszám a motorhajtóanyagok kompressziótűrését jelöli, s egyben a kopogástűrés

mértéke is. Mérőszámként a kopogásra rendkívül hajlamos heptán és a kopogásálló izooktán térfogatszázalékos elegye szolgál. Az oktánszám 0, ha az elegy csak heptánt, és 100, ha csak izooktánt tartalmaz. Az oktánszám 100-nál nagyobb is lehet, de akkor más anyagokhoz viszonyítják az értéket. (Például a triptán oktánszáma 120.)

OLTÁS. Tulajdonképpen gyűjtőfogalom, azokat a szaporítási eljárásokat értjük alatta, amelyekkel a szaporítandó (nemes) növény valamely leválasztott részét egy másik növényen (az alanyon) ejtett vágásba helyezzük és azzal összenövesztjük. Az alannal egybeforrt nemes részből kihajtó új növény az oltvány. A különféle oltási módok közül a legelterjedtebb a szemzés. Ennél a nemes növényről levágott rügyet (a szemet) oltják az alanyra. Idejét tekintve hajtó szemzésről (május, június) és alvó szemzésről (július, augusztus, szeptember) beszélhetünk. Ez utóbbi az elterjedtebb.

OLVIKOR-100. Motor- és karosszéria lemosószer, a MEDIKÉMIA egyik ismert terméke. Olajjal, zsírral, bitumennel szennyezett motorok, karosszériák, alvázak, alkatrészek, szerszámok tisztítására alkalmas. Az aeroszolos palackokba töltött emulziós tisztítószer vízzel lemosható, a kezelési idő betartása esetén a festett, krómozott, fém, gumi és műanyag alkatrészeket nem károsítja. Ugyancsak OLVIKOR névvel, de a márkanév mellett a 200-as számjellel kapható alvázvédő anyag is. Az alvázvédő rugalmas és mechanikai

hatásoknak is jól ellenálló bevonatot képez, amely véd a csapadék, a só és a víz károsító hatása ellen. Házilagos korrózióvédelemre, javítási munkákhoz is jól használható. A lemosószert és az alvázvédő anyagot (az egyéb autóápolási-szerelési segédanyagokhoz hasonlóan) az ÁFOR-nál, a KERA-VILL-üzletekben, az AUTÓKER boltjaiban és egyéb, autófelszerelési cikketek árusító üzletekben vásárolhatjuk meg.

ONGROFOL. A Borsodi Vegyi Kombinátban gyártott, különböző anyagú és több célra alkalmas fóliák márkaneve. Az Ongrofol PVC-lágyfólia például síkfóliaként, tömlő és ún. féltömlő alakban kerül felhasználásra. A mezőgazdaságban talajtakarásra, fóliasátrak készítésére, más területen PVC-zsák, -táska, -tásak gyártására használatos. Az Ongrofol kemény PVC-fólia hegeszthető, vákuumformázható. Ebből készül a gyümölcsíz, krémtúrók, desszertek doboza, továbbá az étolaj, a különböző kenőolajok és a gyógyszerek csomagolóanyaga. Ugyancsak sok célra használható az Ongrofol PVC-zsugorfólia. A háztartásban az Ongrofol hidegen nyújtható, ún. stretch-fóliát használjuk fel többek között hús, gyümölcs, sajt stb. csomagolására, pl. hűtőszekrényben való tárolásukkor.

ONGROPLAST. Műanyag lambéria márkaneve. Háromféle profillal, kemény PVC-ből extrudálással előállított falburkoló anyag. A felülete selyemfényű, különböző pasztell színekben és fautánzatú felülettel készül. Szereléskor a falra erősített

alátétlécekre szegelik, esetleg ragasztják. Betonfalra is felerősíthető az Ongroplast burkolat, akkor a tartólécek előfúrt lyukakba, tiplikkel és facsavarokkal szerelhetők a falra. A műanyag burkoló alá – a párnafák közé – hőszigetelő táblák is helyezhetők.

ÓNPESTIS. Az ónnak két módosulata ismeretes. Az egyik a fehér, a másik a szürke ón. Ha a fehér ónt környezeti hőmérsékletre, ill. 18 C-fok alá hűtjük, szürkeónná alakul. A folyamat kb. 20% térfogatnövekedéssel megy végbe. Az óntárgy (pl. orgonasíp, ónedény) porrá esik szét. Ezt a jelenséget nevezik ónpestisnek. A folyamat igen lassú, de pl. – 30 C-fokon vagy az alatt szürkeónnal vagy idegen atomokkal (pl. alumíniummal) érintkezve a folyamat meggyorsul, és az anyag szétesése magától folytatódik.

OXÁLSAV. Színtelen, kristályos, vízben jól oldódó, mérgező vegyület. Vizes oldatából dihidrátja válik ki, savanyú kristályok alakjában. Vízben kívül alkoholban is oldható. Közepesen erős sav, sói az oxalátok. Mérgező volta miatt az oldat készítésekor gumikesztyűt, védőszemüveget használjunk. Mérgezés esetén ellenanyagként krétát, meszes vizet használjunk. A vegyszer a folttisztítással, ill. a faanyagok kezelésével, színtelenítésével kapcsolatosan fordul elő. Az oxálsavat színezékek előállítására, rozsdá- és gyümölcsfoltok eltávolítására, szalma színtelenítésére stb. használják. Folttisztításkor 10–15%-os oldatát alkalmazzák. Nem illékony, alkalmazása után

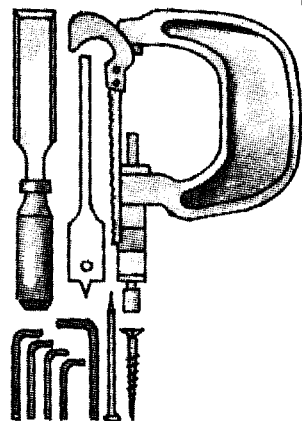
a textíliából alaposan ki kell öblíteni, mert szárításkor betöményedik és károsítja az anyagot.

ÖTVÖZET, ÖTVÖZÉS. Az ötvözet látszatra egynemű fémes anyag, amelyet két vagy több fém egyesítése (leginkább összeolvasztása) és egymásban való oldása útján állítanak elő.

Az ötvözés megváltoztatja a színtémek eredeti tulajdonságait. Ezért az egyes ötvöző fémek tulajdonságaiból nem lehet a későbbi ötvözet tulajdonságaira következtetni. A változás mértéke attól is függ, hogy az ötvözetet milyen fémek alkotják, és attól is, hogy az ötvözőelemek milyen arányban vannak jelen.

Az ötvözeteket szövetszerkezeteik (krisztállitjaik) alapján két fő csoportra oszthatjuk.

1. A szilárd oldatok teljesen egynemű kristályaiból állnak. Az atomok folyékony és szilárd állapotban is homogén keveréket alkotnak. Az oldódó fém atomjai saját kristályrendszerük szerint helyezkednek el, és az oldott (ötvöző) fém atomjai azok közé egyenletesen illeszkednek. Ilyenek pl. az arany–ezüst, az arany–réz és a réz–nikkel-ötvözetek. 2. Két fém folyékony állapotban korlátlanul, de szilárd állapotban nem oldja egymást. Az anyag megdermedésekor mindkét fém saját rendszere szerint kristályosodik, olyan krisztallitok keletkeznek, amelyekben megtalálhatók mindkét fém apró részecskéi. Ez a heterogén szövetszerkezet az „eutektikum” könnyen olvadót jelent, mivel az ötvözetben ennek a részecskének az olvadáspontja a legkisebb.



PÁC. A faiparban használt színes vegyületek, oldatok neve. A pác jól nedvesíti a fa felületét és belediffundálva a rostokat megfesti anélkül, hogy az erezetet elfedné. A rajzolatot kiemeli, a színárnyalatokat mélyíti. Ezzel nemesebb fafajtákhoz teszi hasonlóvá pl. a puhafát. A különféle pácok a rostokat közvetve vagy közvetlenül festik meg. Közvetett festésnél az ún. előpác a fa rostjain válik színes vegyületté, az utópác hatására. A pácok oldószere leggyakrabban a víz, de az asztalosiparban terpentines, szeszes és viaszos pácokat is elterjedten használnak. A pácanyagok szervesanyagok (pl. fém sókat tartalmazóak), ásványi vagy szerves (pl. növényi) eredetűek lehetnek. Növényi pácokat ma már ritkán használnak, főként régi bútorok restaurálásakor. A fém sópácok ún. kettős pácok; az alkalmazott két vegyület egymásra hatásaként a szín a farostokban képződik. Ilyen pác pl. a barna, a szürke, a zöld, a piros és a fekete pác.

PAKFON, PAKFONG (kínai). Műezüst ötvözet, evőeszközök, dísz tárgyak (tálak, serlegek, kupák) anyaga. Újezüst néven is ismert fémötvözet a pakfong; tulajdonképpen több nikkel, kevesebb réz tartalmazó alpakka (réz, nikkel, cink ötvözet).

PAKURA (pacura, román). A kőolaj lepárlásából származó maradvány (olajsár), fűtő- és hajtóanyag. Az atmoszférikus (légköri) nyomáson végzett lepárlás során a kőolaj különböző fajsúlyú párlatait állítják elő. (Ilyenek a benzin, a nehézbenzin, a petróleum, a gázolaj stb.) Az elgőzölgöttető térben maradó kőolaj folyékony halmazállapotú részét nevezik pakurának. Ezt vagy eltűzelik vagy későbbi műveletekkel, vákuumdesztillációval különféle kenőolajokat állítanak elő belőle.

PARAFA. Lemezek, préselt táblák, idomok alakjában felhasznált anyag. A mediterrán vidékeken honos para-

tölgy törzsén képződő, levegővel kitöltött, vékony falú, ún. parasejtekből álló szöveti képződmény. Fajsúlya ötödrésze a vízének: 200 kp/m³. Rugalmas, szívós, gázokkal, folyadékokkal szemben majdnem áthatolhatatlan, nem korhadó, fagyálló anyag. Az építőiparban hő- és hangszigetelésre, valamint rezgéscsillapítóként használják. Jól alkalmazható padlók, födémek, lapostetők, épületszerkezeti szerelvények hőszigetelésére. A parafadarát szigetelő tömőanyagként, lemezek, idomok préseléskor alapanyagként használják fel.

PARÁZSFÉNYLÁMPA. Glimmlámpának, ködfénylámpának is nevezik. Nemesgázzal (legtöbbször neonnal) töltött, vas elektródákkal felszerelt, kis teljesítményű, gázkisülésű lámpa, melynek önfenntartó parázfénykisülésű fényét általában jelzésre használják. (Többek között háztartási készülékek működésének jelzésére, feszültségkémlelésre, dísz- és hangulatvilágításra, éjszakai irányfénynek stb.) Egyes típusai hálózati feszültséggel is működnek. Egyenfeszültség esetén a pozitív sarkokra érintve világítanak. A parázfénylámpák elektródáinak kialakítása sokféle lehet.

PEMÜ. A Pest Megyei Műanyagipari Vállalat neve. Hat gyárában többek között lágy és kemény polietilén, polipropilén anyagú csöveket, csőszerelvényeket, golyóscsapokat gyártanak. Ismerik és széles körben használják a PEMÜ cipőipari termékeit (sarkakat, járófoltokat, talplemezeket), a műanyag flakonokat, a

PEMÜFLON márkanévű csöveket, rudakat, tömlőket, fóliákat. De készülnek itt pl. szilikonkaucsuk műszaki cikkek, ún. szerkezeti habtermékek (bútorelemek, formadarábók). A PEMÜ gyártja a félkész, műanyag csövekből és bordákból összeállítható napkollektort is. A gyár termékeit a METALLOGLOBUS forgalmazza, az érdeklődők a PEMÜ Műszaki Vevőszolgálatánál (1136 Bp., Fürst S. u. 22.) kaphatnak felvilágosítást.

PERLIT. A természetben előforduló üveges, vulkáni eredetű kőzetanyag. Kb. háromnegyed részben szilíciumoxidot, 2–3%-ban vasoxidot, 10–20% alumíniumoxidot és 1–6% vizet tartalmaz. Víztartalma miatt hevítéskor felpattogzik, duzzad. Az így keletkező anyag a duzzasztott perlit, melyet könnyített építő- és hőszigetelő anyagok adalékeként használnak fel. Duzzasztott perlitszemcséket tartalmaz pl. a Hőstop hőszigetelő szárazhabarcs.

PEVDI. A Pest Megyei Vegyi- és Divatcikkipari Vállalat közismert neve. Bőrdíszmű, írószer, konfekció, vegyi és faipari gyáregysége van. A termékek felét exportálják, de beföldön is ismertek és kedveltek a cég írószerei, divatcikkei. A vegyi gyáregységben fenyőgyanta alapú és műgyantákat, lakkipari termékeket állítanak elő. Építkezéskor, lakásfelújítás, átalakítás során a vállalat faipari egységében gyártott nyílászárókat, szakipari falakat, műanyag redőnyöket használhatjuk fel, illetve építhetjük be. Nemcsak faajtókat, -ablakokat (palló- és hevedertokos,

mélyen üvegezett, kapcsolt gerébtkos stb.) gyártanak, hanem kemény és ütésálló PVC-anyagúakat is. A műanyag ajtók PORTPLAST, az ablakok ONGROPAT márkanéven kerülnek forgalomba. Az ugyancsak ott gyártott, kemény PVC-anyagú redőnyszekrényt és redőnyt különböző méretekben készítik; egyszerűen beépíthető, korszerű termék. Az építkezéshez és felújításhoz fontos termékek a VASÉRT, a TŰZÉP és a METALLOGLOBUS telepein, ill. szaküzleteiben szerezhetők be.

PIEZOELEKTROMOSSÁG. Némelyik, nem centrálszimmetrikus szerkezetű kristály (pl. kvarc, bárium-titanát, turmalin, Seignette-só stb.) tulajdonsága. Ha ilyen kristályban mechanikai feszültséget hoznak létre – pl. nyomják –, bizonyos szemköti lapjain pozitív, ill. negatív töltések keletkeznek. Ugyanis a mechanikai behatásra a belső dipólusok meghatározott tengelyek mentén rendeződnek, esetleg újak keletkeznek. Ennek következménye, hogy a felületen elektromos feltöltődés jön létre, fellép a piezoelektromosság. A töltések előjele megváltozik, ha pl. nyomás helyett húzás terheli a kristályt. A jelenség fordítva is létrejöhet, ha a kristály felületét elektromos feszültség alá helyezik, deformálódik. Vagyis ha a lapok között potenciálkülönbséget hoznak létre, a kristályban mechanikai feszültségek keletkeznek, a méretei megváltoznak. Emiatt a piezoelektromosságot nyomásmérésre és pl. a kristályos lemezjátszófejekben is alkalmazzák.

A kvarcórákban frekvencia-etalon-

ként használják a kvarckristályban a feszültség hatására keletkező állandó rezgéseket. Piezoelektromos kristály által létrehozott feszültség működteti a gázöngyújtót, a gázgyújtót, a gázkonvektor piezogyújtóját stb. is.

A piezoelektromos hangforrásokban a kristályok saját rezgéseit használják fel, melyek a kvarc vagy bárium-titanát kristályra két elektródán át vezetett váltakozó áram hatására keletkeznek. Erőmérésre a kristálynak azt a tulajdonságát használják, hogy terhelés hatására töltés jelenik meg rajta. (Érdekesség, hogy pl. a turmalinkristályban és egyéb ásványokban a polarizáció függ a hőmérséklettől is.)

Piezoelektromos tranzisztor (pitran) a neve annak a félvezetőnek, amely nemcsak elektromosan, hanem mechanikusan is vezérelhető. Nyomásérzékeny tranzisztornak is hívják, s az elektromechanikai átalakítókhoz sorolják. Az ilyen tranzisztornál (a bázis-emitter p-n átmenetére adott mechanikus nyomás hatására) megváltozik a záróirányú feszültség, és arányosan változik az áramerősítési tényező, valamint a kollektoráram is.

PIKÍROZÁS. (francia, német). Eredeti jelentése alapján tűzdelést, szurkálást jelent a kifejezés. A textiliparban két egymásra fektetett szövetréteg (pl. szövet és betétvászon) oly módon való tűzését, összeerősítését jelenti, amikor a párhuzamos varrássorokkal készített tűzés csak az egyik felületen látszik. A mezőgazdaságban, a kertészetben a palánták ültetése során végeznek pikírozást. A kis, gyenge hajtásokat, pa-

lántákat az ún. pikírfával szűrt lyukakba ültetik.

PLASTUBIT. Tartósan plasztikus, bitumenes kitt. Fekete színű, sűrű massa, amelyet félkilogrammos, hengeres polietilén tasakban árusítanak. Alkalmas például tetők hibáinak ideiglenes javítására, beton-, téglavagy kőburkolatú felületek dilatációs hézagainak tömítésére, valamint medencék, betonburkolatok repedéseinek kitöltésére. Betonból, azbesztcementből készülő csökötések karmantyúi is Plastubittal tömíthetők. Az anyag kézzel, tiszta és rozsdától mentes, szappanos vízbe mártott kittkéssel vagy kézi kittnyomó pisztollyal dolgozható be. Ha a kitt túlságosan kemény lenne, a tasakkal együtt helyezzük 60 °C-os vízbe. A kissé meglágyult massa ezután már könnyen bedolgozható. Száraz, pormentes felületre hordjuk fel, a függőleges felületet ajánlatos előbb BONOBIT H-val alapozni. A Plastubitot a KEMIKÁL gyártja és forgalmazza, de festékszakszövetekben, építőanyag-kereskedőknél, ill. vegyianyagokat is árusító üzletekben vásárolható meg.

PLATINA. Nemesfém, amelynek tulajdonságait részletesen először a 18. században írták le. Neve a plata = ezüst spanyol szóból ered. Spanyolországban, a 16–17. században jelentős mennyiségben találtak platinát aranymosás közben. Kissé szürkés árnyalatú fehér színe és élénk fénye az ezüstére emlékeztetett, de eleinte értéktelennek tartották. Fizikai és kémiai tulajdonságai miatt számos területen

használják. Csaknem olyan mértékben nyújtható, mint az arany és az ezüst. (Alakíthatóságát a szennyeződés erősen lerontja.)

A tiszta platina leheletfinom hártávavá kovácsolható, akár az arany. E művelethez fakalapácsot és bőr alátétet használnak. Nagy tömegterfogatú (fajsúlyú) nemesfém. Egy 10 cm élhosszúságú platinakocka 21,45 kg. Szilárdsága közel akkora, mint a rézé: egy négyzetmilliméter keresztmetszetű platinahuzal kb. 17 kg-ot bír el. Hő- és elektromos vezető képessége rosszabb, mint a többi fémé. Megolvasztásához 1773 °C-fok hőmérséklet szükséges. Megolvasztás előtt meglágyul, s ilyen állapotban kovácsolással hegeszthető, valamint formákba is sajtolható.

Számtalan alkalmazási területe közül a vegyiparban (pl. katalizátorként) használják platinaháló, platinakorom, ill. -szivacs alakjában. Kémiaiailag meglehetősen közömbös elem, tömör állapotban sem hidegen, sem hő hatására nem oxidálódik, de klórral, melegítve pedig jóddal, brómmal, kénnel, foszforral és arzénnal is egyesül. Savak és lúgok melegítve sem hatnak rá. Sok fémmel ötvöződik, mindenekelőtt a platinacsoportba tartozókkal, valamint a vas-, réz- és cinkcsoport elemeivel, az ónnal és a bizmutterrel. Vegyipari alkalmazásán kívül jelentős a platina elektrokémiai, elektrotechnikai, műszeripari, ékszerészeti felhasználása is. Vegyületei közül néhány a fényképészetben jelentős.

A platina természetállapotban platinafémekkel (ruténiummal, ródiummal, palládiummal, ozmiummal, irídiummal) ötvöződve fordul elő. Bázisos

kőzetekben, az urali és délafrikai du-nitban, nikkelpiritben és kisebb mennyiségben nikkelércben talál-ható. Másodlagos lelőhelyei (ho-mokszemcsékkel keveredve) főként folyók mentén, így pl. az Uralban, Szibériában, Kolumbiában vannak. A Földön található fémek előfordu-lási sorrendjében a platina a 72. elem.

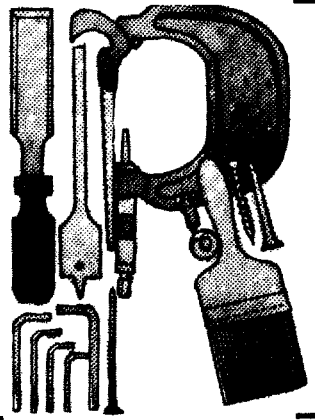
Platina az anyaga a textiliparban a Jacquard-szövőgépeken és a nyüs-tösgépeken is alkalmazott kampós orrú pálcáknak, amelyek nyílásában mozognak a gép tűi. Ezek a tűk ha-tolnak be a készítenő szövet szö-vésmintájának megfelelően lyugga-tott kártyák (az ún. Jacquard-kártyák) lyukaiba. Ahol a papírkár-tyán a tű lyukasztással találkozik, oda behatol és platináját működés-be hozza. A platina pedig a szövet mintaelemeinek megfelelő lánco-nalat emeli fel. Így alakul ki a jelleg-zetes, más szövőgépen nem előállít-ható, mintázott felületű szövet.

Platinának nevezik a melegen hen-gerelt finomlemezek kiinduló félter-mékét is. A kifejezés nincs összefü-gésben az azonos nevű nemesfém-mel. (Platte, platin-lemez.) Ez a fél-termék 200–300 mm széles, 8–30 mm vastag, elnyújtott téglalap ke-resztmetszetű, melegen hengerelt gyártmány. Kb. 1–1,5 m-es hossza feldarabolva kerül további felhasználásra. Németül Platine a nyomta-tott áramköri lemezek neve is.

PLEXIÜVEG. Nagy mechanikai szilárdságú, áttetsző, polimetilme-

takrilát- anyagú műüveg elnevezé-se. Eredetileg egy német cég ter-mékcsoportjának (polimetilmetakri-lát lemez, tömb, rúd, cső) „Plexi-glas” (plexiüveg) márkaneve volt. Nem szabatos kifejezéssel nálunk a szerves üveget, vagy a már említett anyagú lemezt nevezik plexinek.

POLIMER. A budapesti szövetke-zet mágneses hangszalagokat, ka-zettákat, pvc szigetelőszalagokat, csomagoló- és kétoldalt tapadó ra-gasztószalagokat, különleges polia-mid tömböket gyárt. A POLIMER Műanyagfeldolgozó Szövetkezet magnetofonszalagjait nyugatnémet céggel kooperálva gyártja, s nem-csak hazai, hanem külföldi piacra is szállítja. A közismert (és nemcsak elektromos szigetelésre használt) szigetelőszalagok nyolc színben ké-szülnek. Kiváló tapadási tulajdonsá-gúak és jó villamos hőszigetelő ké-pességűek. A METAMID elnevezé-sű anyagból kopás-, ütés, és hőálló, kedvező siklási tulajdonságú gép-elemek, alkatrészek (siklócsap-ágyak, gömbcsuklók, görgők, szállí-tócsigák, fogaskerek stb.) készül-nek. A POLIMER Szövetkezet orsós és kazettás magnetofonszalagjait az ország valamennyi szakboltja és áruháza árusítja. A szigetelőszala-gok a RAVILL, a KERAVILL és egyéb, elektromos alkatrészeket is árusító üzletben kaphatók. A ME-TAMID-ot a Metalloglobus, a cso-magolóanyagokat és a ragasztószala-gokat a PIÉRT, a MŰÁRT és a VEGYTEK forgalmazza.



RABIC. Sodronyhálóra csapott, gipsz- vagy cementhabarcsból álló, könnyű, vékony falszerkezet. (A nevét egy személyről, K. Rabitz kőművesmesterről kapta.) A rabicszerkezetek kis súlyúak és vastagságúak. Előnyösen alkalmazhatók íves alakú falrészek, álmennyezetek, átszellőzők, redőnyszekrények eltakarására, íves válaszfalak készítésére. A gipsz-rabic-habarcsához a következő arányokat vegyük figyelembe: 300 kg gipsz, 0,3 m³ mészpép és 0,85 m³ bányahomok. A bányahomokot kazánsalakkal is szokták helyettesíteni. A habarcsba esetenként állati szőrt kevernek, hogy a rabic rugalmasabb legyen. A gipsz kötési idejét enyv bekeverésével növelik meg. Gipsz-rabichoz csak horganyzott felületű acél-, ill. huzalháló alkalmazható, mert a gipsz sok vizet vesz fel, s a nedvesség hatására rozsdásodó háló elszínezná a felületet. A cementrubic habarcsához 0,34 m³ homok és 0,66 m³ kavics vagy kazánsalak és az 1 m³-nyi adalékhoz

kb. 300 kg cement szükséges. A rabic súlya kazánsalak alkalmazásával csökkenthető. A habarcsot fekete acélra, ill. huzalhálóra hordják fel. Mindkétféle rabicszerkezetnek vannak előnyös tulajdonságai. Jó tudni, hogy a gipsz-rabic-szerkezetek szívosak, rugalmasak, jól vészhetők és szegezhetőek, de viszonylag drágák. A gipszhabarcs gyorsabban szilárdul, de lassan szárad ki. Íves felületeknél jól alkalmazható, de külső nedvességnek kitett helyen nem célszerű gipsz-rabicot alkalmazni. A gyakorlatban szokásos falvastagságuk 6–10 cm. A cementrubic kötése és szilárdulása lassúbb a gipsz-rabicénál, de a falszerkezet jobban ellenáll a nedvességnek, s acélszerkezete kevésbé korrodál. Előnye, hogy viszonylag olcsó. A rabicok tartószerkezetének és a hálónak a mérete az igénybevételtől függ, pl. álmennyezetnél 5–8 mm átmérőjű betonacélból álló, 40 × 40 cm-es hálót kötnek fel a szilárd födémhez. A hálóra 25–30 mm lyuk-

bősségű, 1–1,5 mm átmérőjű huzal anyagú rabichálót rögzítenek.

RASZTER. A „háló” jelentésű szó a nyomdaiparban használatos. Szabályos távolságban levő pontok rendszerét, illetve a pontrendszer előállítására szolgáló üveglemezt vagy filmet jelenti. Ezeket tónusos képek nyomóelemekre való szétbontásához használják. A fényképszerű nyomott képek árnyalatait a pontrendszer egyes pontjainak mérete vagy a rajtuk levő festék mennyisége határozza meg. Azokat a nyomóformákat, melyekkel az ilyen képeket előállítják, raszterpontos (autotípia) kliséknek nevezik.

A képeket fényképezés közben bontják fel az ún. autotípiái pontokra. A fényképezőgépbe a fényérzékeny lemez elé néhány milliméter távolságra egy üvegből készült rácsot helyeznek el, melyen párhuzamos és egymást derékszögben keresztező, fedett vonalak vannak, közöttük pedig négyzet alakú kis ablakocskák. A képet ezen a rácson keresztül exponálják a fényérzékeny lemezre, amely előhívás után már az eredeti kép árnyalatainak megfelelő, különböző nagyságú pontokból álló képet mutatja. A rácsok különböző sűrűségűek, a sűrűség mértékét az 1 cm távolságon belül levő fedett vonalak, ill. átlátszó ablakok számával jellemzik. Például 1 cm² felületen 20-as rács esetén a pontok száma 20 × 20, azaz 400. A rácssűrűségnek alkalmazkodnia kell a papír felületi simaságához. Rotációs nyomáshoz 20–25-ös, íves újságnymáshoz 34-es rácssűrűséget használnak.

A fényképezésben raszternek neve-

zik a papírképek felületének selymesen fénylő, kristályos csillogású, vázszerű vagy szemcsésnek ható kialakítását. A mintázatot a papírgyártásakor vagy utólag, az ún. raszterozógép segítségével hengerlik a fotópapír felületére. Bekopírozott raszternek pedig a nem mechanikusan, hanem egy raszternegatívról fotográfiai úton kialakított mintázatot nevezik.

Raszter a neve a tv-vevőkészülékek vagy a vizsgálókészülékek képcsövének ernyőjén megjelenő, sorszerkezettű világítóábrának is. A képernyőn egymásra merőleges (függőleges és vízszintes) vonalak által határolt raszterek, pl. sakktábla-ábra hozható létre. Az építészetben a két- vagy háromirányú alapléméretből előálló síkbeli, ill. térbeli hálózat (modulháló) neve is raszter.

READ DIÓDA. Olyan félvezető, amely mikrohullámú tartományú (6–50 GHz) áramkörbe iktatva negatív ellenállásként jelentkezik. Anyaga szilícium- vagy galliumarzenid.

A Read diódákat sokcsatornás mikrohullámú berendezésekben közvetlen, sokszorozás nélküli adó és vevő oszcillátorként alkalmazzák. Hátrányuk a viszonylag nagy zaj, mely mintegy 20–30 dB-lel több, mint pl. a kis zajú klisztron oszcillátoré.

REDŐNYZÁR. A fényképezőgépekben a film síkjával párhuzamosan lefutó két redőny elnevezése. A megvilágítási idő a redőnyök közötti rés szélességének állításával változtatható. Tehát a redőnyzárnál az expozíciós időt a redőnyök közöt-

ti résznek egy pont feletti áthaladási ideje szabja meg. Lényeges azonban a redőnyzár lefutási ideje is, ennyi idő telik el a kép két szélének expozíciója között.

Mozgó tárgy fényképezésekor e késési idő miatt képtorzulás keletkezhet. Ha redőnyzárás géppel, vakuval készítünk felvételt, fontos, hogy a vaku felvillanásának ideje alatt a redőny teljes felületén szabadon hagyja a képmezőt. Általában gumivásznas redőnyzáraknál $1/30$ s, fémlamellás redőnyzáraknál pedig $1/125$ s a minimális exponálási idő.

REGISZTERTONNA. Hajózásnál használt mértékegység. Nevétől eltérően nem tömeget, hanem úrmértéket jelöl. Rövidítése: RT. Egy regisztertonna 100 köblábbal egyenlő. Egy köbláb $28,3 \text{ dm}^3$ -nyi űrtartalmat jelent. Egy regisztertonna tehát $2,83 \text{ m}^3$ űrtartalommal egyenlő.

REKESZ. A fényképészetben az objektíveken és az optikai készülékekben alkalmazott elem, mely az áthaladó fénynyaláb keresztmetszetét változtatja és határolja. A rekeszek alakja általában kör, mely lehet rögzített átmérőjű vagy folyamatosan, szakaszosan, ill. kézzel és automatikusan állítható. A fényképezőgépek objektívjein ma már szinte kizárólag ún. írszrekeszeket alkalmaznak. Ezeket két-két csappal ellátott 5–18 db íves rekeszlamellából alakítják ki. Az egyik csap az objektív foglalat furataiban tengelyként szolgál, a másik pedig a lamellák fölötti, körgyűrű alakú rekeszkosár hornyában menesztő csapként ül. A re-

kesznyílást a kosár forgatásával szűkíthetjük, ill. bővíthetjük.

A korszerű írszrekeszek lineáris osztásúak, ami azt jelenti, hogy a rekeszállító gyűrűn az egyes szabványos rekeszértékek egyenlő távolságra vannak egymástól. (Ezt úgy érik el, hogy a rekeszkosár hornyát ívesen alakítják ki.) Az ún. lyukrekeszek a sugármenetbe tolható lemezek (tolórekesz), amelyekon különböző átmérőjű nyílások vannak. Egyszerű fényképezőgépekben, ill. kézi megvilágításmérőkhöz ma is alkalmaznak lyukrekeszeket. A lyukrekesz másik kiviteli formája a tárcsás rekesz, amelynek különböző átmérőjű lyukai beforgatással állíthatók a sugármenetbe.

RELÉ. Az elektrotechnikában olyan kapcsolóberendezést értenek relé (jelfogó) alatt, amely viszonylag kis vezérlőáramokra is működik, de nagyobb áramokat kapcsolhat. Felépítésüktől függően elektromágneses és elektronikus relék vannak. Az elektromágnesesek egy vagy több lágyvasmagos tekercsből állnak, s az egyes tekercsek különböző áramkörökhöz tartoznak.

Az áram megindulásával az egyik tekercsben mágneses tér keletkezik, mely a lágyvasmagon keresztül magához vonzza az ún. fegyverzetet. A fegyverzet működésbe hozza a kapcsolórész érintkezőit, melyek nyugalmi és munkaérintkezők is lehetnek. Nyugalmi helyzetben a nyugalmi érintkezők zártak, a munkaérintkezők pedig nyitva vannak. A semleges relék érintkezői a tekercsben folyó áram kikapcsolása után nyugalmi állapotba térnek visz-

sza, míg az ún. sarkított (polarizált) jelfogók érintkezői mindig a pillanatnyi helyzetben maradnak. Az ún. Reed-relék érintkezőit – élettartamuk meghosszabbítása céljából – védőgáz-atmoszférával üvegcsövecskékbe forrasztják.

REMITTENDA (latin). Általánosan a kereskedelemben a visszaküldendő árut jelenti. A könyv- és lapterjesztésben az eladatlan, visszamaradt nyomtatványpéldányok neve.

RESOLIT. Víz záró cementhabarcs kiegészítő anyag és száraz porvakolat márkaneve. A Resolit 131 jelű habarcsadalékot a cement súlyára számított 10–15%-nyi mennyiségben keverik a habarcsba. (1 m³-hez 60–90 kg-ot számíthatunk.) Tiszta, szilárd, por- és zsírmentes beton- vagy téglafelületre hordható fel. Az anyagot 5 kg-os csomagokban árusítják. Felhasználásra kész, előre kevert a Resolit KM 257 jelű porvakolat. A gyárilag összekevert anyag víz záró vakolat készítésére alkalmas. Habarcskeveréskor 10 kg Resolithoz 2,4 liternyi vizet adagoljunk. A habarcskiegészítő anyag és a porvakolat nem ártalmas az egészségre, felhasználásuk során csak a porképződést kell kerülni. A KEMIKÁL gyártja mindkét építési segédanyagot, s azokat a TÚZÉP-telepeken és a KEMIKÁL mintaboltjában vásárolhatjuk meg.

RESZELŐ. Lakatosmunkáknál alapvető, gyakran használt, sokélű forgácsoló szerszám. A reszelő három részből áll: a reszelőtestből, a

tüskéből és a csúcsból. A tulajdonképpen reszelőtest vágási és ún. tüskőrészre osztható. A vágási részen a fogak párhuzamosan követik egymást. A vágóélek készítésének technológiájától függően reszelőt, rás-polyt és martfogazású reszelőt különböztetünk meg. Ha reszeléskor 0,2–0,3 mm-nél vastagabb anyagréteget kell eltávolítani, legalább egy nagyoló- és egy simítóreszelőt kell használnunk. Nemcsak a fogazás finomságát, hanem a reszelő alakját (keresztmetszetét) is célszerűen kell megválasztani. A reszelő lehet lapos, négyzet, háromszög, kerek, félkerek, madárnyelv, kés és kard keresztmetszetű. Simítóreszelést csak akkor alkalmazunk, ha a ráhagyás a munkadarabon 0,2 mm alatti érték. Fényes felület kialakításakor a simítóreszelőt pl. krétával ajánlatos bekenni, hogy forgács ne ragadjon a foghézagba, ami megkarcolná a munkadarab felületét. Keskeny és hosszú munkadarabokat keresztbe reszeljük, hogy a szerszám ne csúszson le és ne okozzon deformációt.

RÉTEGELLENÁLLÁS. Híradástechnikai kapcsolásokban gyakran szereplő alkatrész. Olyan ellenállást jelöl, amelynek gyártásakor szigetelő alapra (a hordozóra) fém-, szén- vagy fénoxidréteget visznek fel. A rétegellenállás hordozója rendszerint kerámiarúd vagy -cső. Erre vagy kemény kristályos szénréteget visznek fel szénhidrogének (pl. metán) magas hőmérsékleten történő bon-tásával, vagy fémréteget vákuumgő-zöléssel, esetleg vegyi úton. A rétegellenállások pontos értékének beállítása céljából a rétegbe spirális-

vágnak vagy köszörülnek. Gyártás után a kész rétegellenállásokat általában válogató gépeken osztályozzák és értéküknek megfelelően bélyegzik.

RÉTEGELT FALEMEZ. Általában páratlan számú, 0,1–10 mm vastag furnérből, ragasztóanyag hozzáadásával gyártott faanyag. A rétegeket szimmetrikusan úgy sajtolják össze, hogy azok rostiránya egymásra merőleges legyen. Ennek következtében a rétegelt lemez kevésbé vetemedik, teherbíróbb, mint az azonos vastagságú deszka, faforgácslap vagy pozdorjalemez. A rétegelt lemezt nedves, száraz, ill. kombinált eljárással gyártják. A ragasztóanyag kazeines vagy műgyanta alapú lehet. A felső réteget képező, a rétegelt lemezt borító furnért színlapnak, az alsót hátlapnak nevezik. A középső réteg a maglemez.

RÉZSELŐ FŰRÉSZLÁDA. Vályúszerűen kiképzett, lécek gérbévágásához használatos, a fűrész vezetésére alkalmas láda. Használatával a lécek végeit különböző szögben vágva darabolhatjuk le. A vezetőnyílásra csavarozott koptatólemezek megakadályozzák a rés sérülését. A finom kikészítésű fűrészláda anyaga bükkfa. Használatkor a gyalupadvasak közé rögzítik. A rézselő gyaluláda 45°-os (vagy más) szögben illeszkedő lécek végeinek gyalulásakor használatos befogószerkezet. A faládát a gyalupadba fogják

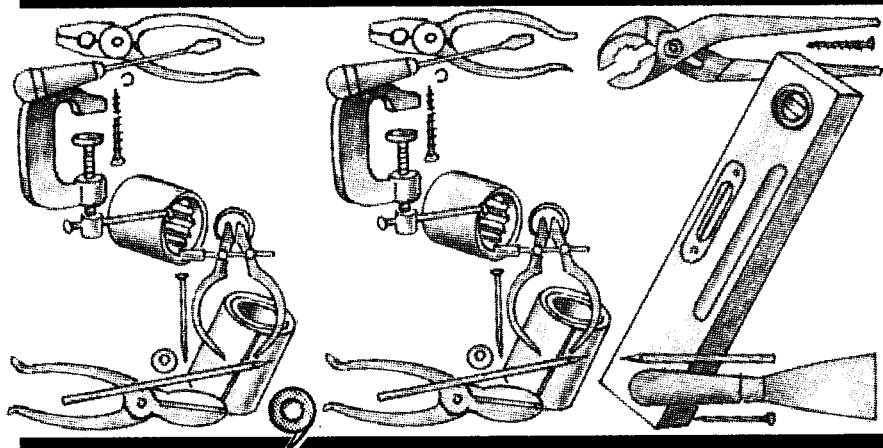
be. A háromszög keresztmetszetű szorítótömbjeinek működő felülete a fa bütös oldala.

ROCKWELL-KEMÉNYSÉG. Az anyagok keménységének vizsgálati módszere. A mérés alapján megállapított keménység az az érték, amennyire egy kónuszos szerszám vagy acélgolyó adott terhelés alatt a vizsgált anyagba nyomódik. Méréskor a kúpos szerszám, ill. az acélgolyó mérete meghatározott.

ROLPLAST. A Borsodi Vegyi Kombinátban gyártott műanyag redőnylécék márkanéve. Az üreges profilú lécek kemény pvc-ből, extrudálással készülnek.

ROVING. Sodratlan, párhuzamos üvegszálakból álló pászma (köteg), amelyet üvegszálérősítésű poliészter tárgyak készítésekor használnak. A szálakból állítják elő az ún. roving-szövetet, amelyet a vágott szálakhoz hasonlóan használnak fel a műanyag erősítésére, szilárdabbá tételére.

ROZSDAFOLT-ELTÁVOLÍTÓ RUDACSKA. Kálium-bioxalát (heresó) hatóanyagú, paraffin védőréteggel körülvett rúd alakú anyag. Használható műkö, beton, kő vagy egyéb burkolat, fürdőkádb stb. felületén levő rozsdafolt eltávolítására. A megnedvesített felületre dörzsölt anyagot a rozsdafolt eltűnése után bő vízzel mossuk le.



SARABOLÓKAPA. Kis magasságú, felül csapott, alul egyenes élű talajművelő eszköz. Egy- és kétszárnyú kivitelben készül, 1,5–3 cm mélyen dolgozhatunk vele. Általában sekély alátakarást igénylő, közepes sortávolságra vetett, a betakarással szemben érzékeny növényeket (mák, répa, saláta) művelhetjük, ápolhatjuk sarabolással. Főképpen a növények kezdeti fejlődési szakában használják.

SÁVSZŰRŐ. A híradástechnikában alkalmazott olyan áramkör, amelynek alsó és felső frekvenciahatára között igen kis csillapítású átteresztő tartomány, az alsó és felső határ alatt, ill. felett pedig nagy csillapítású zárótartomány fekszik. A legegyszerűbb sávszűrő két azonos frekvenciára hangolt, a kritikusnál szorosabb csatolású párhuzamos rezgőkört tartalmaz. Nagy sáv szélességhez, az átteresztő sávon belüli kis csillapítás-ingadozás és nagy zárótartományi csillapítás megvaló-

sításához sok elemből álló sávszűrő szükséges. Az elemek lehetnek induktivitások (pl. ferritmagú tekercsek), kapacitások, kvarckristályok.

SEIGNETTE-SÓ. A kémiában használt elnevezés a kálium-nátrium-tartarát megjelölésére. Ez az anyag kristályos állapotban erős piezoelektromos jelenség létrehozására alkalmas. Az anyag vízben oldódik, kb. 70 C-fokon pedig saját kristályában lévő kristályvizében megolvad. Azokat a berendezéseket (pl. a piezoelektromos átalakítóknál levő hangszedőket), amelyeknél ezt az anyagot használták fel, óvni kell a nedvességtől és a hőtől.

SELLAK. Kelet-Ázsiában és főként Indiában élő különleges fafajták ágain keletkező gyantaszerű anyag, amely a fákon élősködő pajzstetvek szúrása következtében válik ki a fából. A természetes gyanta anyagú sellak a legrégebben (és még ma is) használt ragasztó- és lakkgyanta.

SIFON. Eredetileg francia írásmóddal chiffon-nak nevezett textília. Finom vagy középfinom pamutszálakból, vászonkötésben szőtt kelme, melyet fehérítenek, majd többé-kevésbé keményítik is. Főként fehérneműt és ágyneműt készítenek belőle. A magyarított kiejtéssel sifonérnak nevezett bútordarab a fehérneműk, ágyneműk tárolására használt szekrény.

SIRÁLY. Balatonkenesén működő vas- és műanyagfeldolgozó szövetkezet. Többek között közszükségleti cikkeket (polietilén bevonatú edény- és ruhaszáritókat, zöldség- és gyümölcstároló kosarakat, virág-, ital- és cipőtartókat) gyártanak. Polisztirolhab termékeik (dekorációs burkolóelemek, hőszigetelő elemek, csomagolóanyagok, dobozok) is ismertek és elterjedten használatosak. A szövetkezet gyárt üvegszállal erősített polietilén hajókat is. Készítenek evezős csónakokat, horgászlabdákat, a „Sirály” evezőst és vitorlást, kenukat stb. Ugyancsak üvegszálas műanyag gyártmányaik közé tartoznak a különféle járműkarosszéria-elemek, a kerti és köztéri ülőkék. A szövetkezet üvegszállal erősített hajók javítását is vállalja. A Sirály szövetkezet termékei a Vasért üzleteiben, a Skála áruházakban és a sportszerboltokban kaphatók.

SITT. (Német, Schütt-törmelék). Általában bontáskor, építkezés során keletkező törmelék, hulladék, szemét elnevezése.

SKAI. Eredetileg egy német cég műbörgyártmányainak márkanéve.

A textil hordozóanyagú, habosított pvc-filmmel bevont, kellemes, lágy tapintású, bőrszerű anyagok megnevezése. Általában az ilyen vagy hasonló minőségű műbőröket nevezik skai-nak.

SLIP. Az angol szó csúszást, siklást, csuszamlást jelent. A hajtó s a meghajtott szerkezeti részek viszonylatában lép fel a megcsúszás jelensége. A hajtások veszteségeiből adódik, hogy e két kapcsolódó szerkezeti rész fordulatszáma eltér. Így például elektromos motoroknál nem egyezik a mágneses tér és a gép forgó részének fordulatszáma, a szíjhajtásnál a hajtott tárcsa és a tengely fordulatszáma (kerületi sebessége). A slip fellép a mezőgazdasági gépeknél is. A vontató gép (pl. a traktor) kerekének legördülő, lefejtett hossza nem egyezik a megtett út hosszával, általában nagyobb annál. A különbséget a megcsúszás (slip) okozza. A slip fogalmát a hajózásban is használják. A hajó ugyanis a vízben nem halad olyan mértékben előre, amennyire a hajócsavar egyedül és terhelés nélkül a vízben „előrecsavarodna”. Ennek az az oka, hogy terheléskor a vízben csúszás (slip) keletkezik. Mértéke a számított és a valóságban megtett úttal arányos. Ebben az esetben a slip nem jelent veszteséget, mert nélküle nem volna ún. beállítási szög a csavarszárny és a víz áramlása között, azaz nem volna tolóerő.

Nem mindig a legkisebb slipű hajócsavar a legjobb hatásfokú. Értéke általában 15% fölött van, többnyire 30% körüli, de ennél valamivel több is lehet.

SOLDERAL. Nagy szilárdságú alumínium lágyforrasztó márkaneve. Alumínium és alumínium ötvöztet munkadarabok lágyforrasztására alkalmas. Használatkor a forrasztandó alkatrészeket zsírtalanítás és az azt követő drótkéfést tisztítás után 250–270 °C-ra kell felmelegíteni. A munka során fontos a hőmérséklet tartása, hogy a munkadarab ne hűljön le. A lágyforrasztó állandóan melegen tartva dörzsöljük a felületekre. Ha a forrasztandó helyeken a felület már „nedvesedik”, a szét-dörzsölést a pákával is segítsük. Az összeforrasztandó anyagokra vékony rétegben felhordott Solderalt a darabok összeszorítása után lánggal melegítjük. A melegítést addig folytassuk, amíg a forrasztóanyag megolvad közöttük és létrejön a fémes kötés. A barkácsolás, építkezés során használható hasznos segédanyagot a Metalloglobus forgalmazza szaküzletekben (Bp. XIII., Pozsonyi út 25. – vidéken a Metalloglobus által forgalmazott terméket is árusító boltokban vásárolhatjuk meg).

SOREL-CEMENTPADLÓ. Magnezit padlófajta elnevezése. Tömör, feldurvított betonra, esetleg bitumenes alapra lehet felvinni. Nyersanyagai a magnézium-oxid (égetett magnézia) és a magnézium-klorid. Két rétegben célszerű az aljzatra kenni. Töltőanyagként az alsó réteghez fűrészport, salakgyapotot, a felsőhöz bőrpórt, falisztet, azbeszt-vagy üvegport, talkumot használnak. A rétegek kb. 10 mm vastagok.

SÖNTDINAMÓ. A mellékáramkörű dinamó elnevezése. Elektromos

kapcsolásában a dinamóelvet alkalmazták. Eszerint minden vasban van egy kevés visszamaradó mágnesség, ha korábban már át volt mágnesezve. A mellékáramkörű dinamókban a gerjesztés megindítására a visszamaradó mágnesség néhány erővonalt használják fel. Ha ugyanis forgásba hozzák a mágnes köré illesztett vezetőhurokot, abban egészen gyenge áram indukálódik. Ha ezt az áramot a gerjesztőtekercsbe vezetik, annak erősödik a mágnessége. Több erővonal lesz, ettől nagyobb feszültség indukálódik, ami ismét erősebb áramot eredményez. Az öngerjesztés így halad mindaddig, amíg a pólusok vasanyaga telítetté válik, vagy amíg a gerjesztőáram körébe iktatott valamilyen szabályozóval a gerjesztőáramot nem korlátozzák. A körül-forgó vezetőhurokban keltett feszültséget a szénkeféhez csatlakozó vezeték viszi a fogyasztóhoz. Ha ezt az áramkört főágnak nevezzük, akkor a mágnessarkok gerjesztésére fordított áram a mellékágban folyik. Az így kapcsolt dinamó a mellékáramkörű vagy söntdinamó.

SPACHTLI (német, Spachtel-spatulya, lapátka, simító). A gyakran használt kaparókanál, simítókecs elnevezése. Az elnevezés alatt általában ferde szélű, késszerű lemezt értünk, amellyel pl. sérült, régi festékreteget, kisebb vakolatrészeket kaparhatunk le, ill. glettanyagot, gipszpépet, vakolatot stb. simíthatunk a felületre.

SPOTLÁMPA. A fényképészetben használt nagy teljesítményű műtermi lámpa, magyar néven csúcsfény-

lámpa. Fénye kis területre koncentrálnálható, fénynyalábjának nyílásszöge változtatható. Az izzólámpája mögött homorú tükör, előtte kondenzor vagy ún. Fresnel-lencse (keskeny, koncentrikus zónákból felépített lépcsős lencse) van a fény irányítása céljából. Általában főfény létesítésére vagy egyéb, részletkiemelő világítás céljára használják. A spotlámpa nemcsak izzólámpával felszerelt lehet, korszerű változata a villanófényes vakuspotlámpa. (Spot, ejtsd szpot, angol = pont.)

START PILOT. Indítási segélykészülék. Főleg dízelmotorok hideg időben történő indítását megkönnyítő, a szívócsőbe dietilétert adagoló szerkezet. A start pilotot személynévkocsik Otto-motorjainak hidegindítására is alkalmazzák.

STROBOSZKÓP. Görög elnevezése a periodikus mozgást végző testek rezgésszámának, ill. motorok fordulatszámának mérésére szolgáló készüléknek. A stroboszkóp szabályos időközökben felvillanó fényjeleket állít elő, például egy fényforrás előtt ismert fordulatszámmal forgó koronggal, amelyen a tengelyével koncentrikus kör mentén egyenletes eloszlásban lyukak vannak. (Ezt a változatot pl. stroboszkópos időmérésre használják.) Egy másik megoldás alapján ismert frekvenciájú váltakozó árammal ködfénylámpát vagy fénycsövet táplálnak, a fényforrással pedig egy tengelyre erősített, fekete és fehér szektorokra osztott tárcsát világítanak meg. A stroboszkóp az említett mérőműszeren kívül a fényképészetben a mozgó-

kép őse, amely egyenlő távolságokra elhelyezett résekkel ellátott henger, palástján mozgáselemekre felbontott képszalaggal. A henger gyors forgatásakor a réseken átnézve a rajz alakjai valóságos mozgás látszatát keltik.

SUBLER (német, Schublehre = to-lómérce). Igen elterjedten használt mérőeszköz. Többféle mérésre alkalmas. Mérhető vele hosszúság, vastagság, külső és belső átmérő, menet- és furatmélység. A to-lómérők 0,1, 0,05, és 0,02 mm mérőpontossággal készülnek. Pontosságukat a nőniusz-beosztás határozza meg.

SZABVÁNY SZITASOR. A beton minőségét erősen befolyásolja az adalékanyag szemösszetétele. A szemnagyságra vonatkozó előírások szerint a beton- és vasbeton szerkezetek esetén a legnagyobb szemnagyság nem haladhatja meg sem a szerkezeti elemek legkisebb méretének 1/3 részét, sem a vasbetétek legkisebb egymástól való távolságának másfélszeresét (tömör betonnál egyszeresét). Ezért a kívánt szemcseméretet szitákon, rostákon történő átrostálással állítják be. A szabvány szerint 1 cm és ennél kisebb lyukbőrség esetén a sziták, nagyobb lyukbőrségnél rosták alkalmazandók. (A sziták hézagai négyzet, a rosták lyukai kör alakúak.) Hazánkban a szabványok kétféle szita-rostasor alkalmazását teszik lehetővé. Az egyik az ún. szabvány szita-sor, amelynél a lyukak 0,1, 0,25, 0,5, 1, 2,5, 5, 10, 20, 40 mm-esek. A másik, közhasználatban levő szitasor az ún. Tyler szitasor, ennél a lyukak

0,147, 0,295, 0,59 stb. egészen 76,2 mm-ig. (A következő fokozatú szita mindig az előző lyukbőrségnek a kétszerese.)

SZÁDFAL. A talajba vert, egymáshoz hornyokkal, illetve eresztékekkel kapcsolódó, szádpallókból álló fal elnevezése. A szádfal építése földtömegtámasztására, valamint víz-zárásra használatos eljárás. Ellentétben a ducolással, a szádfalakat a föld kiemelése előtt juttatják a talajba. Erre a célra cölöpverő berendezéseket, vibrátorokat használnak.

SZAGGATÓ. A híradástechnikában az egyenfeszültséget váltakozó feszültséggé átalakító elektronikus áramkör neve. Lehet tranzisztoros vagy elektromechanikus (rezgőkondenzátor, vibrátor) kivitelű. A bányászatban a szaggató (a roóter) olyan gép, amely pl. bulldózer segítségével jövesztendő kőzetek előzetes fellazítására szolgál. Tépőfogakkal felszerelt, lánctalpakon vagy kezekken mozgó gép. Működésekor a súlyos tépőfogak a kőzetbe hatolnak, azzal lazítják. A fogak törőerejét hidraulikus hengerekkel is növelik.

SZÁRADÓ OLAJOK. A lakk- és festékiparban főként kötőanyagként használt növényi olajok elnevezése. Fontos jellemzőjük, hogy vékony rétegben a levegő hatására eléggé gyorsan megszilárdulnak, és a felületen összefüggő filmmé keményednek. Ezek a növényi olajok (pl. len-, fa- perillaolaj) erősen telítetlen zsírsavakat tartalmaznak, amelyek oxidálódva és polimerizálódva megszilárdulnak. A legismertebb száradó

olaj a lenolaj, amelyből szikkatívak (a száradást gyorsító anyagok) hozzáadásával állítják elő a lenolajken-cét.

SZATELLITA (latin, satelles = csatlós, kísérő). A csillagászatban a kísérő égitest elnevezése. Például csillag esetében bolygó, bolygó esetében hold lehet a szatellita. Az űrkutatásban elsősorban a mesterséges holdat értik a megnevezés alatt. A híradástechnikában a mellékközpontra utaló szó, míg pl. bolygóművekben a bolygókerék megjelölésére használják. A bolygókeréket szatellitkeréknek is nevezik.

SZENDVICS SZERKEZET. Először a repülőgépiparban, majd más területeken is (rakétatechnika, járműipar stb.) sikerrel alkalmazott, kis súlyú és nagy teherbírású szerkezeti elem. Két, aránylag vékony, de szilárd külső héjből (rétegből) és a közéjük helyezett, a külső héjhoz rögzített töltőanyagból épül fel a szendvics szerkezet. A töltőanyagréteg vastag, de kis szilárdságú és alacsony fajsúlyú. A rétegeket hegesztéssel, forrasztással, illetve különleges ragasztóanyagokkal kötik össze. Külső réteggént fa, alumínium vagy egyéb könnyűfém, de például acéllemez is használatos. A töltőanyag réteges falemez, balsafa, üvegrost, méhsejtszerű, lyukacsos kiképzésű papír, valamint gázképző anyagokkal lyukacsossá, habszerűvé tett műgyanta lehet.

SZIKKATÍVOK. Szárító anyagok, melyek többnyire olajban oldódó fémvegyületek. Leginkább kobaltot,

mangánt és ólmot tartalmaznak. Meggyorsítják az olaj, az olajoldható lakkok és más, telítetlen kötést tartalmazó vegyületek száradását.

SZILETON. A márkanév több, különböző célra használható anyagot jelöl. A Szileton G például belső glettanyag, amely por alakban kerül forgalomba. Vízzel keverve finomvakolatként, ill. belső glettanyagként alkalmazható. Igen jól tapad különböző anyagú felületeken, és könnyen, gyorsan dolgozható be. A Szileton R por alakú csemperagasztó. Betonra, vakolatra, gipszelt felületre, műkőre, fára ragasztható vele csempe, metlachi és kerámia burkolólap, mozaiklap, valamint polisztirol és egyéb hőszigetelő hab is. A csemperagasztó habarcsot 10 súlyrész Szileton R porból és 3 súlyrész vízből kell kikeverni. A Szileton Rapid gyorsan kötő szárazhabarcs. Ablakok, ajtók, tiplik, tartóvasak rögzítéséhez, valamint lyukak, hibahelyek, vízáttörések stb. javításához előnyösen használható. Vízzel elkeverve igen gyorsan köt és percekben belül már terhelhető. Kloridmentes, a vasszerelvényeken nem okoz korróziót. Az anyag 1–3 súlyrésznyi homokkal keverve rések, mélyedések kitöltésére használható. A Sziletonokat a KEMIKÁL gyártja és forgalmazza.

SZILETON R. Por alakú csemperagasztó anyag. Csempén kívül metlachi és kerámia burkolólapok, mozaiklapok ragasztására is alkalmas. Az említett burkolóanyagokat a Szileton R-rel beton- és műkőfelületre, valamint gipszre, vakolatra, fára is

felragaszthatjuk. A ragasztó polisztirol és egyéb hőszigetelő anyag felragasztására is használható. Az előírás szerint megkevert anyagot max. 8 óra hosszat tárolhatjuk, tehát lehetőleg csak annyit készítsünk elő, amennyit ennyi idő alatt felhasználunk. Csempék ragasztásakor a Szileton R-t száraz vagy előzőleg vízben áztatott csempékre hordhatjuk fel.

SZILIKAGÉL. Szilíciumoxid alapú, beszárított, szemcsézett, üvegkemény, gél állapotú anyag, amelynek pórusrendszere parányi repedésekből, üregekből áll. Gyártásakor a vízüvegből és különféle savak keverékéből képződő kocsonyás csapadékat átmoszák, szárítják. Az eljárás eredményeként keletkeznek a nagy felületű, 1–4 mm nagyságú szemcsék. Gázok szárítására, oldószeres gőzének visszanyerésére, gázálcabetétek páramentesítésére használják fel. Szilikagélt helyeznek a nikotinmentesítő szipkák szűrőjébe, vagy pl. kényes műszerek, gépek csomagolásához is alkalmazzák.

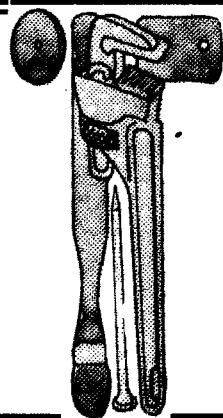
SZILIKOFÓB W-190. Víztasztó felületi impregnálóanyag. Szilikongyanta szerves oldószeres oldata, átlátszó, kissé sárgás színű folyadék. Csapadékvíz közvetlen hatásának kitett épülethomlokzatok, műkö-beton- vagy vakolt felületek, belső falszerkezetek védelmére alkalmas. A felületre juttatva igen vékony, 2–5 mikronos filmet képez, amely megőrzi a szerkezet eredeti lég- és vízgőzáteresztő képességét. A Szilikofóbbal bevont felületeken a szennyeződés kevésbé tapad, a vékony

filmréteg igen ellenálló, s legalább öt évig (kültéri igénybevétele esetén) megőrzi tartósságát. A kezelt felület víznyomásnak nem áll ellen, ezért vízszigetelések pótlására nem alkalmas. Műanyag, műgyanta kötőanyagú festékeken, műanyag diszperzióval bevont felületeken kívül gyakorlatilag valamennyi nedvszívó ásványi anyag hidrofobizálására használható. Kitűnően alkalmas vakolatréteg, betonfelület, azbeszt-cement, gázbeton, természetes kő stb. víztaszító felületvédelmére. Felhordását gondosan előkészített, repedésmentes felületre, lehetőleg ún. airless festékszóróval vagy pl. normál kerti permetezővel végezzük. Szóráskor az ablakokat, ajtókat lehetőleg takarjuk le. A Szilikofób 20 literes kannákban kapható a KEMI-

KÁL gyártmányait is árusító üzletekben.

SZILUMIN. Szilícium és alumínium ötvözete. Általában 18–25% szilíciumot tartalmazó sziluminokat használnak a dugattyúk öntésére.

SZITANYOMÁS. Raszternyomásnak is nevezik az eljárást. Műanyag fóliák, textíliák, esetleg üreges testek nyomására alkalmazott eljárás. A nyomómintát fém- vagy selyemszál szitára készítik úgy, hogy a szita kötése (a szitát alkotó szálak kereszteződései) a nyomóhelyeken üregesek, az ún. fedőhelyeken pedig teltek, kitöltöttek. A festéket kenőkéssel terítik szét a nyomtatandó tárgyra préselt szitán.



TAHOMÉTER. Fordulatszám mérésére alkalmas műszer. Tengelyek időegységre vonatkoztatott fordulatszáma közvetlenül vagy közvetve mérhető tahométerrel. Járművek sebességének meghatározására alkalmas kivitelben is készítik. Két fő típusát használják: a centrifugális elven és az örvényáramú hajtással működőt. Egyszerűbb kivitelű tahométer az örvényáramos, ezért járműveken ezt alkalmazzák elterjedtebben. Gépek tengelyeinek fordulatszámát inkább a centrifugális elven működő tahométerrel mérik. (A stroboszkóp is használható tahométerként, de mérési pontossága kisebb, mint pl. a centrifugális elven működő műszeré.)

TALAJJELZŐ NÖVÉNYEK. Egyes növények csakis bizonyos talajokon fordulnak elő. Az ilyen növények jelenlétéből a talaj adottságaira lehet következtetni, ezért ezeket talajjelzőnek nevezik. A mészből gazdag talajt például a

vetési szarkaláb, a boldogasszony papucs, a baltacin stb. mutatja ki. A juhsóska, repcsényretek főként savanyú talajon nő. A csalán, a különféle labodafajok, a tyúkhúr nitrogénjelzők, mert erősen trágyázott talajon nőnek a legjobban. Különösen sok a nitrogénkedvelő faj a gyomnövények között, pl. a csomós ebír, a medvetalp, az erdei turbolya stb. De például a csarab, a kékperje és számos kosborfaj „kerüli” a jól trágyázott helyeket. Ezek jelenléte a sovány talajra utal. Sókedvelő és sótűrő növény többek között a sziki őszirózsa, a sziki útifű és a sziksófű. Vannak különleges talajjelző növények, melyek pl. csak bizonyos nehézfémek sóit tartalmazó talajban fejlődnek, például a rezet tartalmazó rézpalán, vagy cinktartalmú kőzetek málladékán.

TALLOLAJ. Melléktermékként keletkezik a szulfátos és lúgos celulógyártás során. A folyamat

közben lebontott fenyőgyantából állítják elő. Az ún. feketelúgot finomítják, a kiválasztható melléktermék a tallolaj.

Tisztítás után papírok enyvezésére és kozmetikai célokra használják fel.

TANDEM (angol, latin). A műszaki életben a két, azonos rendeltetésű egymás mögötti gépelemmel működő szerkezet, berendezés elnevezése.

Tandem az egymás mögött elhelyezett, két hajtószerkezetű, kétüléses kerékpár. A hajózásban tandemcsavar az a hajócsavar- konstrukció, melynél egy tengelyen egymás mögött (esetleg terelőlapátok közbeiktatásával) két, azonos forgásirányú, de különböző emelkedésű hajócsavart helyeznek el. Különösen nagy teljesítmény esetén, aránylag kis merülésű hajókon alkalmazzák. A gépkocsik folyadékfékének biztonságát növelő kettős főfékhengert is szokás tandem főfékhengernek nevezni. A gőzgépeknél a kéthengeres, közös hajtórudas dugattyús gépet, kompresszoroknál a két- vagy többfokozatú, kettős működésű hengerekkel ellátottat nevezik tandem gőzgépnek, illetve kompresszornak.

TASZTATÚRA (latin). Billentyűs információbeadó szerkezet, amely hasonló az írógép billentyűzetéhez. A digitális berendezésekben alkalmazott kézi beviteli eszköz. A taszter a szó német eredetű változata, általában billentyűzetet, nyomógombot, a nyomdászatban pedig a szedőgép billentyűzetét jelenti.

TEFLON. A fluortartalmú, felépítésükben a poliolefinekhez hasonló, fluort tartalmazó hő- és vegyszerálló műanyagok egy fajtája. A legrégebben ismert és használt a poli-tetrafluor-etilén (PTFE). Gyártását 1946-ban kezdte meg a DuPont-cég Teflon márkánéven. Por vagy diszperzió formában kerül forgalomba. Bár az anyag molekulaszervezete alapján a hőre lágyuló műanyagokhoz tartozik, mégis csak különleges módszerekkel dolgozható fel. Az említett PTFE diszperzióból készül a konyhai edények bevonata (Alutef). Az iparban tömítések, tömlők, csatlakozó idomok, siklócsapágyak, magas hőmérsékleten működő kábelek stb. gyártásakor használják fel.

TELEX. Az előfizetői távgépíró-hálózat nemzetközi elnevezése. A szó az angol „TELegraphic EXchange service” kifejezés rövidítése. A telexhálózat előfizetői ún. névadóval azonosítják egymást. A telex-összeköttetést számtárcsával vagy billentyűzettel valósítják meg, a nemzeti hálózat rendszerétől függően. A magyar telexhálózat teljesen automatizált, számtárcsválasztású rendszer.

TELJESÍTMÉNYTRANZISZTOR. Az elektronikában használt három-elektrodos, vezérelhető félvezető elem. Alkalmas egy vagy több watt nagyságrendű teljesítmény szabályozására és amper nagyságrendű áramok kapcsolására. A híradástechnikában kb. 0,3 W-nál nagyobb teljesítmény előállítására képes tranzisztort nevezik teljesítménytranzisztornak.

TEMAFORG. Fonalgyártással, nem szőtt textíliák előállításával és műanyag hulladék feldolgozásával stb. foglalkozó, textilhasznosító vállalat. A textiliparban keletkező másodnyersanyagokat és hulladékokat használják fel. Termékskálájuk igen széles: hő- és hangszigetelő anyagokat, gáz-, por- és folyadékszűrőket, kárpitos és cipőipari segédanyagokat, ruhaipari töltőanyagokat, kézimunka- és ipari fonalakat gyártanak. A mezőgazdaságban az állattenyésztéshez használják a Temaforg rácspadozati elemeit. Kertrendezés, családiház-építés során az ún. geotextíliákat és a Fütex márkanévű műanyag gyepet használhatjuk a termékek közül. Széles körben ismertek a Termostop és Temisol hőszigetelő anyagok, a steppelt divat- és télikabátok bélésére használt vatinok, valamint a háztartási felmosó- és törlőkendők. A kézimunkázók az itt gyártott, mintegy 30-féle fonal-típus átlagosan 10-10 színe közül választhatnak kötéshez, horgoláshoz, makraméhoz való anyagokat, fonalakat.

TEMPERA. Vízből, olajból (mák-, len-, dió- vagy standolajból) és stabilizáló anyagokból (kazein, tojássárgája stb.) készült emulzió a tempera alapja. Abba kevernek különféle pigmenteket és színezőanyagokat. Vízzel hígítható festék.

TERMISZTOR. A híradástechnikában, automatikában alkalmazott hőmérsékletfüggő, illetve negatív hőmérséklettényezőjű ellenállás. Melegítés hatására a termisztor a megnövekedett töltéshordozók szá-

mának megfelelően nagyobb áramot szállít. Fontos alkalmazási területe a hőmérsékletmérés, a hőmérséklet-szabályozás, valamint az áramlás-, a nyomás- és a teljesítménymérés.

TERMOSZTÁT. Hőfokkapcsoló, amely egy beállított hőmérséklet-tartományt állandósít. Működésekor a rugalmas falú érzékelő elemébe zárt gáz vagy folyadék nyomása hőmérsékletváltozás hatására megváltozik. Emiatt a rugalmas elem alakja is változik, s elmozdulva zárja vagy nyitja egy villamos kapcsoló érintkezőpárját. Vezérlési és védelmi célokra használják. Termosztátoknak nevezik azokat a tartályokat is, melyeknek belsejében a hőmérsékletet automatikus szabályozó tartja az előírt határok között. Szűk hőmérsékleti tartományban a kapcsolásra kettős falú, hőszigetelt tartályt használnak.

TERRANOVA. Száraz állapotban, zsákokban árusított nemesvakolat. Cement és mész kötőanyagú, dolomitúzalékokat és egyéb kiegészítő anyagokat tartalmaz. A Terranova szárazhabarcsot először vízzel sűrű péppé, majd további szárazhabarcs adagolásával vakolásra alkalmas habarccsá keverjük. Felhordás előtt a vakolandó felületet be kell nedvesíteni. Vásárláskor a vakolat azonosítási jelét (ez a betű és számjelzés a szemcsenagyság függvénye) és a színkártya alapján kiválasztott színt kell megadni.

TEXTA. A budapesti ipari szövetkezet főként tapétagyártásáról ismert. A Praktovinyl márkanévű, pvc-

bevonatú, mosható tapétája 50 féle változatban készül. A papír alapú, műanyag bevonatú tapéta vízzel szemben ellenálló, mosható felületű, nyomott mintás és brokát utánzatú változatban készül. A tapétát a Centrum, a Skála-áruházak, továbbá a tapétaszaküzletek, papír- és írószerboltok árúsítják. A Texta ipari szövetkezet terméke a CSEMPETA fal- és padlóburkolásra egyaránt alkalmazható melegburkolat. Minden olyan helyiségben megfelelő a burkolásra, ahol a hagyományos csempe vagy a metlachi. A CSEMPETA házilag felragasztható minden simított, vakolt felületre. A ragasztáshoz Tivebond, Pálmafluid vagy Pálmatex ragasztót használjunk. A melegburkolat felülete erősen préselt, tehát csúszásgátló felületű, több színben és mintázattal készül. Az 1,2 mm vastag burkolóanyagot egy méter széles és 30 m-es tekercsekben árúsítják a műanyagszaküzletek, áruházak.

TINKTORAL. Barnásfekete színű, átható szagú, sűrűn folyó búkkfakátrányból készült emulzió. Elsősorban szabadtéri, de talajba nem kerülő faszerkezetek gombásodás és korhadás elleni védelmére használják. Általában ecseteléssel hordják fel, két vékony réteg elegendő, hogy a légszáraz faanyag kb. 1 mm-es rétegben átítatódjon.

TRANSPORTBETON. A megadott összetétel alapján megkevert, használatra kész beton, amelyet nem a munkahelyen, illetve a felhasználás helyén, hanem központi betongyárban állítanak elő. A helyszínre

készen szállítandó beton tartalmazhat kötéskecsleltető adalékanyagokat is.

TRAVERTIN. Fehér-sárgás színű, elsősorban kisebb-nagyobb hézagokat tartalmazó forrásvízi (édesvízi) mészkőfajta neve. Ipari elnevezése a travertin. Jól faragható, alakítható. Időálló, ezért szobrok, külső kőburkolatok célszerű anyaga és jó vízepítési terméskő.

TRICOSAL N. Beton és habarcs vízzáróságát növelő, sötétbarna színű, sűrű folyadék. Plasztifikáló és porüstömítő hatású. Az 1–1,5%-nyi mennyiségben a betonhoz, ill. habarcsához adagolható anyag tömörebb térkitöltésűvé, víznyomásnak, fagyhatásnak ellenállóbbá teszi a betont, ill. a vakolatot. A nem mérgező és nem gyúlékony Tricosal N-et felhasználás előtt tízszeres mennyiségű vízzel hígítsuk, majd adagoljuk a megkevert betonhoz, ill. habarcsához. A 200, 60 és 12 literes úrtartalmú edényekben kapható adalékanyag 5 és 25 C-fok között fél évig tárolható.

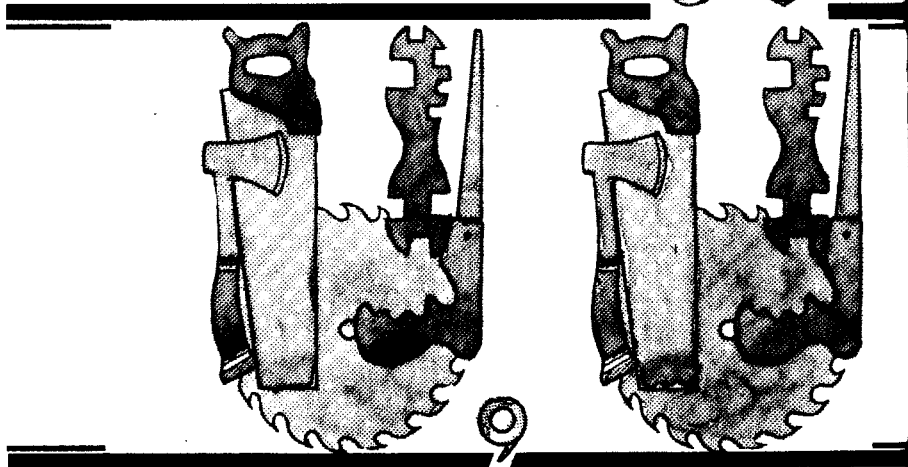
A Kemikál terméke, mintaboltjukban, valamint az Éptek és a Vegytek forgalmazásában a Tüzép-telepeken szerezhető be.

TRIGGER. Elektromos áramkörökben valamely meghatározott szint jelzésére, valamint a szint elérésekor egy bizonyos folyamat elindítására alkalmas áramkör. Ismert a Schmitt-trigger, amely kétfokozatú, pozitív visszacsatolt erősítőből épül fel. Gyakran alkalmaznak triggerként pozitív visszacsatolt műveleti erősí-

tőből, komparátorból (jelek összehasonlítására alkalmas áramkörből) álló egységet is.

TROY-SYSTEM (angol). Az angolszász mértékegységek teljesen különböznek a nálunk használatos SI-mértékrendszer egységeitől. Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban pl. csupán a tömeg- és súlyegységeket az alkalmazási területnek megfelelően további három rendszerbe sorolják. Az egyik ilyen a troy-system, egységei pl. a pound 24, 480 és 5760 hétezred részei. Ezek főként nemesfémek és drágakövek súlyának megadásakor használatos mértékegységek.

TUS. Sellak vagy arabmézga oldatába kevert pigmentből áll. A felhasználás követelményeitől függően különböző adalékanyagokat is tartalmazhat. Ilyenek többek között a bórax, a bőrenyv, a cukor stb. A sellak beszáradás után vízállóvá teszi a rajzot. A kívánt szinttől függően az adagolt pigment lehet kórom, cinkfehér, litopon, ultramarin, anilinszínezék stb. Az üvegre író, vízálló tus 40 rész sellakból, 20 rész desztillált vízzel kevernek. A keletkező emulziót 2 rész formalinnal konzerválják. Fekete tus készítéséhez egy liter ilyen oldathoz 50 g lángkormot adagolnak.



UJJMARÓ. A homlokpalástmarók egyik fajtája a hengeres ujjmaró. E megmunkáló szerszámnak mindig csavarvonal emelkedésű a fogazása, a menetemelkedés szöge $20-35^\circ$ értékű. Befogórésze hengeres vagy kúpos, de a nagyobb átmérőjű ujjmaróké mindig behúzó menetes, kúpos szár. A szerszám fogszáma függ a megmunkálandó anyagtól, a szerszám átmérőjétől és a befogás módjától. A hengeres szárúnak például sűrűbb a fogazása, mint a kúpos befogórészűének. A könnyűfémek megmunkálására alkalmas ujjmaró fogszáma kisebb, mint az egyéb fémekhez használatosé. A fogszám általában 4–8, az átmérőtől függően. A hengeres ujjmarókat főként a hornyok megmunkálására használják. E szerszámok a forgácsoló munka túlnyomó részét a palástjukon levő fogakkal végzik.

ULTRAHANG. A 20 kHz feletti frekvenciájú hanghullámok elnevezése. Ezeket az emberi fül már nem

érezkeli, de néhány állat (pl. a denevér) jól hallja. Mechanikai – elektromos átalakítók (pl. speciális piezoelektromos jelenségen alapuló átalakítók) alkalmazásával azonban kimutathatók az ultrahangrezgések. A fizikában és a technikában a 20 kHz–1 MHz-ig terjedő ultrahangtartomány a legjelentősebb, amely megfelel az 1,5 cm és a 30 μ m hullámhossz-tartománynak. Az ultrahang a levegő és egy sűrűbb közeg határán csaknem teljes egészében visszaverődik. Ezt a tulajdonságát öntvények, lemezek hibáinak keresésére és egyéb láthatatlan üregek roncsolásmentes kimutatására használják fel. A homorú tükörrel előállított párhuzamos ultrahangnyalábokat a vízben való tájékozódásra és jelzésre alkalmazzák. A nagy intenzitású ultrahang erős mechanikai hatásokat okoz, pl. folyadékokban belső üregeket hoz létre, az egymással keveredő folyadékokat emulziókká alakítja. Ezeken kívül egyéb kémiai és biológiai hatásai is vannak. Nagy

energiasűrűsége következtében jelentős felmelegedést okoz. Különleges alkalmazási területe az ultrahangos megmunkálás, melynél a kőszőrüzcseket az ultrahangfrekvenciás rezést végző szerszám vivőfolyadék segítségével juttatja a megmunkálendő felületre.

ULTRAMARIN (latin). Sötétebb kék színt, illetőleg festékanyagot jelölő szó. Nátrium-szulfid, kaolin és kovaföld együttes izzításakor keletkező, élénk színű lazúr, kék színű festék. Hő-, fény- és alkáliálló anyag, savak hatására bomlik. Zölde és ibolya árnyalatokban is készül.

UMBRA. Az ún. földfestékek körébe tartozó, vas- és mangánoxid tartalmú anyag, amely szerves eredetű alkotórészeket is tartalmaz. Betonok színezésére használják, igen jó fedőképességű, barnás színű, jó idő- és fényállóságú, nem mérgező, jól keveredő színezék.

UNCIA (latin). Régente a római, ill. a középkori súly- és pénzegységek tizenketted részét jelentette. A gyógyszerészetben 29,82 g egyenlő egy unciával. Az angol font (pound) tizenhatodrészt is unciának nevezik, ez a a súlyegység 28,35 g-nak felel meg.

UNIVERSAL. Szegedi vegyipari szövetkezet. Közismertek és széles körben használatosak az ott gyártott növényvédő szerek (pl. az Unitron, az Unifosz és az Unisol nevűek változatai), kozmetikai és testápolási cikkek (Médea, Skála, A-Z kozmeti-

kumok). Az Universal háztartás-vegyipari cikkeket (Unitox rovarirtót, Flóralux növénylevél-fényesítőt, Club és Skála légrfrissítőt stb.), továbbá ételmeztés-egészségügyi szereket (kézfertőtlenítőt, felületfertőtlenítőt szert) is gyárt. A vegyipari szövetkezetben készült termékeket áruházakban, háztartási és illatszerkeket árusító szaküzletekben vásárolhatjuk meg.

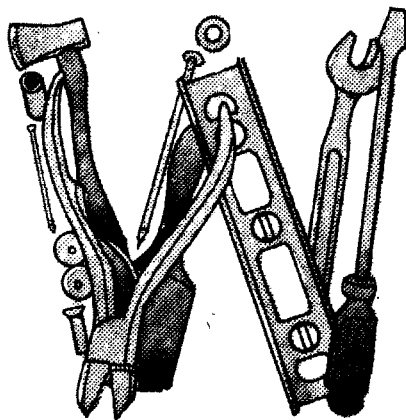
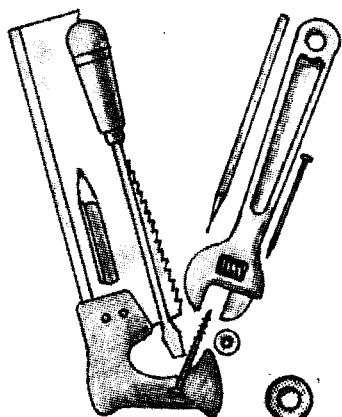
ÜVEGSZÁLAS MŰANYAG.

Műgyantából és üvegszálból (rovingból, üvegszövetből, üvegpaplanból stb.) álló laminát (réteges szerkezetű anyag). Az üvegszál vázú műanyagok szilárdságát az üvegbe-tét adja. Magának a műgyantának nincs nagy szilárdsága, feladata az üvegszálak beágyazása és egymással való összekötése. A műgyantában az üvegszál lényegében olyan, mint a vas a vasbetonban. A létrehozott szerkezet tulajdonságát elsősorban a vázanyag mennyisége befolyásolja, ha 20%-nyi mennyiség-nél kevesebb, gyakorlatilag hatástalan a kialakult laminát szerkezetében. Az üvegszál as műanyagokra a kis fajsúly, a nagy szakító- és hajlító-szilárdság, valamint az alacsony rugalmassági tényező a jellemző. A végső feszültség elérésekor (nagy terhelés hatására) az anyag azonnal törik. Az üvegszál as feldolgozás megkönnyítésére irezőanyaggal kezelik, melyet utólag eltávolítanak, az ugyanis rontja a műgyanta tapadását a szálon. Helyébe a műgyantához való jobb tapadást segítő anyagot visznek fel. A vázanyag roving (az üvegpaplan és az üvegszövet előterméke, fonalak, szalagok alak-

jában vagy darabokra vágva keverik a gyantába), üvegpaplan, steppelt üvegpaplan, üvegfátyol és üvegszövet lehet. Az üvegszálvázás műanyagok legfontosabb alapanyaga a telítetlen poliészter. Ezeket a műanyagokat az jellemzi, hogy különféle vi-
nilvegyületekben oldódnak és azokkal katalizátor hatására nagy mechanikai szilárdságú keverék-polimerizátumokat alkotnak. Ezek térhálós szerkezetűek és kikeményedésükkor semmilyen melléktermék nem keletkezik. A folyamat hőfejlődéssel jár, s csak edző (katalizátor, aktivátor) hozzáadásakor következik be. Az üvegszálvázás műanyaghoz különféle adalékot is keverhetnek, például színezésre por vagy paszta alakjában adagolt szervetlen pigmenteket. A képlékenységet befolyásolják, illetve megkönnyítik a függőleges felületre való felhordást a műgyantához kevert ún. tixotróp anyagok. A fizikai tulajdonságokat különféle töltőanyagok adagolásával módosítják. Töltőanyagként krétát, kao-

lint, talkumot, kvarclisztet, üvegport alkalmaznak.

ÜVEGSZÁLVÁZAS, ÜVEG-ERŐSÍTÉSŰ MŰANYAG. Vázanyaga 4–6, esetleg 10 μm elemi szálvastagságú üvegszál köteg (roving), üvegszál paplan, nemez vagy szövet. Az üvegszál-erősítésű műanyagokhoz kötőanyagként telítetlen poliésztergyantákat, esetleg epoxigyantát, melamingyantát stb. alkalmaznak. Az üvegszál vázat a gyantával átítatják, majd melegítve vagy melegítés nélkül, kis nyomással térhálósítva az anyagot, kialakul az üvegszálvázás termék. Az így előállított anyag könnyű (kb. 1,5 kg/dm³), nagy mechanikai szilárdságú (hajlítószilárdsága pl. 1000 kp/cm²). Az építőipar üvegszálvázás poliészter hullámlemezeket használ fel, a járműiparban sporthajókat, hajótesteket, személygépkocsi karosszériaelemeket, motorvonatok homlok-lapját stb. gyártják üvegszál-erősítésű műanyagból.



VÁGÓDIÓDA. A híradástechnikában alkalmazott diódakapcsolás, melyet főként impulzus üzemmódban használnak. A diódakapcsolás jelformáló, azaz eltávolítja a ráadott jelfeszültség felső vagy alsó részét. Célja az amplitúdó behatárolása olyan rendszerekben, amelyekben az információt nem az amplitúdóváltozások hordozzák, így kiküszöbölhetők a keletkezett zajok és torzítások. Azt, hogy a kapcsolás az amplitúdót milyen mértékben határolja be (limitálja), a vágódióda előfeszültségével szabályozható.

VÁJOLÁS. A papíriparban a dobozgyártás során alkalmazott előkészítő művelet. Célja, hogy a papírlemez egy meghatározott vonalon törésmentesen hajlítható legyen. Ha egy megfelelően kiképzett szerzővel hornyot vájnak a papírba, a horony mentén elvégezhető a hajlítás. A vájolt papírlemez 90 fokos hajlításakor viszonylag éles sarok képződik, de a teljes áthajlítás (180

fokban) már nem végezhető el a papírlemez törése nélkül.

VAKFA. Nemes fából készített furnérok, dekoratív rétegelt műanyag-lemezek közé felhasznált töltőfa. Igényesebb termékekhez, vakfaként luc, jegenye vagy erdei fenyőt, fűzet, nyárfát stb. használnak. A vakfurnér a színfurnér alá alapréteggént tett furnér. Repedésre hajlamos furnérok, illetve intarziák alá használják az alaplap „mozgásainak” lekötésére, a felületi egyenetlenségek eltüntetésére. A vakfurnér vastagsága általában 0,6–5 mm között változik.

VÁKUUMFORMÁZÁS. Hőre lágyuló műanyaglemez, valamint üvegszövetből és műgyantából álló szerkezetek alakítási technológiája. Vákuumformázáskor a műanyag lemezt felmelegítik, majd a meglágyult anyagot légritkítás alkalmazásával formálják. Az ún. negatív eljárásnál egy, a készítendő tárgy vagy alkat-

rész alakjának megfelelő, negatív formájú szerszám felett, keretben helyezik el az alakítandó lemezt. A pozitív eljárás során a formázandó műanyag lemezt lágyítás után a forma felső szélére nyomják, ahol a kiálló formaelemek megnyújtják a lemezt. Vákuumformázással különféle használati eszközöket, csomagolóanyagokat, valamint ablakkereteket, felülvilágítókat, mosogatókat, kádakat stb. állítanak elő.

VALCNI (német, Walze = henger, görgő, simító). A nyelvünkben meghonosodott, számtalan, idegen eredetű szakmai zsargon szó egyike. Jelentése megegyezik az eredeti német szóéval, amelyből (kissé elferdítve) kialakult. A szóból képzett „valcol” kifejezés a hengerlésen kívül régen a rendszerint külföldi vándorútra kelt céhbeli mesterlegényekre utalt.

VANDEX. Egy sor, szigetelésre és betonvédelemre használható anyag bejegyzett kereskedelmi elnevezése. A dán Vandex cég licence alapján nálunk is gyártott termékek szerkezeti hézagok, alapok, garázsok, úszómedencék, víztárolók építésekor használhatók fel. A beton megkötése után az anyagok a beton alkotórészeivé válnak, és vízzáró szerkezetet alkotnak. A Vandex védi a beton vasalását a korróziótól és az egész szerkezetet az agresszív talajvizekkel szemben, de csökkenti a fagyás-olvadás károsító hatását is. A Vandex-anyagokat a Tüzép 42. sz. telepén szerezhetjük be.

VÁNYOLÁS. A textiliparban alkal-

mázott eljárás a gyapjú kezelésére, tömörítésére. Ugyanis a gyapjú melege, nedves állapotban mechanikai hatásra tömörödik, nemezzé alakul. A műveletet ványolásnak (nemezésnek, kallózásnak) nevezik, és savas vagy lúgos közegben végzik el. Ványoláskor a kész szövetet, posztót az erre a célra használatos gépen, két hengerpár között, szűkülő csatornába préselik. A művelet után a kelme 20–40%-nyit zsugorodik, miközben tömörre válik és rajta egységes, a fonalszálat elfedő felület alakul ki.

VAR. A meddő teljesítmény egysége. Bár több mértékrendszer tartalmazza ezt az egységet, használata nem elterjedt. Ugyanis a teljesítmény „meddő” jellege a teljesítményre, és nem magára az egységre vonatkoztatható. Célszerűbb a meddő teljesítményt is az SI-mértékrendszerbeli watt-tal mérni. (Egy var egyébként egy watt-tal egyenlő.)

VATELIN. Nagy melegtartó képességű, kevert gyapjú vagy pamut alapú textiltermék téli felsőruházati cikkek közbélelésére. Az anyaggal szemben támasztott szilárdsági követelmény minimális, előállításakor inkább a laza szerkezetre törekszenek. Lánckötőgépen, ritka beállítással, ún. féltrikó-kötésben, vastag belfonal fektetéssel állítják elő, majd mindkét oldalát bolyhozzák. Újabban malivatt technológiával is gyártják. Ennél a hossz- és keresztirányban fektetett fonalakat kártolt fátyol helyettesíti, melyet azután hurkolt varrással letűznek. Az eljárás lényegesen termelékenyebb a szövésnél.

VERANDA (hindusztáni, angol). A házhoz épített, két-három oldalról üvegfallal védett, többnyire az épületből kiugró és mindenképpen fedett előhelyiség neve.

VERSZTA. Klasszikus orosz regényekben gyakran találkozhatunk a versztányi, versztnyire kifejezéssel. A régi mértékegység egy orosz mér-földet jelent. (= 1067 m)

VIASZOK. Növényi és állati eredetű, természetes anyagok. Kémiaiilag a zsírok közeli „rokonai”, azonban hiányzik belőlük a zsírokra jellemző glicerín. Túlnyomóan elegyek, amelyek paraffinból és szénhidrogének-ből, alkoholokból, savakból stb. állnak. Bomlás nélkül 40 °C felett megolvadnak és kis viszkozitású folyadékokat képeznek. A különféle viaszokat a padló- és cipőápoló-szerek készítésétől kezdve az elektrotechnikában, a gumiiparban, a kozmetikai iparban, valamint festékek és lakkok előállításakor használják fel.

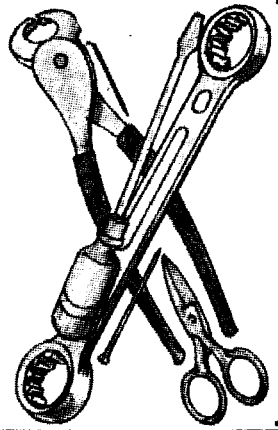
VÍDIA. Eredetileg az általánosan használt wolfram és titánkarbid összetételű keményfém márkanéve volt. Napjainkban a keményfémlapkás megmunkáló szerszámokat nevezik vídia betéteseknek. A VÍDIA nevet választotta a Dél-magyarországi Kereskedelmi Vállalat is. Négy megyében forgalmaznak vas- és műszaki cikkeket. Központjuk Szegeden van, ahol nemcsak a VÍDIA Marketben, hanem szaküzleteikben is kaphatók a vállalat forgalmazta műszaki cikkek. Elektromos készülékeket, kapcsolókat, szerelvényeket, járműveket, szeg- és csavarárukat,

barkácsszerszámokat árusító üzleteik vannak Szegeden. A VÍDIA békéscsabai és bajai raktáruházaiban ugyancsak megvásárolhatók az említett cikkek; kéziszerszámok, barkácsszerek, szerelvények, huzalok, kábelek és egyéb iparcikkek. Szegeden nyitotta meg a VÍDIA az ország első Black and Decker barkácsszerek márkaboltját.

VINKLI (német Winkel = szeglet, szög, derékszög). Elterjedten és számos különböző fogalomra használatos kifejezés. Jelentheti a méréskor, jelöléskor használt acél derékszöveget pl. a lakatos szakmában; sorjázt, sorzót a nyomdászatban; sarkot, ki-szögellést az építészetben stb.

WELLINGTON-CSIZMA. Ragasztásos technológiával előállított gumicsizma. Gyártáskor egy fémkaptára felhúzott, gumirozott „harisnyára” fektetik a formahűen kialakított, gumizott darabjait, melyek anyaga textil- és kaucsukkeverék.

WHITWORTH MENET. Éles menetféle, amelynek csúcshéja 55 fokos. A menetátmérőket angol hüvelyekben határozták meg és az egy hüvelykre eső menetek számát szabványosították. A Whitworth menet-hez kapcsolódik az első gépipari szabvány, 1841-ből. Ez a menet valamivel durvább a normál métermenetnél. A Whitworth-finommenet a menetemelkedést adja meg hüvelyekben. A Whitworth-meneteknek csak egy speciális változata terjedt el Magyarországon: ez a Whitworth csőmenet vagy más néven a gázmenet.

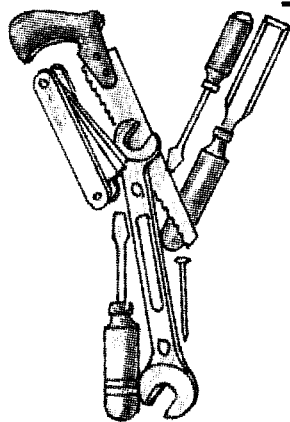


XENONLÁMPA. Nagynyomású gázkisülésen alapuló fényforrás. Elnyújtott alakú búrában xenongázt tartalmaz, melynek nyomása hidegen néhányszorosa a légnyomásnak, de melegen 20–25-szöröse. A xenonlámpa gyújtásához 20–25 kV-os nagyfeszültség szükséges, melyet a másodperc tört részére beiktatott gyújtótranszformátor szolgáltat. A begyújtott kisülés plazmát (az elektronok és ionok kívülről egészében semleges keverékét) hoz létre, melynek fenntartásához 20 V szükséges. A xenonlámpák néhány 100 vagy 1000 W teljesítményűek. Élettartamuk kb. ezer óra. Az ilyen világítás legnagyobb előnye, hogy a fenntartott plazma folytonos sugárzási spektruma jól megközelíti a természetes fényt.

XEROX. Elektrosztatikus rendszerű, elektrografikus eljárás, melynek során fotorezisztál (felületi filmképző, oldhatóságát fény hatására megváltoztató anyagréteggel)

bevonat fémlamezt látnak el elektromos töltéssel. A feltöltött bevonatos lemezre ráexponálják a képet. Ahol a felületet, ill. a bevonatot fény érte, vezetővé válik, s töltése a fémlapon át távozik. A megvilágítatlan területeken a töltés megmarad. Ezután az exponált lemezre (annak töltésével ellentétes töltésű) festékpont hintenek, s az a megvilágítatlan részen a lemezre tapad. A lemeztől a képet papírlapra hengerlik, s azon infravörös sugárzással rögzítik. Az eljárás elnevezése a görög xerosz = száraz, kemény szóból ered.

XILOL. Kőszénkátrányból gyártott, szénhidrogén alapú oldószer, a benzol származéka. Műgyanták, zsírok, valamint gumi (kaucsuk) oldására és oldószer-keverékek előállítására használják. Kémiaiilag dimetilbenzol három izomerjének (az orto-, a meta- és a paradimetilbenzolnak) elegye a xilol. Színtelen, gyúlékony folyadék, vízben rosszul, alkoholban és éterben jobban oldódik.

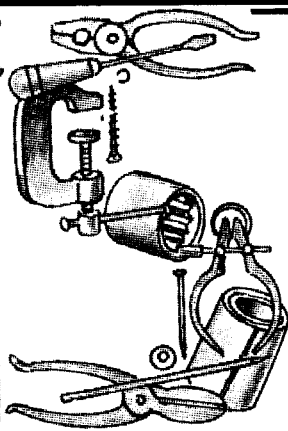
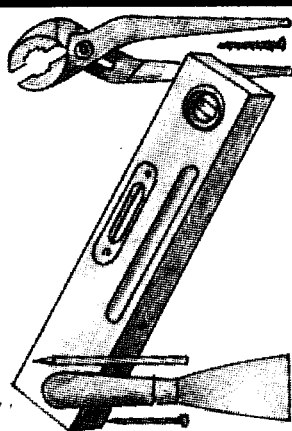
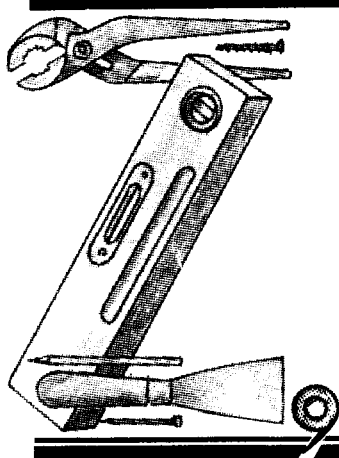


YAGI-ANTENNA. A sugárzásos csatolást hasznosító antennatípus, amelyet japán feltalálója után neveztek el. Ez az antenna egyszerűsége miatt a legelterjedtebb az URH-FM rádiósávban és az összes televíziós sávban. A Yagi-antenna egyik fő jellemzője, hogy a dipól mögött –amelyhez a sugárzónak nevezett nagyfrekvenciás tápvezeték csatlakozik – pontosan meghatározott távolságokban a sugárzótól távolodva általában egyre kisebbedő elemek (direktorok) helyezkednek el.

YOUNG-HELMHOLTZ ELMÉLET. A színes látásnak ún. háromszín elmélete. Eszerint a szem ideg-

végződéseinek közül a „csapocskák” közvetítik a színbenyomásokat úgy, hogy egy részük a vörös, másik részük a zöld, harmadik pedig a kék színre érzékeny. A színes televízió-rendszerek a Young-Helmholtz elméleten alapulnak.

Y-ÖTVÖZET. Alumínium alapú, több alkotós fémötvözet. Összetétele (az alumíniumon kívül): kb. 4% réz, kb. 2% nikkel, kb. 1,5% magnézium. Az ötvözet jellegzetes tulajdonsága, hogy nagyobb hőmérsékleten is megtartja szilárdságát, korrózióállósága jó, és könnyen forgácsolható. E tulajdonságaiból adódóan kiválóan felhasználható dugattyúk és hengerfejek gyártására.



ZAFÍR. A korund osztályba tartozó, kemény drágakő. Keménysége 9 Mohs-fok, kék színű. Mesterséges úton is előállítható ugyanúgy, mint a vele rokon rubin. Törésmutatója 1,76–1,77 értékű. Nagy keménysége és kopásállósága lehetővé teszi, hogy szerkezeti elemként használják például tapintós műszerek mérőcsúcsaként, lemezjátszó-fej „tűjeként”, műszer, óra, kőcsapágyaként.

ZAVARSZÜRÉS. A kommutátoros motorok működésekor kellemetlen mellékjelenség lép fel, a rádió és a tv zavarása. A szikrázás a gép működésének környezetében zavaró jeleket sugároz ki, amelyeket a tv- és rádiókészülékek felfognak. A rádió serceg, a tv képernyőjén vízszintes, szaggatott vonalak zavarják a képet. Ennek elkerülése érdekében minden kommutátoros motort el kell látni zavarászűrővel. Ha valamelyik készülék elromlott, egy kis tranzistoros zsebrádióval ellenőrizhetjük és felderíthetjük a hibaforrást. Ha ez

nem járna eredménnyel, a Posta Zavarászűrő Állomását lehet értesíteni, amelynek dolgozói műszerekkel pontosan bemérik az ismeretlen zavarforrást.

A híradástechnikában is alkalmazott módszer az elektromos gépek, gépjárművek, röntgenkészülékek stb. által okozott, s a rádió- vagy a televízővételkor jelentkező zavarok csökkentésére. Legfontosabb módszerei a kondezátorokat, esetleg ellenállásokat vagy fojtótekercseket tartalmazó zavarászűrők beépítése, egyes sugárzó kábelek leárnyékolása, valamint bizonyos kiválasztott pontok földelése.

ZÁRLAT. Az elektromos hálózat olyan hibája, melyet a hálózat különböző fázisvezetői (vagy a fázisvezető és a föld vagy a földelt nulla-vezető) közötti szigetelés sérülése, esetleg a vezetők összekapcsolása idéz elő. A zárlat alkalmával az üzemi áram értékét többszörösen meghaladó, ún. zárlati áram keletkezik. Ez

többnyire nagy dinamikus és termikus igénybevételt jelent, ezért lehetőleg minél gyorsabban célszerű megszakítani. E feladatot a zárlatvédelem látja el. Ha a zárlatban a föld is részt vesz, földzárlatról beszélünk. A zárlatban részt vevő fázisok alapján egy-, két- és háromfázisú zárlatot különböztetnek meg.

A szabadvezetéki zárlatokat leggyakrabban légköri jelenségek (villámcsapás, szélvihar, zúzmara stb.) okozzák.

ZÁRSEBESSÉG. A fényképészetben az expozíciós idő reciproka, amely a zár működési sebességére jellemző. Az expozíciós időt állító skálákon helyhiány miatt általában a zársebesség értékeit tüntetik fel. E mennyiség szabványos értékei: 1, 2, 4, 8, 15, 30, 111, 500, 1000. A sorozatban minden következő érték fele expozíciót jelent.

ZÁRT ANYA. Olyan anyacsavar, melynek egyik vége ív alakú boltozatban végződik, azzal lezárt. A boltozat védi a csavarorsó végét és az anyában levő menetet is. Gyakran alkalmazzák esztétikai okokból (takarja a menetes orsóvéget) vagy balesetelhárítás céljából (megakadályozza, hogy a kiálló csavarorsó sérülést okozzon).

ZÁRT CELLÁS MŰANYAGHAB. Olyan habanyag, melyben a cellák (sejtek) fala zárt, azaz a cellák egymással nem kapcsolódnak össze. Az ilyen műanyaghabokat hő- és hangszigetelésre, rezgéscsillapításra, valamint szendvicsszerkezetek előállítására használják.

ZÁRTKERT. Települések külterületén levő, kertszerűen művelt veteményes, gyümölcsös vagy szőlő. Kisebbségi parcellákra osztott, háztáji gazdálkodásra alkalmas terület. A „zárt” jelző nem a terület elzártságára, bekerítettségére, hanem a nagy táblákban művelt területektől való elkülönítettségére utal.

ZEFÍR. A görög szó enyhe, délnyugati szelet jelent. De ismertebb mint a csíkos vagy kockás pamutszövet elnevezése. A zefír közkedvelt ing-, blúz- és női ruhaanyag. Általában hosszirányban színes láncfonalakkal csíkozott, gyakran vetülékirányban is tarkán szőtt pamut anyagú kelme. Készül pamut láncfonallal és műselyem vagy műszál vetülékekkel is. Az igen jó minőségű zefírt zefírbatisznak is nevezik. Az ún. zefírsinórbatiszt ripszkötésű csíkokkal készülő, közkedvelt inganyag.

ZENER-DIÓDA. Elektronikai kapcsolásokban gyakran alkalmazott, feszültségstabilizátorként használt félvezető eszköz. Működése az ún. Zener-jelenségen alapul, amely akkor lép fel, ha a félvezető ún. kiürített rétegében az elektronok a nagy elektromos tér erő hatására következésképpen kiszakadnak. Ekkor az elektronok a vegyértéksávból a vezetési sávba lépnek át. A jelenség akkor lép fel, amikor a térerő a kiürített rétegben elér egy kritikus értéket. Az anyag szerkezetében levő rácskötések a hőmérséklet növelésével lazulnak, a Zener-feszültségnek negatív hőmérsékleti együtthatója van. A Zener-diódák jellegzőbéje három tartományra: a záró, a kö-

nyök és a stabilizáló tartományra osztható fel. Jellemző a stabilizáló tartományban fellépő ellenállás, melyet Zener-ellenállásnak neveznek. A diódákat rendszerint szilíciumból gyártják, néhány mW-tól kb. 100 W teljesítményig.

ZOMÁNCOZÁS. Az ötvösök, az arany- és az ezüstművesek által alkalmazott egyik legszebb és legrégebb díszítőtechnika. Alapanyaga finom porrá őrölt, tört kristályüveg, amelyhez ólomoxidot vagy bóraxot adagolnak, hogy alacsonyabb hőfokon olvadjon meg, mint az üveg. Ez a zománc átlátszó és színtelen. A színes zománc előállításához különféle fénoxidokat kevernek az anyagba. Előkészítés után a felületre hordott zománcot tűzzel égetik rá a tárgyakra. A zománcozó eljárásoknak két fő csoportja van, az ötvös és a festő zománcozás. Az ötvöszománcozás a felület előkészítése és a zománc felvitele alapján rekesz, sodrony, beágyazott, lapos relif, domború relif stb. zománc lehet. A festőzománcozás során a fémlapnak először mindkét oldalát bevonják (általában át nem látszó, rendszerint fehér színű) zománccal. A hátlapot bevonó réteg az ún. ellenzománc, és a fémlap vetemedését akadályozza meg. Az eljárás során az alapra színes képet, ábrát festenek, majd ráégetik.

ZOOM OBJEKTÍV. (Varioobjektív.) Változtatható gyújtótávolságú objektív, mely 10–15 lencsetagból épül fel. A gyújtótávolság állításával látószöge változik, de a beállított

képtávolság és rekeszérték állandó marad.

ZÖMÍTÉS. Olyan alakító művelet, melynél a munkadarab magasságát csökkentik, keresztmetszetének egyidejű növelése mellett. Ha a darabnak csak egy részét zömítik, akkor részleges, ha pedig teljes hosszában, akkor teljes zömítésről vagy duzzasztásról van szó. A zömítendő munkadarab a kihajlás veszélye nélkül akkor munkálható meg, ha keresztmetszetének legfeljebb 2,5-szöröse a zömítendő rész hossza.

ZÚZALÉK. Mesterségesen aprított építési adalékanyag. A 4–8 mm-es szemcse nagyságú az apró zúzalék, a 8–16 mm-es a durva. Aprítás után négyzetlyukú szitán osztályozzák az anyagot. (A zúzottkő nagyobb méretű darabokból áll; 16–32 mm-es részei az ún. apró, 32 mm-nél nagyobb a durva zúzottkő.)

ZSANÉR (francia, charnière = csuklóspánt). A bútorok szerkezeti kialakításától függő bútorvasalás. Az ajtók forgópont körüli mozgatásához, fedelelek le-, ill. felnyitható bútorelemek felszereléséhez használt pántok (csuklóspántok) neve. Az elterjedten használt zsanér elnevezés a francia szó magyaros átírásából származik, jelentése megegyezik azal.

ZSELATIN. Fehérje bomlástermék, amely kollagén tartalmú (enyvképző, a vízben erősen megduzzadó fehérjét tartalmazó) anyag. Csont, porc, bőr stb. főzésével állítják elő,

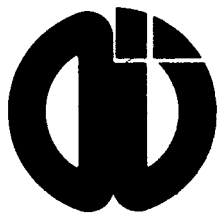
majd finomítják. Legnagyobb felhasználója az élelmiszeripar, valamint a fotócikkeket előállító ipar.

ZSÍRALKOHOLOK. Semleges kémhatású, emulziót (két vagy több egymásban nem oldódó folyadék finom elegyét) könnyen alkotó, magas forráspontú folyadékok, vagy szintelen, kenőcsszerű anyagok. Vízben oldhatatlanok, alkoholokban és éterben jól oldódnak. Legfontosabb kiindulási anyagaik a kókuszolaj, a pálmaolaj és a spermolaj. A zsíralkoholokat a kozmetikai iparban, szulfátjaikat pedig mosószerek, textil- és bőripari segédanyagok előállítására használják. Például a kókuszszírból előállított laurilalkohol szulfátjaiból kitűnően habzó mosó- és tisztítószereket készítenek. A mirisztialkohol pedig a testhőmérsékletéhez közel álló olvadás-

pontja és kitűnő festékkoldó képessége miatt ajakrúzsok alkotórésze. A zsíralkoholokat ún. közbenső terméként a gyógyszer- és a műanyagipar is felhasználja.

ZSUGORODÓ FÓLIA. Zsugorfóliának is nevezik azt a hőre lágyuló műanyag fóliát (leginkább polivinilidénklorid fóliát), melyet a gyártás során meghatározott hőmérsékleten nyújtásnak vetnek alá. Ezáltal a fólia anyagában meghatározott feszültségek keletkeznek, melyeket szándékosan idéznek elő. A fóliát 95 fokra felmelegítve zsugorodik, közben belső feszültségei kiegyenlítődnek. Ha a zsugorfóliába csomagolt (vákuumozott és lehegesztett) árut forró vízbe helyezik, a csomagolóanyag rázsugorodik, és higiénikus, tetszetős „bevonatot” alkot.

Üvegezés



Az üveg az egyik legrégebbi anyag, melyet az ember birtokba vett, s napjainkig az élet legkülönbözőbb területeire kiterjesztette használatát, alkalmazását.

Ma már természetes, hogy az üvegtől nemcsak azt várjuk el, hogy a fényt bebocsássa az épületbe, s rajta keresztül láthassuk a külvilágban történeteket, hanem azt is, hogy ajtó, portál, üvegfal, korlát, mellvéd, kerítés, árnyékoló, felülvilágító, tető, falburkolat, függönyfal, polc, reklámtábla stb. készülhessen belőle, ugyanakkor speciális igényeket (hő- és hangvédelem, ütésállóság, fényvisszaverés, színtartóság stb.) is kielégítsen.

Az üveg alkalmazásának, használatának sokrétűsége, az üveget befogadó és egyéb kapcsolódó szerkezetek szinte végtelen variációs lehetősége megkívánja, hogy egyrészt a különféle igényeknek megfelelő üvegeket, másrészt az üveges munkák szerkezeteit rendszerbe foglaljuk, mert enélkül a gyártás – tervezés – beépítés gazdaságos egysége nem valósítható meg.

Az építészeti területén alkalmazott

üvegféleségeket összefoglaló néven **Építészeti üvegeknek** nevezzük. Ezek általában síküvegből készülnek (ide sorolhatjuk az „U” profilüveget is).

Síküveget kétféle módon állítanak elő:

- húzással, ekkor húzott síküveget nyerünk,
- hengerléssel, ekkor hengerelt mintás üvegnek nevezzük.

Húzott síküveg: Tehát olyan üvegtermék, mely az üvegolvadéknak gépi úton történő síklappá húzásával készül, egyenletes vastagsággal, mindkét oldalon sík, illetve sima felülettel. Az így létrejött üveg színtelen, átlátszó kivitelű. A gyártóberendezés által meghatározott táblaméretet:

- szabad méretnek
- határozott vagy precíziós méretnek pedig a megrendelő igényének megfelelő méretet nevezzük.

Órosházi Üvegyár



Húzott síküvegek vastagsági- és szabad méretei:

Névleges vastagság		maximális táblaméret
3 mm	esetén	200 × 150–240 cm
4 mm	esetén	200 × 150–280 cm
5 mm	esetén	200–300 × 150–300 cm
6 mm	esetén	200–300 × 140–350 cm
8 mm	esetén	300 × 140–400 cm
10 mm	esetén	300 × 140–400 cm

A gyártáskor keletkezett minőségek:

„A” minőség:

tükrök, bútorüvegek, hőszigetelő üvegszerkezetek, portálüvegek felhasználásához.

„B” minőség:

bútorüvegek, hőszigetelő üvegszerkezetek, lakóépületek, portálüvegek részére.

„C” minőség:

átlag építkezések, igénytelenebb lakás üvegezések, ipari üvegezések részére.

„D” minőség:

üvegházak, ipari létesítmények másodrendű üvegezésére.

Hengeralt síküveg: olyan nem átlátszó síküvegféleség, melyet két fémhenger között hengerléssel állítanak elő, különböző kiképzésű felülettel, illetve – felhasználási követelményektől függően – fém huzal-háló betéttel.

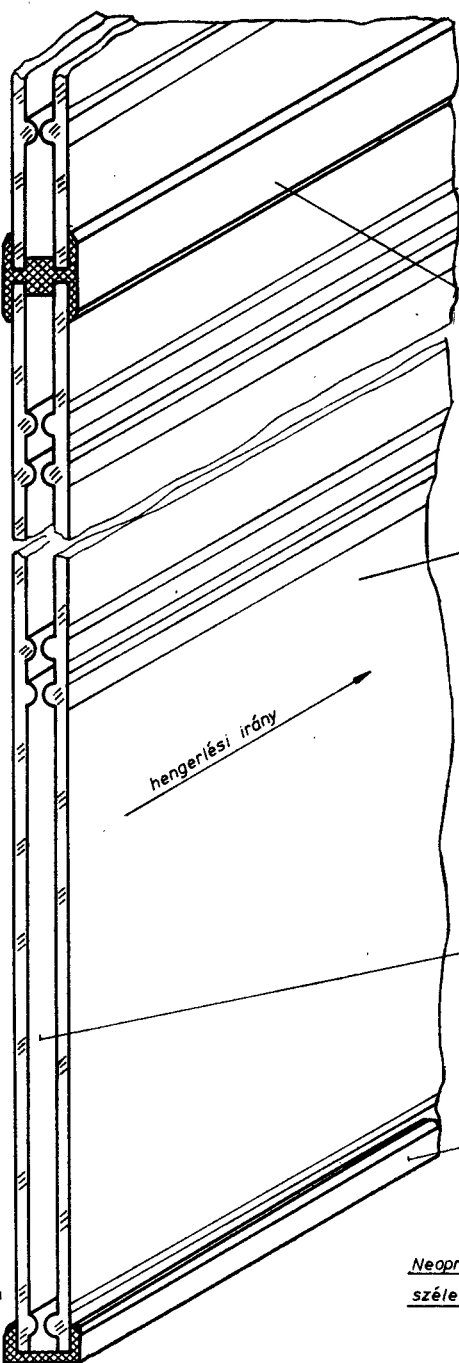
Az így létrejött üveg lehet:

- nyers hengerelt síküveg, melynek mindkét fele egyenletlenül sík felületű,
- mintás hengerelt síküveg, melynek egyik felülete sima, a másik oldalon a henger mintázatától függő mélységű és terjedelmű mintázat van.

Valamennyi hengerelt üveg áttetsző, ezért mindenütt előnyösen használható, ahol átlátszóság nélküli fényáteresztésre van szükség. Kellően fényesítő tulajdonságuk megakadályozza a káprázást okozó vakító fényhatások létrejöttét.

Üvegház

AZ OROSHÁZI ÜVEGGYÁR
ÚJ TERMÉKE A
**HENGERELT BORDÁS
SÍKÜVEG**



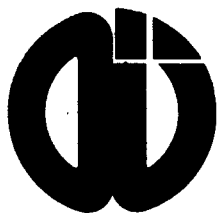
ikerbeépítés esetén panellsor (több üvegtábla sorbarakása) kapcsolathoz NEOPRÉN profil (H -profil)

bordásüveg

12 13mm es légrés két bordával szembefordított bordásüveg beépítés esetén

NEOPRÉN profil az üvegélek - szegélyek lezáráshoz („C”profil)

Neoprén profilal az üvegszerkezet 30mm-es horony-szélességű keretszerkezetbe építhető.



Hengerelt síküvegek vastagsági- és szabadméretei:

– nyers és mintás hengerelt üvegek:

Névleges vastagság		maximális táblaméret
3 mm	esetén	170–200 cm × 200–240 cm

– drótbetétes hengerelt üvegek (nyers és mintás)

Névleges vastagság		maximális táblaméret
6 mm	esetén	170–200 × 120–360 cm
7 mm	esetén	170–200 × 120–360 cm

(Névleges vastagságon a mintázat alatti üvegvastagságot kell értenünk!)

A gyártási mintaválaszték lehetősége 22-féle, melyek különféle mintaszámokon kerülnek forgalomba.

Itt kell megemlíteni a hengerléssel készült, speciális igények kielégítésére előállított *bordás síküveget* és a *vonallencsét*.

A **bordás síküveg** felhasználható – a megnövekedett mechanikai szilárdság miatt – az „U” profilüveg helyettesítésére.

A **vonallencse** napkollektorok nélkülözhetetlen eleme, a hatásfok növelésének igénye esetén.

Hengerelt bordásüveg

Névleges vastagság
6 mm esetén
maximális táblaméret
195 × 100–250

Feldolgozott üvegtermékek

A különféle alapüvegek iparilag feldolgozott fajtái közül egyik legjelentősebb a hő- és hangszigetelési funkcióra kidolgozott üvegszerkezet, mely Hungaropan márkanéven kerül forgalomba. Különös jelentősége előtérbe került az érvénybe lépett hőszigetelési előírásokkal (MSZ 04-140).

A Hungaropan üvegszerkezet a peremek mentén való összeépítéssel kerül előállításra. Ekkor az üvegtáb-

Üvegház

lák között két vagy több zárt légréteg helyezkedik el, mely megfelelő rétegvastagság esetén az egyébként kedvezőtlen hőtechnikai tulajdonságú üvegből készítve is, egy hőszigetelés szempontjából kedvező szerkezetet eredményez, továbbá az így módon készült üveg hangvédelmi szempontból is kedvezőbb.

Az üvegtáblák és a távolságtartó között a kapcsolatot különféle ragasztókkal hozzák létre. A tökéletes légzárást a ragasztó rétegen kívül, tömítőkitt felhordásával biztosítják. A hőszigetelő üvegszerkezet előnyös tulajdonságai csak tökéletesen zárt, páramentes légréteg esetén érvényesülnek, melyet a távolságtartó üregébe helyezett nedvszívó anyag biztosít.

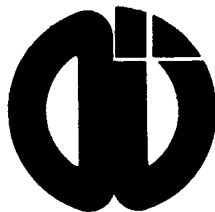
Üvegcsatlakozások az épületszerkezetekhez:

Az épületeken alkalmazott üvegek, üvegszerkezetek úgy tudják betölteni rendeltetésüket, hogy a környező – befogadó – szerkezetekkel megfelelő kapcsolatban vannak, s a csatlakozó peremszerkezetek biztosítják az üveg

- kívánt helyzetben való rögzítését, ugyanakkor
- kismértékű mozgását a hőtágulás és e keret deformációja esetén
- peremei mentén a légzárást és vízzáróságot.

A csatlakozás történhet:

- az üveghoronyba való beépítéssel, vagy
- speciális fém szerelvényekkel, vasalatokkal való rögzítéssel.



Az üveghornyok kialakítása, méretei:

Az üvegtáblák keretbe való rögzítése különféle üveghornyok alkalmazásával lehetséges, melynek során az üveg károsodásának elkerülése érdekében a rugalmas, feszültségmentes kapcsolódást biztosítani kell.

Az üveghornyoknak két alaptípusa ismeretes:

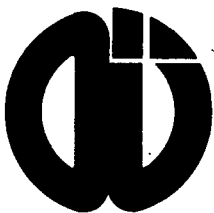
- nyitott kittágyas
- zárt, üvegfogó-léces.

Az üveg elhelyezkedése akkor jó a horonyban, ha a horony oldalával vagy aljával sehol sem érintkezik, hanem megfelelő ágyazást, tömítést adó kitöltő anyaggal van körülveve, amely biztosítja az üveg ideális helyzetét a horonyban.

A horonyméret függvénye az üveg méreteinek, az üveget érő igénybevételek nagyságának, a befogadószerkezet anyagának, merevségének.

Figyelembe kell venni továbbá, hogy az üvegméretek már a gyártás-

Órosházi Üvegyár



kor és a szabáskor bizonyos méret-tűrési határokon belül a kívánt mérettől eltérhetnek.

A horony mérete két értékkel jellemezhető:

- a horonymélységgel és
- a horonyszélességgel.

Az üvegtábla elhelyezkedése ezen belül

- az elhelyezési köz és
- az oldalhézag értékeivel adható meg.

A befogadószerkezet jellemző méretei pedig a horony méretétől függően:

- a befogadószerkezet belmérete és
- a befogadószerkezet horonyméretei.

Horonymélység a legnagyobb táblaoldal függvényében:

Egyrétegű (normál) üvegezés esetén:

100 cm élhosszig	10 mm
100–250 cm élhosszig	12 mm

A horony szélessége az üveg vastagságától és az üveget ágyazó, tö-

mító anyag elhelyezéséhez szükséges oldalhézagtól függ.

Az oldalhézag legkisebb értékei a nyitott kittágyas üveghornnyok ún. „alátapasztolásával”.

fa szerkezetnél	0,5–1 mm
fém szerkezetnél	1 –1,5 mm

minimális értékkel veendő figyelembe.

A többrétegű üvegszerkezetek sokkal érzékenyebbek – így a Hungaropan is – a keretszerkezetek mozgásaira, ezért ezeknél a horonymélység és a horonyszélesség nagyobb.

A horonymélység minimális értéke:

$K < 5,0$ mm	esetén	18 mm
$5,0 < K < 7,0$ mm	esetén	20 mm
$K > 7,0$ mm	esetén	25 mm

(„K” az üvegszerkezet fél kerülete)

A horonyszélesség minimális értéke:

250 cm élhosszig	3 mm
250–400 cm élhosszig	4 mm

A horonyba való élbennyúlás minimálisan 2/3 horonymélység.

Az utóbbi időben elterjedt fém és műanyag nyílászáróknál az üveg rögzítését és – egy vagy mindkét oldali – tömítését speciális kialakítású műgumi üvegező profilokkal végzik. Ilyen esetekben a horony méreteit – ill. az üveg v. üvegszerkezet vastagsági méreteit – ezek figyelembe vételével kell megállapítani.

A horonyban való üvegezés nyílt kittágyas megoldásában – a közhiedelemmel ellentétben – nem a „ta-

Ürosházi Üvegyár

pasztrögzítést" alkalmazzuk, hanem minden esetben külön rögzítés szükséges. Ez

- fa szerkezetnél háromszög alakú üvegszegekkel,
- fém szerkezeteknél a keretszerkezethez rögzített fém lemezekkel, üvegfogó lapkák segítségével történik.

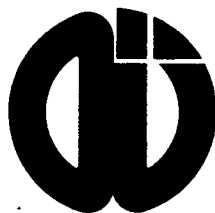
A tapasztolásnak ilyenkor az üveg egyenletes felfekvését, a lég- és víz-zárását kell biztosítani. A horonyban való üvegezés másik változata a zárt, üvegfogóléces vagy szorítóléces megoldás, melynél a fix oldallal azonos magasságú (az üvegezés, üvegcsere végrehajthatóságát biztosító szegezéssel, csavarozással, vagy bepattintással rögzített) üvegfogó lécz biztosítja az üveg csatlakozó szerkezetbe való foglalását.

Az üveg ennél a rögzítési módnál sem érintkezhet a horony, illetve az üvegfogó lécz felületével (ellentétben a fa nyílászáróknál követett helytelen hazai gyakorlattal), ezért a hézagot kitöltő tömítéseknek itt különösen fontos szerepe van.

A tömítőanyagok rendkívül szer-teágazó, és napról napra bővülő különféle márkanévű képviselőiből mindig a feladatnak megfelelő, s a csatlakozó szerkezet anyagához legalkalmasabb választandó ki.

Tájékoztatásul néhány példa:

- hagyományos fa szerkezetek szokványos egyrétegű üvegezésénél alátapasztalásként és tömítőpaszként a lenolajkittek (kencés



tapasz) használata megengedett, - korszerű fa nyílászárók hőszigetelő üvegezésénél csak tartósan plasztikus, nem keményedő és nem agresszív kitteket szabad alkalmazni, mely jelenleg hazánkban általában Termidon, Termostat VII, Siloplast, Fugasil, Egosit márkanéven kapható.

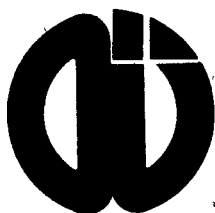
E kittek azonban éppen plasztikus tulajdonságuk miatt az üveg megkívánt helyzetét biztosítani nem tudják, ezért kiegészítésül teherviselő alátámasztó és oldalkitámasztó elemeket kell alkalmazni.



A Hungaropan hő- és hangszigetelő üvegszerkezetéről és a beépítés részleteiről bővebb tájékoztatást találhatunk az EZERMESTER KISKÖNYVTÁR (22. és 23.) köteteiben.

A hengerelt mintás és drótbetétes üvegekről az EZERMESTER 1984./11-es számában színes fotókról kaphatunk információt.

Órosházi Üvegyár



Orosházi Üvegyár

A termékekről és felhasználásukról
részletes információt ad egyedi ese-
tekre is az

**OROSHÁZI ÜVEGGYÁR
VEVŐSZOLGÁLATA**

H 5901 OROSHÁZA, Pf.: 118.
Telefon: 374/210
Telex: 83 583

**Valamennyi építészeti
üveget
előzetes megrendelésre
magánszemélyeknek is
forgalmazza a gyár
és Hungaropan
márkaszervizei.**

**HUNGAROPAN
MÁRKASZERVIZEK**

1171 Budapest XVII., Pesti út 239.
7100 Szekszárd, Herman Ottó u. 31.
3530 Miskolc, Somogyi Béla u. 2.
5900 Orosháza, Kazinczy u. 35.
6400 Kiskunhalas, Kölcsey u. 6.

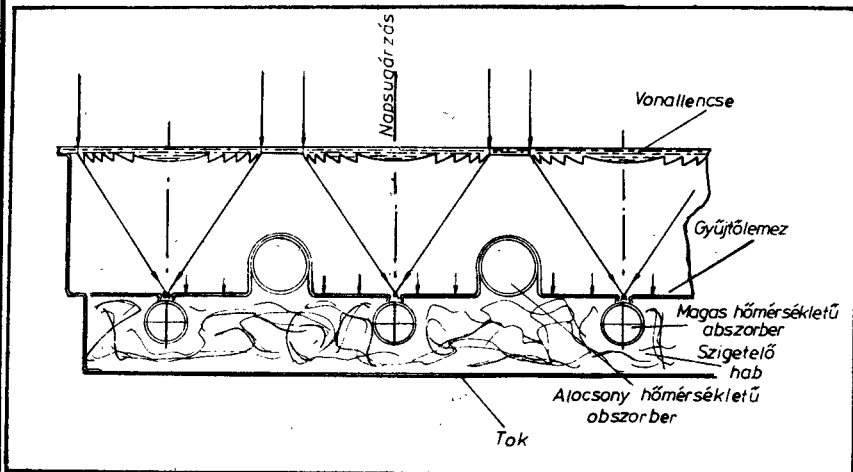
Telefon: 486-439
Telefon: 12-311
Telefon: 36-507
Telefon: 21-006



Orsházi Üvegyár



VONALLENCSE



NAPKOLLEKTOR ELRENDEZÉS ($f = 70 \text{ mm}$)

A napenergia-hasznosítás területén
új megoldási lehetőséget ad
az **OROSHÁZI ÜVEGGYÁR** műszaki fejlesztésében kidolgozott
VONALLENCSE,
amelynek felhasználásával
„optikai dióda” elvén működő napkollektorok
alakíthatók ki.

Ezeknél a hatásfok növekedése és a két hőlépcső,
illetve a nagymértékű koncentráció következtében
gőzfázis is előállítható.

Részletes felvilágosítást nyújt
az **OROSHÁZI ÜVEGGYÁR**
VEVŐSZOLGÁLATA

OROSHÁZI ÜVEGGYÁR
H-5901 OROSHÁZA, Pf. 118.

MEDIKÉMIA

Szövetkezetünk széles színválasztékban gyártja és forgalmazza a különböző egykomponensű akril-, valamint alkidgyanta bázisú festékeket, nitrólakkot, hőálló szilikonlakkot és más, egyéb speciális tulajdonságú aerosolos festékeket.

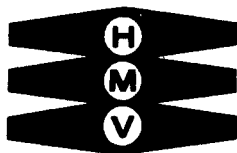
Színszám

PREVENT Alapozó akrilfesték fehér	1315
PREVENT Színes akrilfesték fehér RAL	9010
PREVENT Színes akrilfesték mattfekete	1602
PREVENT Színes akrilfesték elefántcsont	1503
PREVENT Színes akrilfesték fekete	1601
PREVENT Színes akrilfesték sárga	1804
PREVENT Színes akrilfesték kék	1910
PREVENT Színes akrilfesték mohazöld	2004
PREVENT Színes akrilfesték olajzöld	2009
PREVENT Színes akrilfesték barna	2501
PREVENT Színes akrilfesték világítónarancs	3103
PREVENT Színes akrilfesték sötétkék	1901
PREVENT Színes akrilfesték piros	2108
PREVENT Színes akrilfesték narancs RAL	2004
PREVENT Keréktárcsa akrilfesték ezüst	4003
PREVENT Keréktárcsa akrilfesték arany	4005
PREVENT Zsugorodó akrilfesték fekete	337
PREVENT Zsugorodó akrilfesték piros	339
PREVENT Fémhatású alkidfesték téglavörös	3301
PREVENT Fémhatású alkidfesték kék	3304
PREVENT Fémhatású alkidfesték antracitszürke	3308
PREVENT Hőálló szilikonlakk fekete	1614
PREVENT Nitrólakk szintelen	7001
PREVENT Feliratozófesték fekete	-
PREVENT Akrillakk szintelen	1301

Festékeink alkalmasak fa, fém, üveg, valamint műanyag felületek festésére, korrózióvédő bevonatok kialakítására, illetve dekorációs célokra is.

Gyártja:
a MEDIKÉMIA Ipari Szövetkezet
 Szeged, Zsámbokréti sor 1/A
 Telefon: 25-777, telex: 82-410

MEDIKÉMIA



A HUNGÁRIA MŰANYAGFELDOLGOZÓ VÁLLALAT

sikeres termékei:

HUNGISOL® A tetőfedési alátétfólia

**PVC-csőrendszerek hideg- és meleg-
víz vezetésére**

PVC-padlók

Megvásárolhatók a HMV mintaboltokban:

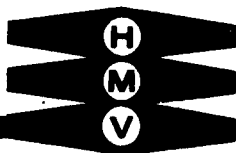
1054 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 62.
4000 Debrecen, Vörös Hadsereg u. 57.
6000 Kecskemét, Széchenyi tér 15.
3527 Miskolc, Ady Endre u. 18.
9024 Győr, Dr. Pogány Imre út 20.
9701 Szombathely, Savaria u. 23.

a bázisraktárakban:

8630 Boglárlelle, Kórház u.
6400 Kiskunhalas, Keceli u. 3.
8400 Ajka, Felsőcsinger
5600 Békéscsaba, Szerdahelyi út

Az ÉPTEK-nél és a Metalloglobusnál.

**Vevőszolgálat: 1111 Budapest, Budafoki út 15.
Telefon: 851-580, 664-657**



Műanyag építési termékek a METALLOGLOBUS-nál

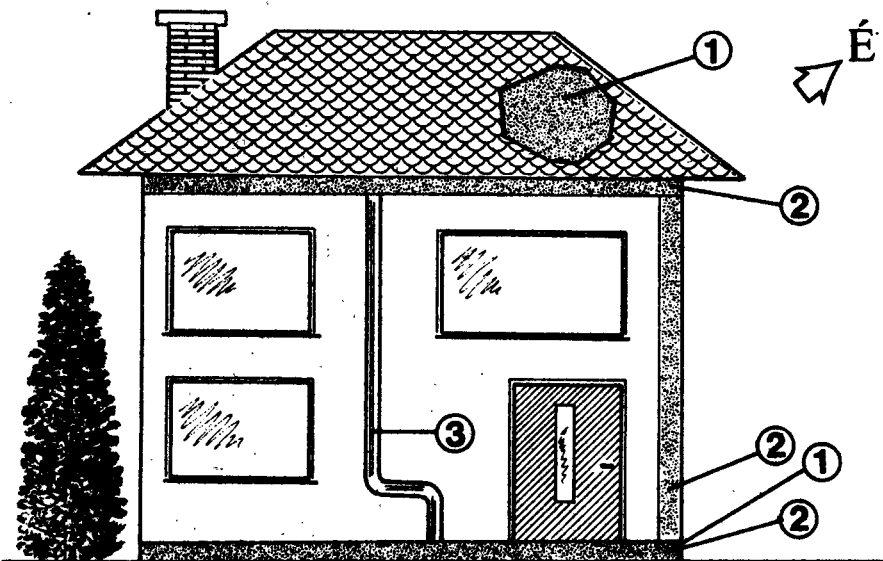
**Redőnylécek, külső, belső falburkolók, hullámlemez,
PVC-padlók, PEMÜ-BRAAS tetőkiegészítő
szerkezet,
KPE gáz- és vízvezetési cső, padlófűtőcső, PVC
vízvezetési csőrendszer és tartozékai,
PVC-esőcsatorna, WC-tartály, HUNGISOL
szigetelőfólia.**

Megvásárolható:
Műanyagforgalmi Főosztály
Budapest X., Sírkert utca 2. Telefon: 271-099

**Felvilágosítást ad: a vevőszolgálat a 401-321
telefonszámon**



METALLOGLOBUS



① POLIFOAM AL sugárzásvisszaverő fólia

- nagy nyári melegben 6–8 °C-kal csökkenti a beépített tetőtér hőmérsékletét,
- padlófűtőcsövek alá terítve és konvektorok vagy radiátorok mögé ragasztva javítja a fűtés hatásfokát.

② POLIFOAM hablemmez

- padlók és tetők hőszigetelésére alkalmas (30–40 mm vastagságban),
- szinteket elválasztó födémbe építve csillapítja, megszünteti a kopogó és a lépészajokat,
- északi fekvésű falak hőszigetelésére alátéttappetaként használható a papírbevonatú POLIFOAM hab.

③ POLIFOAM csőszigetelő rendszer

- belső átmérőtartomány: 8–167 mm,
- falvastagság: 5–30 mm,
- hideg-, meleg- és klímavezetékek szigetelésére alkalmas, pl. 1 cm vastag csőszigetelés 60%-kal csökkenti a hőleadést.

Forgalmazzák: ÉPTEK – METALLOGLOBUS – VASEDÉNY – PANNON GLOBUS – ALFÖLDI TŰZÉP – Bp-i TŰZÉP FÉSZEK ÁRUHÁZA

Gyártja:



POLIFOAM

Műanyagfeldolgozó Kft.

1097 Budapest, Gyáli út 37.

☎ 277-662, 276-672
Telex: 22-7889 pfom h

**Építkezéshez,
teljes felújításhoz,
lakások belső
javításához a**



**Építőanyagipari Vállalat
különbféle építő-
és szakipari anyagokat
ajánl Önnek.**

**Betonadalékszerek,
vízzáró habarcsok • homlokzatfestékek, festékek
• felületkiegyenlítők • ragasztók, fugaanyagok, tömítőkittek
• mély- és magasépítési szigetelőanyagok • egyéb termékek**

A Kemikál termékek megvásárolhatók:

A KEMIKÁL Raktáráruházában: 1201 Budapest XX., Tinódi utca 3. Telefon: 479-362

Telex: 22-5873

Nyitvatartás: hétfő-szerda: 8-15,30,, csütörtök: 8-17,30, péntek: 8-13,30

a KEMIKÁL Mintaboltjában: 1086 Budapest VIII., Somogyi Béla utca 22. Telefon: 141-086

Nyitvatartás: hétfő-szerda: 8-16,00,, csütörtök: 8-17,00, péntek: 8-15,00

a KEMIKÁL Szaküzletében: 5661 Újklgyós, Petőfi utca 60/2. Telefon: 66-56-255

Nyitvatartás: hétfő-szerda: 7-15,20, csütörtök: 7-15,20, péntek: 7-15,20

A Raktáráruház és a Szaküzlet a termékeket nagykereskedelmi
és fogyasztói áron egyaránt forgalmazza:

A Mintabolt csak fogyasztói áron, kisebb tételben általában
készpénzfizetés ellenében szolgál ki.

SAKTANÁCSADÁS:

a KEMIKÁL marketing- és értékesítési osztályán,
1075 Budapest VII., Kazinczy utca 10-11. Telefon: 428-969

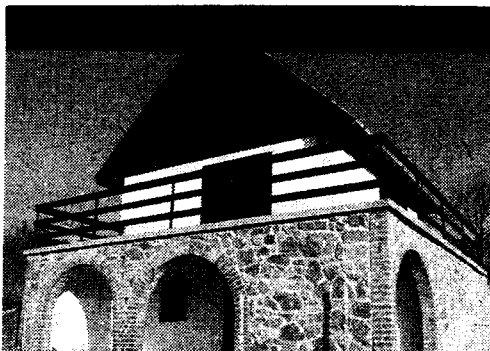
Vevőszolgálat: Telefon: 221-066, Telex: 22-4903

Központ: KEMIKÁL Építőanyagipari Vállalat

1075 Budapest VII., Kazinczy utca 9. 1450 Budapest, Pf. 28.

Telefon: 210-220. Telex: 22-4903

BUDALAKK FESTÉKKEL TARTÓSAN és JÓL FEST



Külső homlokzat védelmére:

- THERMOTÉK hőszigetelő-rendszer
- CEHALIN 66 homlokzatfesték
- MODAKRIL homlokzatfesték

Belső falfelületre:

- BUDAKITT késtapasz
- DISZPERZIT falfesték
- DISZPERZIT COLOR MM falfesték

Kerítések, kapuk, ajtók, ablakok mázolására:

- SZABINOL rozsdagátló alapozó
- TRINÁT univerzális alapozó
- TRINÁT zománcfesték
- TRINÁT COLOR MM zománcfesték

Fafelületek védelmére:

- XYLAMON impregnáló alapozó
- XYLADÉCOR fakonzerváló
- XYLADÉCOR belső falazúr
- REZISZTÁN parkettalakk
- BUDALUX parkettalakk

Keresse fel a



Mintaboltját!

*Az esztétikus lakásbelső
az Ön számára is elérhető
az ALBA LADI álmennyezeti rendszerrel.*

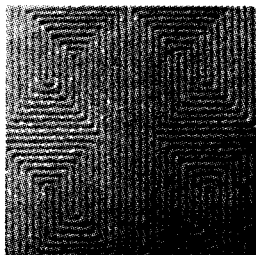


Gyártja és forgalmazza:

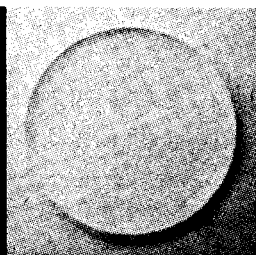
Állami Építőipari Vállalat

ALBA Termékek Gyára
8000 Székesfehérvár, Seregélyesi út

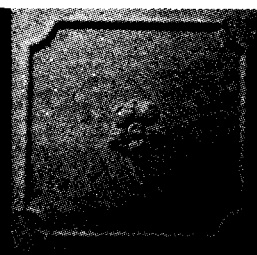
ALBA



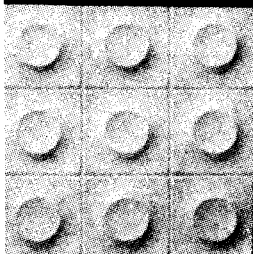
ASE-20



ASE-21

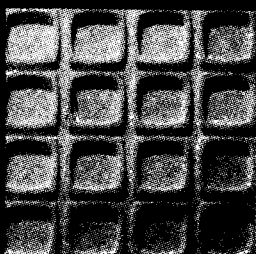


ASE-22

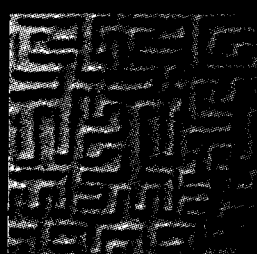


ASE-23

Variálható minták



ASE-24

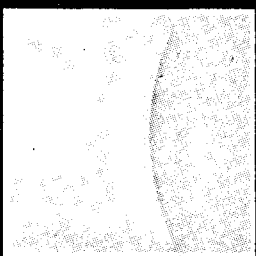


ASE-25



ASE-26

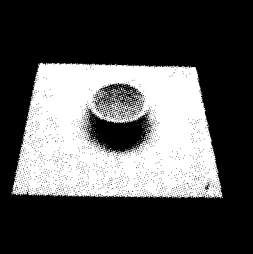
Lámpatestes minták



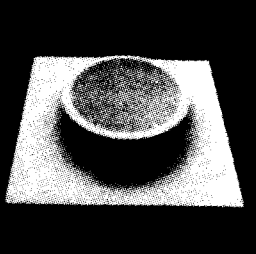
ASE-27



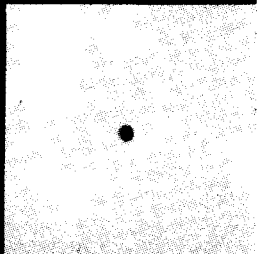
ASE-28



ASL-1



ASL-2



ASL-4



HÁZILAGOS KIVITELEZÉSHEZ, BARKÁCSOLÁSHOZ a legigényesebb **EZERMESTER** is mindent beszerezhet egységeinkben

FÉSZEK ÁRUHÁZ

X., Ceglédi utca 1-3.
Információs iroda, vevőszolgálat

270-089
274-217

BEMUTATÓTEREM

VI., Lenin körút 94.

315-199
311-777

ÉPÍTŐANYAG-TELEPEK

21. XI., Budaörsi út 66.	453-930, 250-404
22. XVII., Rákoshegy, MÁV-állomás, Szabadság utca 17.	486-687, 271-845
23. III., Békásmegyer, HÉV-állomás	689-270
24. XXI., Csepel, HÉV-állomás	478-913
25. XVIII., Pestimre, MÁV-állomás	280-614
26. XX., Pesterzsébet, Vörösmarty utca 199.	478-399
28. XXII., Háros utca 9.	464-983
30. XV., Mezőhegyes utca 7-33.	890-558, 891-266
31. XVIII., Kispest, MÁV-állomás, Liszt Ferenc utca 1-7.	473-115
32. XVI., Saslalom-Nagyicce, HÉV-állomás	637-018, 837-309
36. X., Jászberényi út 47.	575-433/191
37. II., Honvéd utca-Hidegkúti út sarok	165-688
39. XVIII., Fedezék utca-Steinmetz kapitány utca sarok	280-099

SAKTELEPEK

20. XX., Soroksár, MÁV-állomás: építészeti üveg	279-029
27. XV., Mezőhegyes út 33.	691-092, 201-345
29. XVI., Arany János utca 1.: építési vegyi anyagok	637-299
33. XIV., Tatai utca 95. Északi tpu.: fa, lemez, bútortlap	491-864
34. XVIII., Honvéd utca 90.: építési faárúk, nyílászárók	280-450
35. XIII., Kruzsák Béla utca 50.: burkolólap, szaniterárú	409-537
38. XX., Pesterzsébet, Vágóhid utca 17.: építési vegyi anyagok, festékárúk	478-786
40. X., Dobi István út 1-3., a BNV főbejáratával szemben: faház, fűrészáru	633-043
41. VIII., Dobozi utca 47.: lemez, bútortlap, parketta, nyílászárók, műanyag termékek	137-287
42. IX., Vaskapu utca 38.: építési vegyi anyagok	334-121
43. XVII., Szabadság utca 3.: eternitárúk	286-692
44. XI., Budafoki út 195.: betontermékek	253-840/132

BARKÁCSBOLTOK

301. VIII., Diószeghy Sámuel utca 3.	339-792
302. IV., Szilágyi utcai piactér	692-581
FÉSZEK Áruház, X., Ceglédi utca 1-3.: faárúk	270-089

A VASÉRT VÁLLALAT

Vasalás-Tömegcikk Osztályán

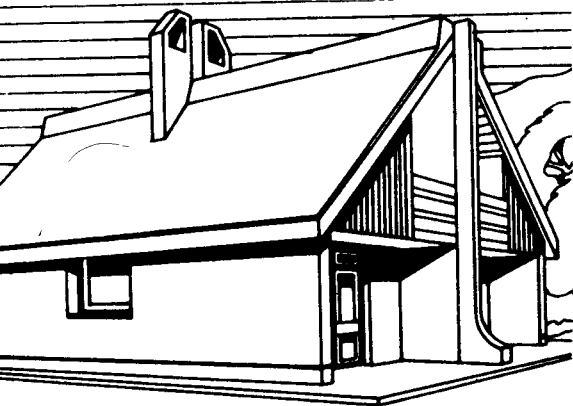
Zsalugáter-vasalat
\\ MOBIL-zár (COOP-lakat)
lakásajtókra szerelhető GEZE mini ajtócsukó
kuplungzár
falba építhető trezor
tolóajtó-vasalatok
Hobby-box barkács-szekrény
karnisok: Alu elox, Alu tapétás, Hangulat patent,
Hangulat styl, Romanti rúdkarnis (BNV-nagydíjas)
azonnal kaphatók!

Készségesen állunk vásárlóink rendelkezésére.

Forgalmazza a Vasért 1. sz. boltja
Bp. VIII., Üllői út 32. Tel.: 141-036, és a 11. sz. boltja
Bp. IV., Templom u. 1. Tel.: 690-105

Viszonteladók megrendelésüket a Vasért Vállalat
Vasalás-Tömegcikk Osztályának küldjék meg.
Bp. VIII., Üllői út 32. Tel.: 143-016





**EZEN
NINCS MIT
VESZTENI!
CSAK
MEG KELL
TEKINTENI!**

Kérjük, keresse fel az Építésügyi Tájékoztatói Központot, ahol
készséggel állunk rendelkezésére

- építőipari szakkönyvekkel,
- magánépítkezéssel kapcsolatos kiadványokkal,
- családi-, társas-, sorház, nyaraló és zártkerti épületek
tervkatalógusaival,
- ingyenes tanácsadó szolgálattal.

**AMIT ÖN ELKÉPZELT, NÁLUNK MÁR ELKÉSZÜLT!
ÉTK AJÁNLOTT TERV!**

Vásároljon **ajánlott tervet**, minden évben részt vehet az ÉPTEK
és az ÉTK közös sorsolásán, ahol 30 ezer Ft értékben vásárlási
utalványokat nyerhet.

Kiadványok árusítása: ÉTK Kiadói és
Terjesztési Osztályán
Budapest VII., Rumbach S. u. 15/a.

Tervárusítás: ÉTK Területszervezési
Osztályán
Budapest VII., Rumbach S. u. 15/a. főemelet.

Információs Irodák: Győrben, Veszprémbe,
Kaposváron, Pécsen, Szegeden, Debrecenben
és Miskolcon.

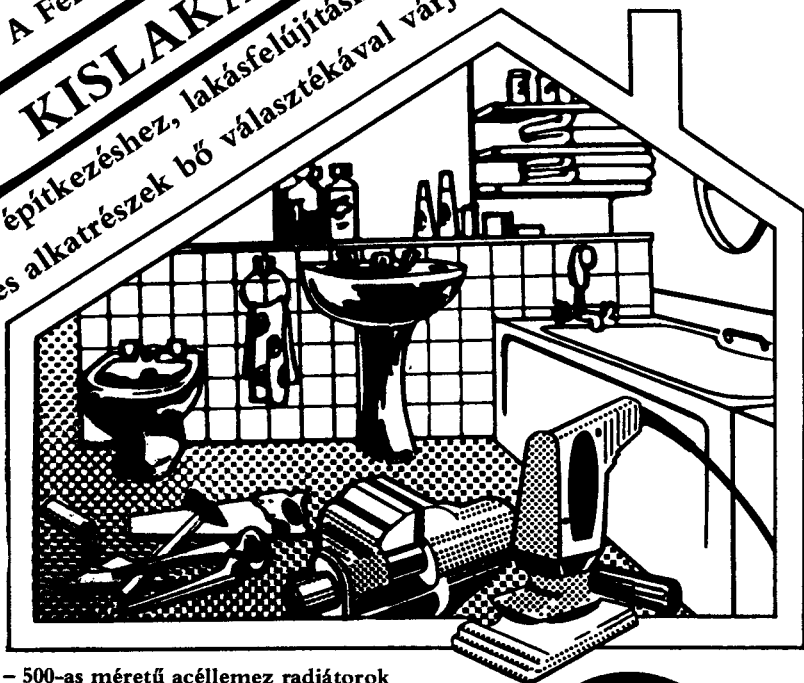
Ügyfélszolgálat: 423-422 telefonon



A Ferroglobus Vállalat

KISLAKÁRUHÁZ-a

építkezéshez, lakásfelújításhoz szükséges áruk
és alkatrészek bő választékával várja a kedves vásárlókat



- 500-as méretű acéllemez radiátorok
- vegyes- és gáztüzelésű kazánok
- fűtőtestek, bojlerok
- fürdőszoba felszerelések, csaptelepek
- csempék, burkolólapok, fürdőkádkak stb.
- „Dávid” KES 100 típusú kieszterga
- kerítésfonatok, elemek, kapuk
- barkácsgépek, kéziszerszámok, satuk, csiszolókorongok, vegyes alkatrészek stb.

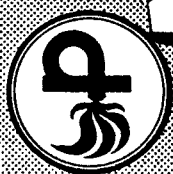
Nyitva tartás:
7-14 óráig
pénteken
7-13 óráig

KISLAKÁRUHÁZ

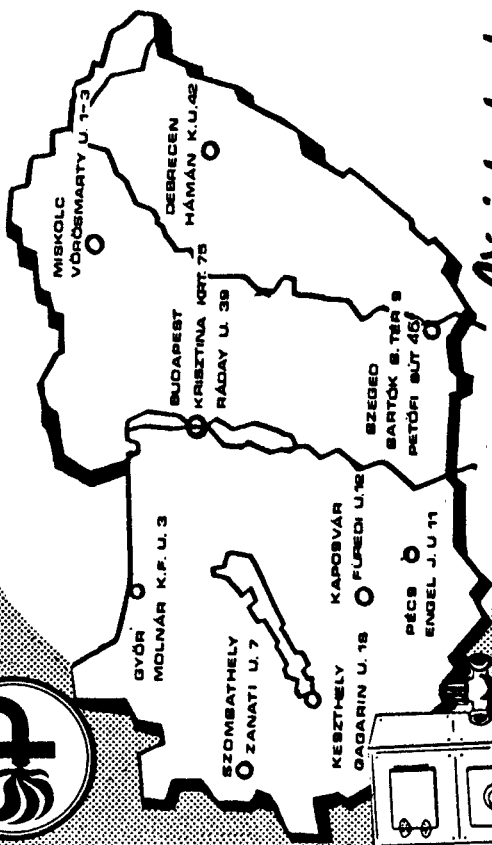
Budapest X., Maglódi út 12-14.

Kínálatunk I. o. árukra és használt, leértékelt vegyes termékekre vonatkozik.

PROMETHEUS - RAMOVILL

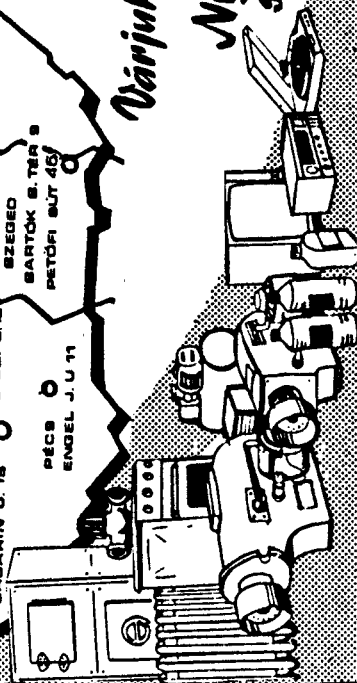


*Tűzeléstechnikai szaküzletek az ezermesterek
szolgálatában...*



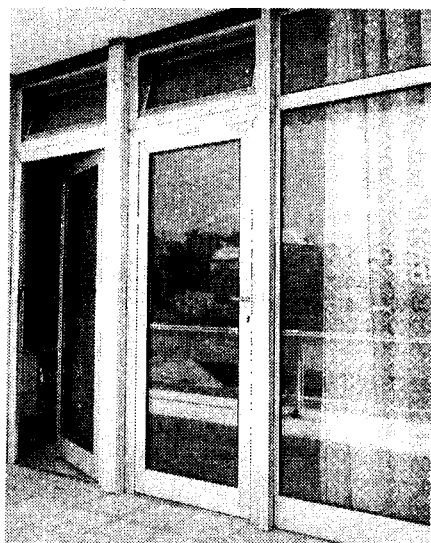
Várjuk kedves vásárlóinkat!

*Nyitvatartás: 8-16-ig
szombaton: zárva*





Ha építkezik vagy lakását korszerűsíti, keresse fel a »*fémmunkás*« Vállalat épületszerkezeti elemeinek szaküzletét!



Szaküzletünk címe:

Budapest VII. kerület,
Majakovszkij u. 43. 45.

Nyitvatartás:

hétköznap 9-17 óráig,
szombaton 9-12 óráig

Telefon: 226-253

SOPRON-H típusú hőhidmentes alumínium és Alu-fa típusú ablakaink és ajtóink jó lég- és vízzáróak, tartósak, esztétikusak és karbantartást alig igényelnek.

Az FT-TETŐTÉRABLAKAINK jó légzárású, energiatakarékos kialakítású, emelkedő ablakok. Az egyszerű kivitel és a könnyű kezelhetőség jellemzi.

Alumínium álmennyezeteink alkalmazásával feleslegessé tehető a vakolás és a festés, és biztosítható az épületgépészeti elemek takarása úgy, hogy azok javításkor könnyen hozzáférhetők legyenek.

Fb heltolható egytáblás garázkapuk alkalmazásával könnyen, gyorsan és biztonságos zárható garázsban tarthatja autóját.

HPB kisház szerkezetek, különböző alaprajzi elrendezéssel kívánságának megfelelő kialakítással elárúsító pavilonként, újságárúsító, dohány-, zöldségbolt, pecsenye- vagy lángossütő üzlet, valamint divat-, ajándékok és barkácsoló cikkek árusítására felhasználhatók.



Az **ERDÉRT Vállalat**

szaküzleteiben különféle építési faáru, parketta, lambéria, farostlemez, gerenda, deszka stb. továbbá kerítés és balkonelem, kerti WC kapható.

A szaküzleteink: Budakeszi, Pátyi u. Telefon: 350-614
Szentendre, Paprikabíró u. Telefon: 06-26-10769

Vállalatunk különféle méretű, kivitelezésű hétvégi házakat is gyárt, melyek megrendelhetők: Budapest XIII., Bodor u. 3.
Telefon: 490-543

Háza tetőszerkezetét nem kell ácsoltatni, ajánlatunk a GAING-NAIL variálható tetőszerkezet.



Megrendelhető:
Budapest, 1054
Akadémia u. 1-3.
Faház Osztály
Telefon: 127-209



KESZTÖLCI TAPÉTA KORSZERŰ ESZTÉTIKUS HÁZILAG KÖNNYEN KIVITELEZHETŐ

**Az ország egész területén kapható!
Megvásárolható szaküzleteinkben**

Budapesten:

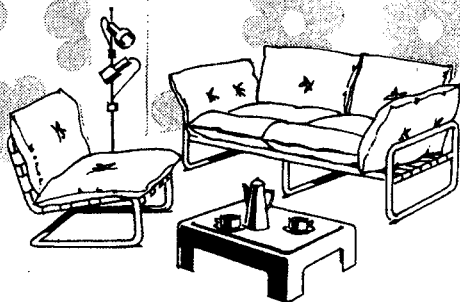
- I., Fő u. 60.
- II., Szilágyi Erzsébet fasor 13-15.
- IV., István tér 5.
- V., Molnár u. 23.
- VII., Damjanich u. 32.
- IX., Hámán K. u. 52.
- XVI., Thököly út 18.
- XVII., Hősök tere 12.
- XX., Tátra tér B/3.

Vidéken:

- Kesztlőc; Felszabadulás útja 50.
- Szombathely, Kossuth L. u. 7.
- Győr, Újvilág u. 4.
- Zalaegerszeg, Rákóczi u. 12-18.
- Tapolca, Zrínyi u. 3.
- Tatabánya, Bánhidai ltp. 101.
- Miskolc, Engels u. 39-41. (AVASI ltp.)
- Orosháza, Rákóczi u. 6.

- Székesfehérvár, Sziget u. 19/1.
- Nyíregyháza, Kossuth L. u. 12.
- Jászberény, Hatvani u. 39.
- Debrecen, Lehel u. 14. (Újkerti ltp.)
- Kiskőrös, Kis Ernő u. 10.
- Szolnok, Szabadság tér 4.
- Kecskemét, Batthyány u. 28.
- Sopron, Fenyő tér 10.
- Veszprém, Schönherz Z. u. 19.
- Pápa, Fő tér 3.
- Várpalota, Táncsics u. 11.
- Hódmezővásárhely, Lenin u. 27-29.
- Hajdúszoboszló, Hősök tere 11-13.
- Vác, Élmunkás u. 2.
- Pécs, Petőfi S. u. 59.

**Gyártó vállalat:
Jószerecsét MGT SZ
Kesztlőc
2517 Kesztlőc,
Felszabadulás u. 50.
Telefon: (06)34-10-558
Telex: 22-5228**



EZERTECHNIK NAGYKERESKEDELMI GAZDASÁGI TÁRSASÁG

**Különféle kulcsok, kulcskészletek,
fogók, csevarhúzók,
műszerész és lakatos kéziszerszámok,
fűrészek, fűrészlepek, festékszórók,
barkácsológépek és tartozékaik,
széles választékával várja kiskereskedelmi partnereinek
megrendeléseit.**

**Személyesen: Ezertechnik GT. áruforgelom
Budapest IX., Soroksári út 16.
Telefonon: 336-770/34 mellék, 336-770/28 mellék
Telexen: 22-5135/EGT
Levélben: 1450 Bp. Pf. 60.**





VEGYIPARI TERMELŐESZKÖZ KERESKEDELMI VÁLLALAT
1054 Budapest V., Kozma Ferenc u. 3. Levélcím: 1822 Budapest, 5 Pf. 595 T: 325-380

**SZERVES ÉS SZERVETLEN
VEGYIANYAGOK.
MŰANYAG ALAP
ÉS SEGÉDANYAGOK.
MÉRETES MŰANYAGOK.
LAKKOK, FESTÉKEK, ZOMÁNCOK.
HÍGÍTÓK, FELÜLETKEZELŐ
ANYAGOK.
GUMIIPARI ALAP ÉS
SEGÉDANYAGOK.
IPARI VEGYI SEGÉDANYAGOK.
TÖLTŐ ANYAGOK, RAGASZTÓK.
CUKRÁSZATI ÉS SÜTŐIPARI
SEGÉDANYAGOK.**

KISIPAROSOK, GMK-K, MAGÁNSZEMÉLYEK RÉSZÉRE ÁRUSÍT A:



VEGYITEKA

vegyi cikkek szaküzlet

1054 Budapest V., Báthory utca 4.

1084 Budapest VIII., Aurora utca 37-39.
Telefon: 336-371

4024 Debrecen, Csapó utca 4-6.
Telefon: (52) 12-635

6000 Kecskemét, Petőfi Sándor utca 7.
Telefon: (75) 20-66



Géppel könnyebb!

Az



a magánéros építkezések gépesítési háttérének biztosítására – hazánkban úttörőként – országos gépkölcsönző és értékesítő hálózatot hozott létre. Kiskereskedelmi üzlethálózatunk – az alapozástól a befejező, szakipari munkákig – kedvező feltételek melletti gépkölcsönzéssel, de értékesítés-sel is segíti

- a lakosság,
- a szakiparosok, kisiparosok,
- építőközösségek és
- tökeszegény kivitelező vállalatok

építési feleadatainak könnyebb, gazdaságosabb végzését.

Kirendeltségeink, az általános gépkölcsönzés keretében, a legfejlettebb technikát képviselő

- földmunkagépek,
- építéshelyi anyagmozgató- és emelőgépek,
- energia- és anyagelőállító gépek

kezelőszeméllyel, vagy személyzet nélküli bérbevételére is lehetőséget kínálnak.



Építőgéptértékesítő és kölcsönző bolthálózata:

Bp. I. bolt: 1201 Bp., Helsinki u. 26.

Bp. II. bolt: 1132 Bp., Váci út 32.

Bp. III. bolt: 1033 Bp., Harang u. 2–4.

Bp. IV. bolt: 1056 Bp., Irányi u. 15.

2030 Érd, Fehérvári út 63–65.

2400 Dunaújváros, Komócsin Z. 23.

6400 Kiskunhalas, Kossuth L. u. 26.

7623 Pécs, Kolozsvár u. 19.

4027 Debrecen, Tanácsköztársaság
u. 13.

5600 Békéscsaba, Jókai u. 20.

3300 Eger, Széchenyi u. 60.

3525 Miskolc, Jókai u. 13–15.

4400 Nyíregyháza, Arany J. u. 4/b.

3100 Salgótarján, Beszterce tér 3–5.

6701 Szeged, Tolbuhin sugárút 83–85.

5000 Szolnok, Ady E. u. 30.

8900 Zalaegerszeg, Kosztolányi u. 5.

9700 Szombathely, Kiskar u. 14.

9023 Győr, Corvin u. 48.

8000 Székesfehérvár, Széchenyi u.
138.

7570 Barcs, Nagyhíd u. 11.

8500 Pápa, Jókai u. 11.

8630 Boglárlelle, Klapka u. 1B.

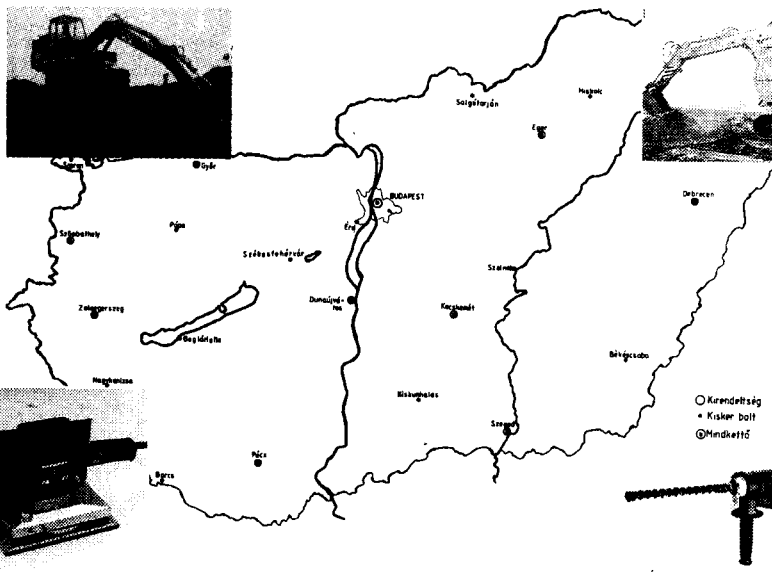
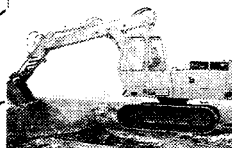
9400 Sopron, Győri u. 21.



Kirendeltségek:

1209 Budapest, Marx Károly út 255.
 4003 Debrecen, Diószegi u. 9.
 2400 Dunaújváros, Papírgyári út
 47-49.
 3300 Eger, Nagyváradi u. 16.
 9023 Győr, Vajcsuk L. út 24.

6001 Kecskemét, Bajnok u. 3.
 7632 Pécs, Siklósi városrész, Egri
 Gyula u. 50.
 6722 Szeged, Tolbuhin sgt. 83-85.
 9700 Szombathely, Jávor u. 2.
 8900 Zalaegerszeg, Átalszegett u. 21.



Építkezéseik során ne hagyják számításán kívül az ÉGV ajánlatát:

Építésgépesítés =



Információval készséggel állunk partnereink rendelkezésére bolt-
 jsinkban, kirendeltségeinken, valamint az

Építőipari Gépesítő Vállalat Központjában:

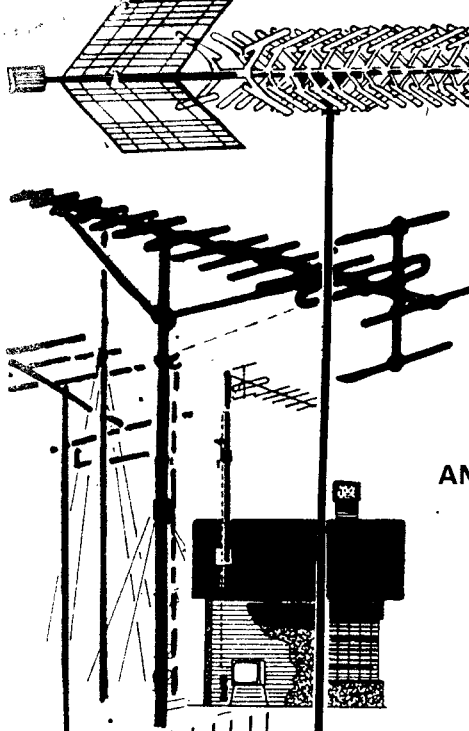
1209 Budapest XX., Marx Károly út 255.

Kereskedelmi telepünkön:

1209 Budapest XX., Ócsai út 5.

Telefon: 279-040, 471-980

Telex: 22-4560



ANTENNASZERELŐK,
ANTENNAFELÚJÍTÓK,
AMATŐRÖK
BARKÁCSOLÓK!

AZ **ELEKTRON** SZAKÜZLETEK

várják a vásárlókat.

Tető- és szobaantennák, gépkocsi-
és CB-antennák, antennaerősítők,
antenna szerelési anyagok.

ANTENNA ELEKTRON SZAKÜZLET

1092 Budapest, Ráday u. 34.

Telefon: 170-873

Híradástechnikai alkatrészek és
tartozékok:

- elektroncsövek, félvezetők, RC
elemek, forrasztástechnikai cikkek,
tartozék jellegű alkatrészek,
elektromos szerelési anyagok

ALKATRÉSZ ELEKTRON ÁRUHÁZ

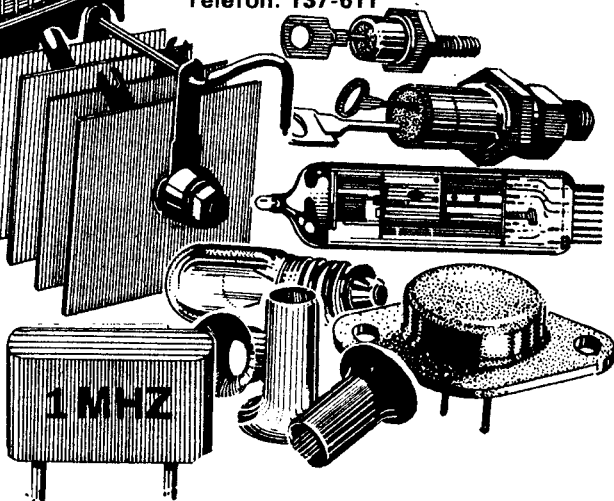
1065 Budapest, Bajcsy-Zs. u. 45.

Telefon: 532-799, 532-465

ALKATRÉSZ ELEKTRON BÖNGÉSZDE

1096 Budapest, Mihálkovics u. 23.

Telefon: 137-611





Szerelvény- értékesítő Vállalat

Vállalatunk tevékenységi körébe tartozik az épület- és vízgépészeti termékek, ipari- és épületszerelvények, csőkapcsoló idomok, egészségügyi berendezések és a fenti termékkörhöz kapcsolódó alkatrészek nagy- és kiskereskedelmi forgalmazása.

Közületek megrendeléseit várjuk:

Budapest VI., Bajcsy-Zsilinszky út 31. Tel.: 320-770

Lakossági és közületi kiszolgálás boltjainkban:

Budapesten: Szerelvény Áruház

VI., Bajcsy-Zsilinszky út 31. Tel.: 113-666

„Árpád híd” Szerelvény Szaküzlet

XIII., Váci út 132. Tel.: 498-544

Vidéken: Csorna, Felszabadulás út 8.

Gyöngyös, Téglagyár

Győr, Pápai út 44.

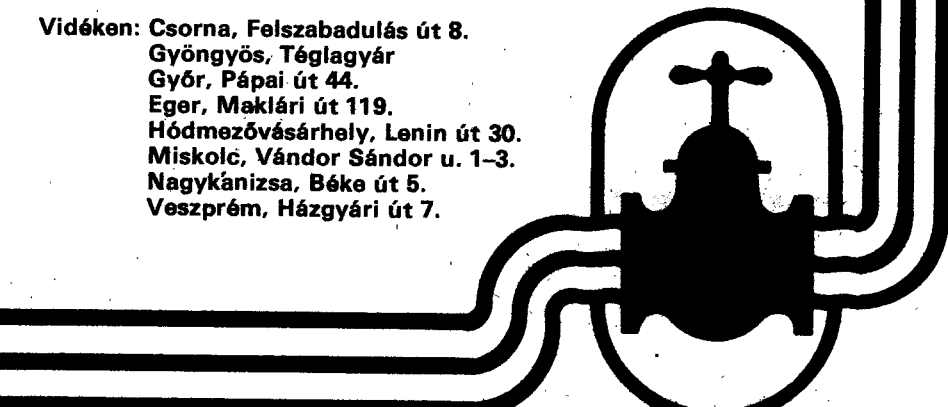
Eger, Maklári út 119.

Hódmezővásárhely, Lenin út 30.

Miskolc, Vándor Sándor u. 1-3.

Nagykanizsa, Béke út 5.

Veszprém, Házgyári út 7.



Az egyéniség bútora:



FORGALMAZÓK:

FAKOMBINÁT Fafeldolgozó Üzeme
Szombathely, Puskás Tivadar u. 12.
Tel.: (94) 11-321 184-es mellék

Erdei Termék Vállalat
Budapest IV., Tinódi u. 2.
Tel.: 692-227, 693-473

Mátravidéki Építő- és Szakipari Szövetkezet
Gyöngyös, Kossuth L. u. 11.
Tel.: (37) 11-285

**Anyagbeszerző és Szolgáltató Szövetkezeti
Közös Vállalat**

Debrecen, Diószegi út 36.
Tel.: (52) 13-139, 17-468

Építőipari Közös Vállalat
Zalaegerszeg, Rákóczi u. 58.

Nagykunsági Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság
Szolnok, Ady E. u. 25. Tel.: (56) 13-490



**VARIART-tal
kedvére**



variálhat!

FAKOMBINÁT